

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧ АГЕНТЛАГ

**ГЭР БҮЛ, ХҮҮХЭД, ЗАЛУУЧУУДЫН
ХӨГЖЛИЙН ГАЗАР**

ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖЛИЙН ГАЗАР

ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖЛИЙГ ДЭМЖИХ НИЙТЛЭГ ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ СТАНДАРТ БОЛОВСРУУЛАХ ТӨСӨЛ

ЗӨВЛӨХ ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

М.БАТБААТАР

mbatbaatar@num.edu.mn

УЛААНБААТАР 2020

АГУУЛГА

НЭР ТОМЬЁОНЫ ХУРААНГУЙ	2
НЭГ. УДИРТГАЛ.....	3
1.1 Үндэслэл.....	3
1.2 Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, хэрэгжилт	7
ХОЁР. ЗӨВЛӨХ ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ЗОРИЛГО, АРГА ЗҮЙ	7
2.1 Зорилго, зорилт	7
2.2 Нарийвчлан судлах зүйлс	8
2.3 Судлах зүйлийн тойм	8
2.4 Хамрах хүрээ	9
2.4 Чанарын судалгаа.....	11
2.5 Баримт бичгийн судалгаа	12
ГУРАВ. ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖЛИЙН ТӨВИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ.....	13
3.1 Залуучуудын ерөнхий мэдээлэл ба үйлчилгээ	13
3.2 Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйлчилгээний чиг үүрэг ба нэр төрлийг тодорхойлох нь 17	
3.3 Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйлчилгээний зураглал	22
3.4 Залуучуудын хөгжлийн төвийн “жишиг” үйлчилгээ	27
3.4.1 Гадаадын зарим улс орнуудын туршлага.....	27
3.4.2 Үндэсний туршлага	34
ДӨРӨВ. ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖЛИЙН ТӨВИЙН НИЙТЛЭГ ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ СТАНДАРТ ...	39
4.1 Залуучуудын хэрэгцээ, шаардлагад тулгуурласан үйлчилгээг бий болгох тухайд.....	39
4.2 Залуучуудын насны бүлэгт тохирсон үйлчилгээг бий болгох нь	40
4.2.1 Залуучуудын насны бүлэгт тохирсон нийтлэг үйлчилгээ	40
4.2.2 Зорилтот бүлэгт үзүүлэх үйлчилгээ	41
4.3 Үйлчилгээний тодорхойлолт, арга зүй, үйлчилгээний дараалал	42
4.3.1 ЗХТ-ийн үйлчилгээний тодорхойлолт.....	42
4.3.2 Залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээний арга зүй, дараалал	49
➤ Залуучуудын хөгжлийн нийтлэг үйлчилгээ.....	49
➤ Зорилтот бүлгийн залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээ	49
➤ Холбон зуучлах үйлчилгээний хүрээнд хүргэх нэмэлт үйлчилгээ	51
4.4 ЗХТ-ийн үйлчилгээг анхан шатны нэгжид зохион байгуулах нь	55
ТАВ. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ	61
ЗУРГАА. АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ.....	65
Хавсралт	67

НЭР ТОМЬЁОНЫ ХУРААНГУЙ

МУЗГ	Монгол Улсын Засгийн газар
НҮБХАС	Нэгдсэн Үндэстний байгууллагын Хүн амын сан
ГБХЗХГ	Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газар
ГБХЗХХ	Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжлийн хэлтэс
ЗД	Засаг дарга
ЗХТ	Залуучуудын хөгжлийн төв
ХНХЯ	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам
ХХҮЕГ	Хөдөлмөр, халамж, үйлчилгээний ерөнхий газар
СЯ	Сангийн яам
ТАЗ	Төрийн албан зөвлөл
ҮСХ	Үндэсний статистикийн хороо
ЭМЯ	Эрүүл мэндийн яам

НЭГ. УДИРТГАЛ

1.1 Үндэслэл

Монгол Улс бол залуучуудын орон бөгөөд нийгмийн хөгжлийн тулгуур болсон энэхүү бүлэг, нийтлэгийн хэрэгцээ, сонирхол, хөгжил, хандлага, асуудал бэрхшээлийн талаар “Залуучуудын хөгжлийн хэрэгцээ”-г тодорхойлох, нийгмийн тулгамдаж буй асуудлыг шийдвэрлэх үндэсний хэмжээний суурь судалгаа хэд хэдэн удаа хийгдсэн бөгөөд хууль эрх зүйн орчин сайжирсаар байна. Эдүгээ залуучуудын талаар төрийн бодлого тодорхой болж, Монголын залуучууд ямар нөхцөлд, хэрхэн амьдарч, юуг хүсэн мөрөөдөж, үнэлж, хэрхэн төлөвшиж, хөгжиж байна, тэдэнд юу хэрэгтэй, хэрхэн өөрчлөгдөж байгаа талаар сонирхон судлах эхлэл тавигдаж, тулгамдаж буй асуудлыг шийдвэрлэх, бодлогод тусгах, үйлчилгээ үзүүлэх чиглэлд ахиц дэвшил гарсныг дурдах учиртай.

1997 онд “Төрөөс залуучуудын талаар баримтлах бодлого”, 2005 онд “Хүн амыг орон сууцаар хангах үндэсний хөтөлбөр”, “Итгэлийн мөнгө”, “Залуу гэр бүл, шинээр төрсөн хүүхдэд олгох мөнгөн тэтгэмж” 2006 онд “Өсвөр үе, залуучуудын хөгжлийн үндэсний хөтөлбөр”, 2017 онд “Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль”, холбогдох хөтөлбөр, дэд хөтөлбөрийг төр засгаас сүүлийн 20 гаруй жилд батлан, хэрэгжүүлж байгаа нь тодорхой хүрээнд үр дүнгээ өгч байгаа нь сайшаалтай. Гэвч, нэгдүгээрт эдгээр бодлогын арга хэмжээнүүд нь тэр бүр хангалттай хэрэгжиж залуучуудын өмнө тулгарч байгаа олон асуудлыг туйлбартай шийдвэрлэж чадахгүй байна. Өөрөөр хэлбэл хүн амын суурь бүлэг болсон залуучуудад тусгайлан баримжаалсан оновчтой, үр өгөөжтэй бие даасан бодлого, үйлчилгээ илт үгүйлэгдэж байгаа юм. Хоёрдугаарт, дээрх бодлогын арга хэмжээнүүд нь нэг талаас хуулийн хэрэгжилтийг хангах чиглэлд ахиц авчирсан боловч, нөгөө талаас төрийн байгууллаа хоорондын уялдаа холбоо, залгамж чанар, үр ашигт байдал үгүй байна. Иймд залуучуудын хөгжлийг дэмжих үйлчилгээний талаар ул үндэстэй судалж, өнөөгийн нөхцөл байдлыг танин мэдэх нь залуучуудад чиглэсэн төрийн үйлчилгээг сайжруулах, цаашилбал оновчтой бие даасан бодлого боловсруулан, хэрэгжүүлэх үндэс гэж үзэж байна.

Өнгөрсөн хугацаанд Залуучуудын хөгжлийн төвөөс суурь судалгааны тайлан үр дүн, санал зөвлөмжид тулгуурлан сонирхогч талуудыг оролцуулсан хэлэлцүүлэг (форум, эрдэм шинжилгээний хурал, телевизийн нэвтрүүлэг, сонингийн нийтлэл гэх мэт) өрнүүлэх замаар залуучуудын талаарх бодлого боловсруулагч, шийдвэр гаргагчдад нөлөөлөх, бодлогод санал дэвшүүлэх, хамтран бодлого боловсруулах, залуучуудын эрх ашгийг хамгаалдаг, энэ чиглэлд үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус иргэний нийгмийн байгууллагууд, хувийн хэвшил, судлаачид, эрдэмтэдийн анхаарлыг татах замаар цогц

арга хэмжээ авч хэрэгжүүлсээр иржээ. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль мөрдөж эхэлснээр төрөөс залуучуудад үзүүлэх үйлчилгээний бүтэц тодорхой болсон хэдий ч, цаашид “Залуучуудын талаарх үндэсний тогтолцоог хөгжүүлж”, нийгмийн сүлжээг бий болгон бэхжүүлэх, нөлөөллийн стратеги боловсруулан, хэрэгжүүлэх явдал нэн чухлаар тавигдаж байна. Нийгмийн тогтолцоонд залуучуудын хөгжлийг хангах нөхцөл бүрдүүлж, эргээд тэднийхээ хүчээр нийгэм нь хөгжиж байдаг зүй тогтлыг бүрдүүлэх шаардлагатай байгаа ч дараах асуудлууд өнөөгийн залуучуудад тулгамдсан хэвээр, зохих шийдэл, гарцаа хүлээж байна.

- Монголын нийгмийн хөгжлийн саад болсон ажилгүйдэл, ядуурлын дарамтыг шилжилтийн үеийн болоод өнөөгийн залуучууд нуруундаа үүрсэн юм. Хүн амзүйн бүтцийн болон бусад онцлогоос хамааран Монгол Улсын ядуурал, ажилгүйдэл бол залуучуудын ядуурал, ажилгүйдэл мөн. Нийт ажилгүйчүүдийн 60 гаруй хувийг 15-35 хүртэлх насны залуучууд эзэлж байна¹.

- Залуучуудын нэг хэсэг амьдралд хөлөө олж, сайхан амьдрах нөхцөл бүрдсэн ч нийгмийн үйлчилгээ, хөгжил, дэвшлийн үр шим зонхилох хэсэгт нь хүртээлгүй хэвээрээ байж, зах зээлийн ширвэлтэнд өртсөн залууст хөлөө олоход нь юугаар, хэр хэмжээгээр, хэрхэн туслахаа мэдэхгүй явсаар байна.

- Орлогын баталгаагүй байдал нь залуу хүний, залуу гэр бүлийн ирээдүйдээ итгэх итгэлийг мөхөөх хүчин зүйл болсоор байна. Хамгийн ноцтой нь залуучууд ядуурлыг өвлөн авч, ядуурал архагшиж² байгаа явдал юм. Эдгээрт шинжлэх ухааны үндэстэй хариулт үгүйлэгдсээр байна.

- Улс орон даяар хүн амыг орон сууцжуулах амлалт эхэлснээс хойш нэлээд хугацаа өнгөрчээ. Хот байгуулалт өрнөж, энд тэндгүй сүрлэг, чамин байрууд баригдсаар атал дийлэнхи залуучуудын хувьд энэ нь хамааралгүй зүйл болох нь нэгэнт тодорхой болов. Гэвч өнөөдрийг хүртэл залуучууд орон байр бус оромж төдий хэрэгцээтэй амьдарч байгаа, хөгжил, цэцэглэлт бүтээн байгуулалт яагаад тэдэнд хүртээлгүй байгаа, хэрхэн хүртээмжтэй болгох талаар **оношлох** шаардлагатай.

- Амьдралын эрхээр олон мянган залуус эх орноо орхин, харийн нутагт хүнд хүчир хөдөлмөр эрхэлж буй нь нууц биш. Мөнхүү тодорхой ажил, мэргэжлийн хүрээний оюунлаг залуус өөр оронд эрч хүч, авъяас чадвараа үнэлүүлэн амьдарч байна. Залуучуудыг олон мянгаар нь хуаранжуулан гадаадад явуулах нэрээр бүртгэж, тодорхой хэсгийг нь эрүүл гэх шалтгаанаар үлдээн, ядарсан олныг бүртгэл, шинжилгээ гэх өдий төдий мөнгөөр хохироодог явдлыг гадаадад ажиллах хүчний бодлого гэх нь арай л учир дутагдалтай мэт. Гадагш чиглэсэн залуучуудын нүүдлийг зөв буруу гэж дүгнэхээс

¹ МУЗГ. Эдийн засгийн өсөлтийг дэмжиж, ядуурлыг бууруулах стратеги. УБ 2003 он.

² Архаг ядуурал буюу Chronic poverty хэмээх ойлголт байх бөгөөд энэ нь өсвөр үе, залуучууд ядуурлыг эцэг эхээс өвлөн авч, ирээдүйн ядуучуудын эгнээнд шилжих үйл явцыг тэмдэглэдэг.

илүүтэй цаашид эх орон нь энэ их нөөц баялгийг хэрхэн ашиглах, залуучууд өөрсдийн гэр бүл, үр хүүхэдтэйгээ элэг бүтэн аж төрөх, эх хэлээрээ зөв ярьж, эх соёл, түүхээ бүтээлцэх, эх хэлээ дархалж амьдрах цаг үе хэзээ вэ? гэдгийг тодорхойлох **алсын хараа Монгол улсад байгаа юу** гэдэг нь хариулт нэхсэн асуулт мөн.

- Дэлхий нийтийн хөгжлийн хандлага мэдээлэл, технологийн эрин үед шилжиж боловсрол, мэргэжил залуу хүний нийгмийн байр суурийг тодорхойлж байхад Монголын залуучууд хэдэн мянгаараа мэргэжилтэй ажилгүйчүүдийн эгнээнд шилжиж байна. Шууд хэлэхэд эмгэнэлтэй зүйл боловч энэ нь чухам боловсролын системд байна уу, хөдөлмөрийн зах зээлийн багтаамжид байна уу, олны шохоорхол, хамтын зан үйлд байна уу, боловсролын харалган бодлогод байгаа юу зэрэг олон асуултад харулт өгч чадаагүй байна. Цаашид залуу хүнд үнэтэй, чанартай боловсрол олгодог, залуу хүний байр суурийг эцэг эхийн бэнчин, нэр нөлөө биш өөрийнх нь мэдлэг, боловсрол тодорхойлдог байхын тулд ажил мэргэжил, мэргэжлийн чиг баримжаа, ажил хөдөлмөрт зуучлах чухамхүү ямар үйлчилгээг хэрхэн үзүүлэх хэрэгтэйг тодорхойлох цаг болжээ.

- Залуучууд хууль ёс, ёс суртахууны наад захын жишиг хэм хэмжээг үгүйсгэн амьдрах явдал улам даамжирч, ужгирах шинжтэй байна. Архидан согтуурах, хулгай луйвар хийх, өмч завших, авлига хээл хахуульд өртөх, хулгай дээрэм хийх, биеэ үнэлэх, хар тамхинд мансуурах, хүний амь бүрэлгэх гээд гэмт хийгээд гаж үйлдлийн эзэд, хохирогчид нь үнэн хэрэгтээ залуучууд байна. Тэд задарсандаа бус өнөөгийн нийгэмд хүний дайтай явах боломжгүй болсондоо дасан зохицох янз бүрийн аргыг хэрэглэж байгаа нь харагдаж байна. Монголын залуучуудын цөөнгүй хэсэг нь гэмт хэрэгт өртөхөөс эхлээд садар самуун явдалд уруу татагдаж ДОХ/БЗХӨ тархаах, архи мансуурах бодисонд донтох, хүчирхийлэл үйлдэх, хүн худалдаалах гэх мэт муу муухай бүхэнд аль хэдийнээ хутгалдсаныг баримт нотолж байна. Энэ мэт үзэгдлийн учир шалтгаан, учгийг хөндөж ирээдүйн эх орны эздээ жинхэнэ соёлт, хүнлэг, иргэн байлгахад юу хийх хэрэгтэй вэ? Үүнийг шийдвэрлэх бүтэц, тогтолцоо Монголд чухамдаа бүрэлдэн бий болсон уу?

- Тухлан амьдрах орон гэргүй, орлогын баталгаагүй, боловсрол, мэргэжилгүй, үнэ хүндгүй зэрэг асуудлуудаас үүдэн залуус хүний ёсоор хайр сэтгэлээ илэрхийлж, гэр бүл зохиож чадахгүй байна. Залуу гэр бүлийн хувь заяа нь цөөнгүй тохиолдолд тусдаа амьдрах, зөрчил маргаанд туйлдах, салж сарних явдлаар төгсөх болжээ. Нэг үгээр хэлбэл баталгаагүй амьдралын урхинд орсон залуусын гэр бүл аз жаргалтай амьдралыг мөрөөдөх ч эрхгүй байна. Өнөөдөр ажилгүй ядуу байгаа, уул уурхайд ээлжийн ажилтнаар/роастер/ ажиллаж байгаа, аргагүйн эрхэнд гадаадад хөдөлмөрийн дүрвэлт хийн, ажиллаж амьдарч байгаа, чанаргүй боловсрол эзэмшсэний улмаас ажил хөдөлмөр эрхлэхгүй байгаа олон тооны залуучууд байгаа бөгөөд харин тэдгээрээс үүдэн залуучуудын, залуу гэр бүлийн амьдралд нийгэм, сэтгэлзүй, эрүүл мэндийн далд үр дагавар, эмгэг “архагшиж” байгааг тодорхойлж, “нийгмийн хөдөлгөгч хүч” болсон

залуучуудын бүлэгт чиглэсэн ээлтэй үйлчилгээг чадвал олон улсын стандартад нийцүүлж, ядвал дөхүүлж үзүүлэх шаардлагатай.

Монгол Улсын Их хурлаас 2017 оны 05 сарын 18-ны өдөр Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийг баталж, 2018 оны 1 дүгээр 01-ний өдрөөс тус хууль хэрэгжиж эхэлсэн. Тус хууль нь төрөөс залуучуудын хөгжлийг дэмжих эрх зүйн үндсийг тогтоож, нийгмийн хөгжил, оролцоог хангах чиглэлээр үндсэн таван чиглэл болох Хувь хүний хөгжил, Боловсрол, соёл, урлаг, спорт шинжлэх ухаан, Эрүүл мэнд, Хөдөлмөр эрхлэлт, Аюулгүй амьдрах, хөгжих орчны хэрэгжилтийг ханган ажиллаж байна. Өнгөрсөн хугацаанд юуны өмнө залуучуудын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагатай болсноор Залуучуудын хөгжлийг дэмжих эрх зүйн үндэс суурь бий болж, нийгмийн хөгжилд оролцох залуучуудын оролцоо, эрх үүргийг тодорхойлохтой холбоотой дүрэм, журамтай болох ажил эрчимтэйгээр хэрэгжих үндэс суурь баттай тавигдсан юм. Ингэснээр 21 аймаг, 8 дүүргийн нийт 32 Залуучууд хөгжлийн төв (ЗХТ)-өөр дамжуулан төрийн үйлчилгээг залуучуудад хүргэх тогтолцоо бий болсон ба өмнө нь олон нийт, төрийн бус байгууллагаар дамжуулан хүргэдэг байсан ажил үйлчилгээг төрөөс хариуцах боллоо.

Залуучуудын хөгжлийн тухай хуулинд тусгаснаар ЗХТ-өөр дамжуулан 1/амьдрах ухааны чадвар эзэмшүүлэх сургалт явуулах, 2/залуучуудын оролцоог хангах, мэдээллээр хангах, 3/залуучуудын хүсэл сонирхолд нийцсэн клуб зөвлөлийг ажиллуулах, бүлгийн үйл ажиллагааг дэмжих, 4/хууль зүйн туслалцаа болон эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээнд холбон зуучлах, 5/ гэр бүлийн боловсрол олгох, тулгамдсан бэрхшээлээ хамтран даван туулахад сэтгэлзүйн дэмжлэг үзүүлэх бүлгийн уулзалт, ярилцлага зохион байгуулах, 6/зорилтот бүлгийн залуучуудыг хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээ мэдээллээр хангах, ажилд зуучлах, 7/залуучуудын гарааны компани эрхлэхийг дэмжих чиглэлээр орон нутгийн хөдөлмөр эрхлэлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн байгууллагатай хамтран ажиллах зэрэг долоон чиг үүргийн хүрээнд төрийн үйлчилгээг залууст хүргэхээр заасан. Хуулийг хэрэгжүүлж эхэлсэн эхний жилд залуучууд, олон нийтэд үйл ажиллагааны талаар таниулах, мэдээлэх үйл ажиллагааг голчлон явуулжээ. Харин өнгөрсөн 2019 онд нийгмийн тодорхой бүлгийн гишүүдийг амьдрах ухааны сургалтанд хамруулах, хөдөлмөр эрхлэлт, эрүүл мэнд, нийгмийн халамжийн үйлчилгээнд холбон зуучлах болон өдөрлөг аяныг зохион байгуулахад анхаарсан байна. Нэг талаас ЗХТ-ийн үйл ажиллагаа тогтвортой биш, хөрөнгө санхүүгийн хувьд бэхжээгүй, ажиллаж буй мэргэжилтнүүдийн цалин хангамж тааруу, төрөөс үзүүлж буй зарим үйлчилгээ давхардалтай, институт хоорондын уялдаагүй байдал үйлчилгээний чанарт таагүй нөлөө үзүүлж байгаа бол, нөгөө талаас төвийн байршил, үйлчлүүлэгчийн тоо зэрэг хүчин зүйлс үйлчилгээг хүртээмжтэй хүргэхэд сөргөөр нөлөөлж байна. Тэрчлэн төрийн байгууллага, институцийн үйл ажиллагаа,

удирдлагын идэвхи, онцлогоос хамаарч дүүрэг, орон нутагт ЗХТ-ийн үйл ажиллагаа харилцан адилгүй, хуулийн хэрэгжилт хангалттай биш байгаа юм.ЗХТ-өөс үзүүлж буй үйлчилгээний нэр төрөл хэт олон, тодорхой биш, төрийн бусад үйлчилгээтэй давхцах явдал хааяагүй тохиолдож байна.

Иймд ЗХТ-ийн аймаг, дүүрэгт хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааны үр дүнгээс харахад үйлчилгээний нэр төрөл, чиглэл, арга зүй, аргачлалыг боловсронгуй болгох, төрийн үйлчилгээг залуучуудад давхардалгүй, чанартай, хүртээмжтэй үзүүлэх эрх зүйн орчинг хангах, институт хоорондын уялдаа холбоог бэхжүүлэх зайлшгүй шаардлагатай байна. Ингэснээр хүн амын олонх болсон өсвөр үе, залуусын хөгжил оролцоог дэмжихэд чиглэсэн хууль хэрэгжих үндэс суурь тавигдаж, нэг ёсондоо залуучуудын хөгжлийг дэмжих нийтлэг үйлчилгээний стандарт бий болох юм.

1.2 Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, хэрэгжилт

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих нийтлэг үйлчилгээний стандарт боловсруулах энэхүү зөвлөх үйлчилгээг 2020 оны 06-р сарын 04-ний өдрөөс 2020 оны 07 дугаар сарын 15-ны өдрийг дуусталх хугацаанд ажлын төлөвлөгөөний дагуу хэрэгжүүлсэн болно. Залуучуудын хөгжил оролцооны талаарх гадаад улс орнуудын туршлага, хууль эрхзүй, бодлогын баримт бичиг, дүрэм журамд баримт бичгийн шинжилгээний аргыг ашиглан дүн шинжилгээ хийсэн ба залуучуудын хөгжлийн төвийн үйлчилгээ, тулгамдаж буй асуудлыг тодорхойлохдоо ганцаарчилсан болон бүлгийн ярилцлагын аргыг ашиглан мэдээлэл цуглуулсан. Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйл ажиллагаа, үйлчилгээнд тулгамдсан асуудал, бэрхшээл, шийдвэрлэж буй туршлагын талаар ХНХЯ, ГБХЗХГ болон аймаг, нийслэл, дүүргийн ГБХЗХХ-ийн холбогдох мэргэжилтнүүдтэй хийсэн уулзалт, хэлэлцүүлгийн үр дүнд тулгуурлан боловсруулсан .

Зөвлөх үйлчилгээний хүрээнд дараах үйл ажиллагааг авч хэрэгжүүлсэн болно. Үүнд:

- ЗХТ-ийн үйлчилгээг үнэлэх, зураглал хийх арга зүй, дизайн боловсруулах,
- Үйлчилгээтэй холбоотой тоон болон чанарын судалгааны мэдээлэл цуглуулах,
- Цуглуулсан мэдээллийг стандартын дагуу чанарын шаардлагад нийцүүлж боловсруулах, дүн шинжилгээ хийх
- Өмнөх тайлан мэдээнд үндэслэн дүн шинжилгээ хийх, ЗХТ-ийн нийтлэг үйлчилгээний стандартын төсөл боловсруулах

ХОЁР. ЗӨВЛӨХ ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ЗОРИЛГО, АРГА ЗҮЙ

2.1 Зорилго, зорилт

Энэхүү зөвлөх үйлчилгээг Залуучуудын Хөгжлийг дэмжих үйлчилгээний хүрээнд хуулиар хүлээсэн чиг үүргийн дагуу ЗХТ-ийн үйлчилгээний зураглалд үндэслэн нийтлэг үйлчилгээний стандартын төсөл боловсруулах зорилгоор явуулсан. Энэхүү зорилгын хүрээнд дараах зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн болно. Үүнд:

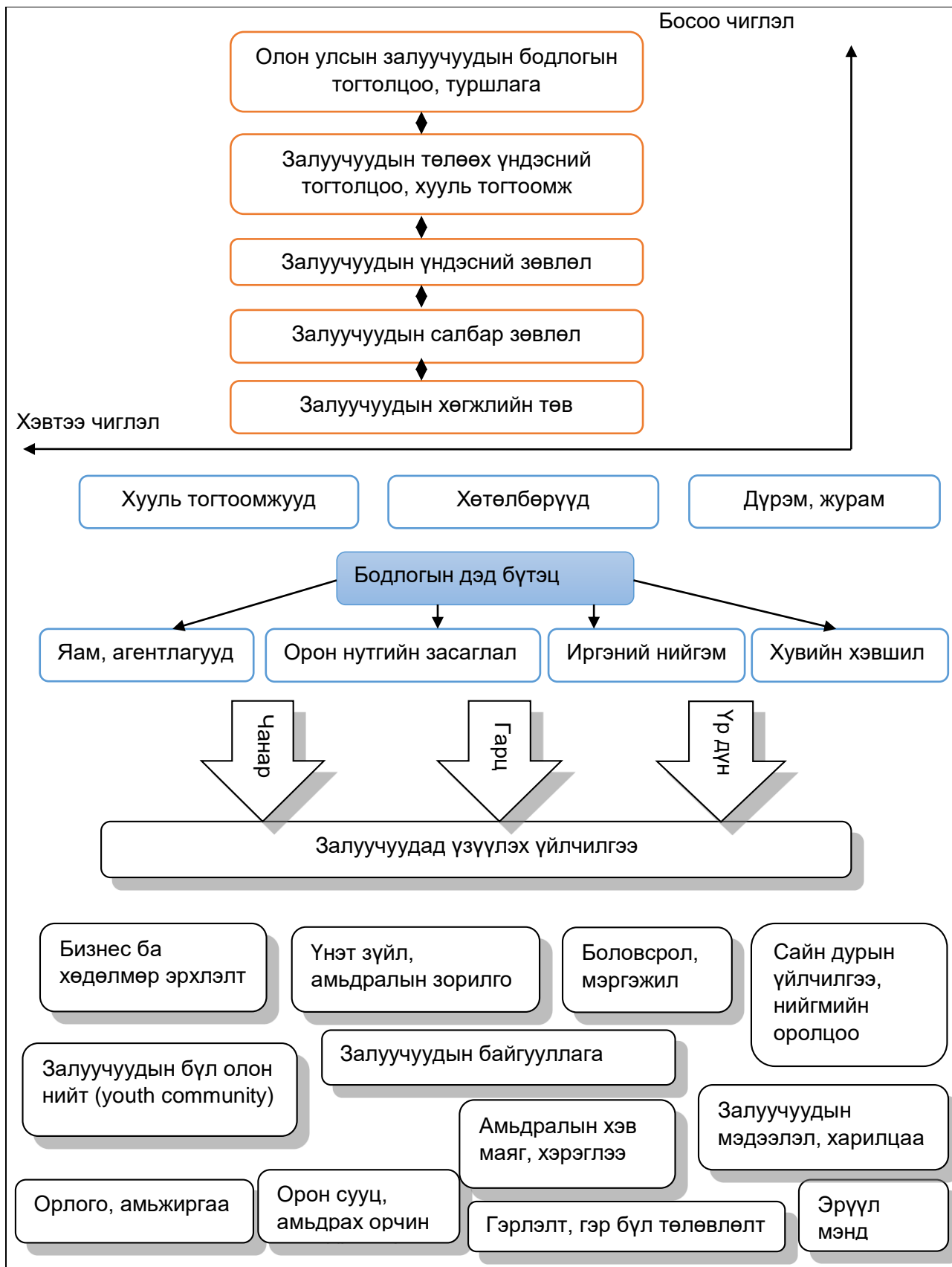
- Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйлчилгээний нэр төрлийг судлах, хууль болон дүрэм журам, үндэсний хөтөлбөрт тусгасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэхүйц үйлчилгээний хүрээг тогтоож зураглал гаргах
- Нийгмийн үйлчилгээний жишиг нормативыг холбогдох хууль тогтоомжийн хүрээнд судлан нийгмийн үйлчилгээний нэг төрөл болгох дүн шинжилгээ хийх
- Сумдад залуучуудын хөгжлийн төв байгуулахад тавигдах шаардлагыг судлан, сумын хэмжээнд ажиллах боловсон хүчин хүний нөөцийн чадамж, бусад төрийн албан хаагч хавсран гүйцэтгэх, тухайн албан хаагчийн цалин, нэмэгдэл олгох боломж, хийж хэрэгжүүлэх ажлын онцлогийг судлах
- Залуучуудын хөгжлийн төвөөр үйлчлүүлэх залуучуудын онцлог/өсвөр үе, оюутан, залуучууд/ үйлчлүүлэгчдийн нөхцөл байдлыг үнэлэн хэрэгцээг тодорхойлох
- Залуучуудын хөгжлийн төвийг жишиг хэлбэрээр сонгон тухайн үйлчилгээ хэрхэн хэрэгжиж байгаа эсэхэд дүн шинжилгээ хийх
- Залуучуудыг дэмжих нийтлэг үйлчилгээний стандартын төсөл боловсруулах
- Олон улсын ижил төстэй үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагуудын залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээнд харьцуулалт хийх, эрх зүйн орчныг судлах
- Залуучуудын хөгжлийн төвийн одоогийн нөхцөл байдал, судалгаа, цаашид залуучуудад ээлтэй ажил, үйлчилгээг нэвтрүүлэх нэн шаардлагатай авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал боловсруулах

2.2 Нарийвчлан судлах зүйлс

- Залуучуудын хөгжлийн төвийн өнөөгийн бодлого, эрх зүйн орчин, институцчилал (бодлогын босоо болон хэвтээ тэнхлэг, уялдаа холбоо)
- Залуучуудын хөгжил, оролцоог хангах ЗХТ-ийн өнөөгийн дэд бүтэц (байгууллагуудын функциональ уялдаа холбоо)
- Залуучуудын хөгжлийн төвийн арга хэмжээний чанар, хүртээмж (мэргэшсэн байдал, гүйцэтгэл, стандарт, хамрах хүрээ, зорилтот бүлэг)
- Залуучуудын хөгжлийн төвийн зураглал гарц ба орц, давуу ба сул талын шинжилгээ (хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаа, бүтээгдэхүүн, түүнд хамрагдагч болон хэрэглэгч залуус)
- Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн хүрээнд хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний үр нөлөө (залуучуудын амьдралд чанарт гарсан өөрчлөлтүүд - материаллаг орчин, социаль статус, мэдлэг ур чадвар, зан үйл, хандлага гм)

2.3 Судлах зүйлийн тойм

Схем зураг 2.1 Залуучуудын бодлого, хууль эрх зүйн тогтолцоо

2.4 Хамрах хүрээ

Мэдээлэл цуглуулах ажлыг аймаг, дүүргийн залуучуудын хөгжлийн төвийн ажилтан, амжилттай ба амжилтгүй үйл ажиллагаа бүхий орон нутгийн ЗХТ-ийн нөхцөл байдлыг жишээ болгон судалж, өнөөгийн нөхцөл байдлыг тодорхойлсон ба өнгөрсөн хугацаанд Залуучуудын хөгжлийн чиглэлээр гарсан хууль эрх зүй, бодлогын баримт бичигт дүн шинжилгээ хийж, үр дүнг энэ хүрээнд тодорхойлон тооцсон.

Судалгааны тоон мэдээллийг асуулгын аргаар, чанарын мэдээллийг ганцаарчилсан ярилцлагын аргаар цуглуулав. Эмзэг бүлгийн өрхөд амьдарч буй хүүхдүүдээс санал асуулгын аргаар, харин бусад оролцогчдоос ганцаарчилсан болон бүлгийн ярилцлагын аргаар мэдээлэл цуглуулсан (Схем зураг 2.2). Ганцаарчилсан ярилцлагад салбарын өдөр тутмын үйл ажиллагааг эрхлэн явуулж буй мэргэжилтнүүд хамрагдлаа.

Схем зураг 2.2 Зөвлөх үйлчилгээний арга зүй

Судалгаанд баримт бичгийн шинжилгээ, ганцаарчилсан ба бүлгийн ярилцлагын аргуудыг хэрэглэсэн. Чанарын судалгааны арга болох ганцаарчилсан болон бүлгийн

ярилцлагыг ашиглан Төв аймаг, Налайх дүүргийн ГБХЗХХ-ийн дарга, мөн БЗД, Өмнөговь, Завхан аймгийн ЗХТ-ийн мэргэжилтнүүдээс мэдээлэл цуглуулж, дүн шинжилгээ хийсэн юм. Мөн 21 аймаг, 9 дүүргийн төлөөлөгчидтэй одоогийн үйлчилгээний нөхцөл байдал, тулгамдаж буй асуудал бэрхшээлийг тодорхойлох бүлгийн ярилцлага хийсэн. Баримт бичгийн шинжилгээний аргаар Залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжих чиглэлээрх гадаад улс орнуудын туршлага, үндэсний хууль тогтоомж, бодлогын баримт бичигт дүн шинжилгээ хийсэн юм.

Хүснэгт 2.1. Судалгааны аргууд: хамрах хүрээ ба түүврийн хэмжээ

№	Судалгааны арга	Мэдээлэл цуглуулах арга	Түүврийн нэгж	Хамрах хүрээ	Түүврийн хэмжээ
1	Чанарын судалгаа	Ганцаарчилсан ярилцлага	Аймаг, дүүргийн ГБХЗХХ-ийн дарга	Мөн талбарт	n = 2
			ЗХТ-ийн мэргэжилтэн	Мөн талбарт	n = 4
		Бүлгийн ярилцлага	Аймаг, дүүргийн ЗХТ-ийн ажилтан, мэргэжилтэн	Мөн талбарт	n=20
2	Тоон чанарын судалгаа ба	Баримт бичигт шинжилгээ хийх арга	Холбогдох бодлогын баримт бичиг, тайлан мэдээ	Мөн талбарт	Багц материал

2.4 Чанарын судалгаа

Тоон судалгааны агуулга чиглэлд багтаагүй асуудлаар илүү дэлгэрэнгүй мэдээлэл олж авах зорилгоор чанарын судалгааг ганцаарчилсан болон бүлгийн ярилцлагын аргаар явуулсан. Чанарын судалгаанд ЗХТ-ийн мэргэжилтэн, аймаг дүүргийн ГБХЗХХ-ийн хэлтсийн дарга, мэргэжилтэн дарга зэрэг нийт 30 гаруй оролцогч хамрагдсан.

Хүснэгт 2.2. Чанарын судалгаанд оролцогчдын мэдээлэл

№	Авах мэдээллийн агуулга	Судалгааны нэгж	Судалгаанд хамрагдсан хүмүүсийн тоо
1	Залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиглэлээр төрөөс хэрэгжүүлж буй бодлого, арга хэмжээ, өнөөгийн нөхцөл байдал г.м.	Налайх, Төв аймгийн ГБХЗХХ-ийн дарга, мэргэжилтэн	8
2	Залуучуудын хөгжлийн чиглэлээр ЗХТ-өөс хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагаа, тулгамдаж буй асуудлын талаарх байр суурь г.м.	ЗХТ-ийн мэргэжилтэн	26

Судалгаанд хамрагдсан төрийн байгууллагын удирдлага, төлөөлөлтэй ганцаарчилсан ярилцлага хийхээс гадна ЗХТ-ийн ажилтан, мэргэжилтнүүдтэй бүлгийн ярилцлага хийж одоогийн нөхцөл байдал, тулгамдаж буй асуудлыг үнэлсэн болно.

2.5 Баримт бичгийн судалгаа

Баримт бичгийн судалгааны аргаар залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжих чиглэлээр хууль эрх зүй, статистик мэдээ мэдээлэл, тайлан, холбогдох бодлогын баримт бичигт дүн шинжилгээ хийсэн. Дүүрэг, аймгийн түвшинд үйл ажиллагаа явуулж буй залуучуудын хөгжлийг дэмжих, чадавхижуулах сургалт, нөлөөллийн үйл ажиллагаа, арга хэмжээ(сүүлийн нэг жилд хэрэгжүүлсэн), хоёрдогч эх үүсвэр, статистик мэдээ, тайлан материал(ажлын төлөвлөгөө, хэрэгжилтийн тайлан мэдээ гм), бодлогын баримт бичигт дүн шинжилгээ хийсэн. Ингэхдээ залуучуудын хөгжлийг дэмжих чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй төрийн байгууллагуудаас холбогдох, тоон мэдээ баримтыг цуглуулж дүн шинжилгээ хийсэн болно.

ГУРАВ. ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖЛИЙН ТӨВИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ

3.1 Залуучуудын ерөнхий мэдээлэл ба үйлчилгээ

Монгол Улсын хэмжээнд 2018 оны байдлаар 15-34 насны 1072071 хүн амьдарч байгаа нь нийт хүн амын 33.7%-ийг эзэлж байсан бол 2019 онд 32.8%, 2020 оны байдлаар 31.7%-тай болсон байна. Нийт залуу хүн амыг 5 жилийн интервалаар бүлэглэн, насны онцлогийг болзолт байдлаар ангилж үзэхэд³ 15-19 насны 233 мянга, 20-24 насны 244.9 мянга, 25-29 насны 310.7 мянга, 30-34 насны 283.4 мянган залуучууд тус тус байна.

Хүснэгт 3.1 Залуучуудын тоон мэдээлэл/2018, 2019 он/

	Насны бүлэг	Нэр	2018 оны дүн		2019 оны дүн	
			Нийт тоо	Эзлэх хувь	Нийт тоо	Эзлэх хувь
1	15-19	Өсвөр залуус	233001	21.7%	223078	21.4%
2	20-24	Орь залуус	244980	22.9%	239604	22.9%
3	25-29	Идэр залуус	310730	29.0%	277392	26.5%
4	30-34	Төгс залуус	283360	26.4%	304728	29.2%
Нийт			1072071	100.0%	1044802	100.0%

Тухайн чиглэлээр хийсэн зөвлөх үйлчилгээний тайлангаас үзэхэд⁴ Монгол Улсын Засгийн Газрын 2016 - 2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт залуучуудын хөгжлийн талаар залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийг баталж, хэрэгжилтийг хангах, Өсвөр үе, залуучуудын хөгжлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөрийг батлан хэрэгжүүлэх, залуу гэр бүлийг орон сууцжуулах, орон сууцны түрээсээ урьдчилгаанд тооцуулах журам батлах, “Түрээсийн орон сууц” хөтөлбөрийг үргэлжүүлэн хэрэгжүүлэх зэрэг олон тооны арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн байна.

Харин зорилтот бүлгийн залуучуудыг авч үзэхэд 15-34 насны Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн 19387 байгаагаас аймаг, орон нутагт 14030, дүүргийн хэмжээнд авч үзэхэд 5357 хүн байна. Хорихоос суллагдсан 330 залуучууд байгаа бөгөөд аймагт 206, дүүрэгт 124 хүн байна.

Аймаг, дүүргийн ЗХТ-өөс ирүүлсэн тоон мэдээлэлд тулгуурлан авч үзэхэд Асрамж халамжийн төвд 2018 оны байдлаар 15-18 хүртэлх насны 188, 18-24 насны 54 залуучууд тус тус байгаа гэж мэдээлсэн байна.

³ www.1212.mn

⁴ Б.Батхүү. Залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээний жишиг зардлын тооцоолол. Нэгдсэн тайлан. УБ, 2018

Монголын залуучуудын өнөөгийн нөхцөл байдлыг тодорхойлсон судалгаа, баримт бичгийн үр дүн, нотолгоонд тулгуурлан дараах нийтлэг дүгнэлтийг хийж болохоор байгаа юм.

Аль ч улс орны хувьд хөгжил дэвшил, бүтээн байгуулалтыг бий болгогч нийгмийн хүчирхэг бүлэг бол залуучууд байдаг. Чухамдаа энэ бүлгийн нийгэм, улс төр, эдийн засаг, оюун санаа, соёлын амьдралд оролцож буй түвшин, тэдгээрийн хөгжилд оруулж буй хувь нэмрээс улс орны хувь заяа хамаарах учиртай. Судлаачдын тэмдэглэснээр Монгол Улс бол залуучуудын орон хэмээн нэрлэгдэж ирсэн нь дан ганц хүн ам зүйн утга бус, өмнөх тогтолцооны үед ч, өөрчлөлт шинэчлэлтийн үйл явцад ч, өнөөдрийн энэ өдрүүдэд ч улс орны хөгжлийн түүчээ нь залуучууд байж ирсэн, байсаар байгаатай холбоотой.

Монгол Улс социалист системийн бусад орнуудын нэгэн адил улс төрийн нэг намын тогтолцоо, төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засаг, нийтийн өмчийн ноёрхолд байж ирсэн тэртээх он жилүүдэд залуучуудын бодлого, тогтолцоо энэ системийн мөн чанар, зорилготой яв цав нийцсэн байдлаар бүрэлдсэн байв. Залуучууд коммунист үзэл суртлаар хүмүүжиж, социалист нийгэм дэх ажилчин, малчин, сэхээтэн ангийн залгамж халаа, үйлдвэрлэх хүчний нөөцийн түүчээ, гол сэлбэх хүчин болж байлаа.⁵ Монгол Улс хэдийгээр дэлхийн хөгжсөн ертөнцийн нэг хүнд ноогдох ДНБ-ий утгаар хөгжиж буй улс байсан ч гэсэн, тухайн үеийн бүх нийтийн хөдөлмөр эрхлэлт болон эрүүл мэнд, боловсролын тогтолцоо, нийгэм хангамжийн систем нь хойч үеийнхний хувьд үгүйсгэж үл болох ололтууд байсан бөгөөд нийгэм эдийн засгийн ийм харьцангуй тэгш нөхцөлд залуучууд атар газрыг эзэмшиж, илгээлтийн эзэд болж, хот байгуулж, чухамхүү хөгжил цэцэглэлт, бүтээн байгуулалтын жинхэнэ эзэд болж байсан юм.

Ардчилал, зах зээлийн эдийн засгийн тогтолцоонд шилжсэн эхний он жилүүдэд үйлдвэрлэл уналтад орж, ажилгүйдэл, ядууралд нэрвэгдэн, хүн амын амьдралын чанар үлэмж доошилж, залуучууд нийгмийн бусад бүлгүүдийн нэгэн адил нийгэм болон эдийн засгийн хувьд хүндхэн сорилтуудтай тулгарсан юм. Шилжилтийн хүндрэл бэрхшээл, сорилт дүүрэн энэ он жилүүдэд төрөөс залуучуудын бодлогын орчныг бий болгож, түүнд хамаарах бодлогын баримт бичгүүд болон хөтөлбөрүүдийг батлан гаргаж, хэрэгжүүлж ирсэн байна. Шилжилтийн зааг үе болох 1991 онд *“Төрөөс хүүхэд залуучуудын талаар баримтлах бодлого”*-ыг батлан гаргасан бол шинэ Үндсэн хууль батлагдсанаас хойш анх удаа 1998 онд МУЗГ-аас *“Монголын залуучуудын үндэсний хөтөлбөр”* буюу зургаан жилийн хугацаанд хэрэгжих бодлогын баримт бичгийг боловсруулан баталжээ. Эдгээр

⁵ Х.Гүндсамбуу. Малчин залуучуудын нийгмийн дүр төрх, УБ 1984, Х.Гүндсамбуу, Ш.Дашдаваа. Ажилчин залуучуудын нийгмийн дүр төрх, УБ 1990.

нь⁶ нэг талаас залуучуудын бодлогын залгамж чанарыг хадгалах, нөгөө талаас шилжилтийн хүндрэлийн үед залуучуудын амьдралд дэмжлэг үзүүлэх үүргээ тодорхой хэмжээнд гүйцэтгэж ирсэн байна.

XXI зуун гарснаас хойш тухайлбал, 2004 оны үеэс Монгол Улсын эдийн засагт мэдэгдэхүйц өсөлт ажиглагдсан бөгөөд энэ нь байгалийн баялгийн олборлолт, дэлхийн зах зээлийн үнийн өсөлт, ХАА-н хөгжилд гол төлөв тулгуурласан юм. Энэ үеэс Монгол улсын төр, засгийн газараас хэрэгжүүлэх бодлогын орчин өөрчлөгдөж, улс төрийн намуудаас хүн амын бүлгүүдэд баримжаалсан нийгмийн бодлогыг түлхүү баримтлах болсон юм. Энэ үед УИХ-аас 2004 онд “Төрөөс хүн амын хөгжлийн талаар баримтлах бодлого”-ыг батлан гаргаж, үүндээ залуучуудын хөгжил, боловсрол, орон сууц, эрүүл мэнд, соёл, оролцооны хүрээнд зорилтуудыг тодорхойлжээ. Мөн МУЗГ-аас 2006 онд “Өсвөр үе, залуучуудын хөгжлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр”-ийг батлан гаргасан ба үүндээ залуучуудын үүрэг хариуцлагыг болон улс орны хөгжилд оруулах хувь нэмрийг дээшлүүлэх, нийгмийн амьдралд оролцох оролцоог нь дэмжих зорилтуудыг дэвшүүлсэн байна. 2008 оны УИХ-ын сонгуулийн дараа байгуулагдсан Эвслийн ЗГ-аас дэлхийн хэмжээний уул уурхайн гэрээ хэлцэлийг хийж, төслүүдийг эхлүүлсэн ба улмаар Монголын эдийн засаг дэлхийн хамгийн өндөр өсөлтийг үзүүлсэн билээ. 2004 оны сонгуулиас хойших бүхий л сонгуулийн хугацаанд улс төрийн намууд залуучууд болон залуу гэр бүлд чиглэсэн нийгмийн хамгааллын бодлогоор өрсөлдөж, төрөөс мөнгөн тэтгэмж, шилжүүлгийн нэр бүхий арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлж ирсэн юм.

НҮБ-ын Хүн амын сан, Монгол Улсын Засгийн газар хамтран хэрэгжүүлсэн “Залуучуудын хөгжил 2013-2017” төслийн хүрээнд 11 аймаг, 3 дүүрэг, 2 суманд нийт 16 Залуучуудын хөгжлийн төвийг байгуулсан бол Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээр 10 аймаг, 6 дүүрэгт нийт 16 залуучуудын хөгжлийн төвийг шинээр байгуулж, улсын хэмжээнд нийт 32 залуучуудын хөгжлийн төв үйл ажиллагаагаа явуулж эхэлсэн юм. Монгол Улсын Засгийн газрын 2018 оны 01 дүгээр сарын 03-ны 4 дүгээр тогтоолын 1-р хавсралтаар “Залуучуудын хөгжлийн үндэсний зөвлөлийн дүрэм”, 2-р хавсралтаар “Орон нутгийн салбар зөвлөлийн дүрэм”-ийг тус тус баталснаар хууль эрх зүйн орчин төгөлдөржиж, бүтэц тогтолцоо бий болох эхлэл тавигджээ.

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн 22.3-д заасны дагуу Ерөнхий сайдын 2018 оны 01 дүгээр сарын 03-ны 04 тоот захирамжаар Ерөнхий сайдаар ахлуулсан 29 хүний бүрэлдэхүүнтэй Залуучуудын хөгжлийн үндэсний зөвлөлийг байгуулсан.

⁶ Төрөөс хүүхэд, залуучуудын талаар баримтлах чиглэл. 1.1.2015. <http://www.legalinfo.mn/law/>, Монголын залуучуудын үндэсний хөтөлбөр. 1.1.2015. <http://www.legalinfo.mn/law/>

Тус хуулийн 22.1-д заасны дагуу залуучуудын хөгжлийн салбар зөвлөлийг тухайн орон нутгийн Засаг дарга тэргүүлэх үүрэгтэй. Залуучуудын хөгжлийн салбар зөвлөлийг байгуулан ажиллахыг 21 аймаг, 9 дүүргийн Засаг дарга нарт, Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын даргын 2018 оны 02 дугаар сарын 01-ний 01/70 дугаартай албан тоотоор хүргүүлэн өнөөдрийн байдлаар 205 орон нутгийн салбар зөвлөлийг байгуулаад байгаа юм.

Гэсэн хэдий ч хөгжиж буй бусад орны залуучуудын нэгэн адил Монгол Улсын залуучуудад зохистой эрүүл мэнд, боловсрол, санхүүгийн үйлчилгээ хүртэх, хөдөлмөр эрхлэх боломжоор хангагдах, нийгмийн амьдралд оролцох бололцоог тэгш олгох зэрэг тулгамдсан асуудлууд оршсоор байна. Залуучуудын өмнө өнөөдөр тулгамдаж буй асуудлууд нь эргээд үндэсний түвшинд залуучуудын хууль, төрөөс үзүүлж буй үйлчилгээний хууль эрх зүйн орчин, бодлогоо эргэн харах шаардлагатай гэдгийг харуулж буй хэрэг. Өөрөөр хэлбэл бодлогын үр нөлөө сайтай сайн туршлага, өвүүдийг үргэлжлүүлэн хөгжүүлж, ач тусаа өгөөгүй саар нэгийг нь халж өөрчлөх ёстой. Мөн олон улсын түвшин дэх залуучуудын бодлогын дэмшилтэт хувилбаруудаас суралцахын дээр үндэсний сэтгэхүй, онцлогоо тусган хөгжүүлэх хэрэгтэй гэсэн утгатай юм. Өнөөдрийг хүртэлх залуучуудын бодлогод гарсан гол гол сургамжууд юу вэ?, бид залуучуудын төлөөх үндэсний тогтолцоогоо бүрдүүлж чадсан уу?, **шинэ Монголын хөгжлийн шаардлага, шинэ үеийн хэрэгцээнд нийцсэн бодлогын загвар** ямар байх ёстой вэ? зэрэг олон зүйлийг эргэцүүлэх шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна.

Өнгөрсөн хугацаанд Залуучуудын хөгжлийн төвөөр дамжуулан давхардсан тоогоор 210 орчим мянган залуучуудад хүснэгт 3.2-д дурдсан 9 төрлийн зөвлөгөө, зуучлал, нөлөөллийн үйлчилгээг хүргэсэн нь 2016 оны үйлчилгээ арга хэмжээнээс хоёр дахин нэмэгдсэн байна.

Хүснэгт 3.2 Залуучуудад үзүүлсэн үйлчилгээ/2018 оны жилийн эцсийн мэдээ/

	Үйлчилгээ	Хамрагдсан залуусын тоо
1	Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих чиглэлээр Бүлгийн зөвлөгөөнд	2181
2	Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих чиглэлээр Ганцаарчилсан зөвлөгөөнд	116
3	Тулгамдсан асуудлаар холбон зуучилсан	4485
4	Нийт 112 дэмжих бүлэгтэй ажилласан	1687
5	231 сонирхлын клубт дэмжлэг үзүүлсэн	10057
6	Амьдрах ухааны чадвар олгох 12 модуль сургалт	42519
7	Нөлөөллийн үйл ажиллагаа	12536
8	Залуучуудын эрх ашгийг хөндсөн нөлөөллийн арга хэмжээ, гэр бүлийн үнэ цэнгийн ойлгуулах нөлөөллийн үйл ажиллагаа	101722
9	Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийг сурталчлах	32526
	Нийт	207829

ЗХТ-өөр дамжуулан залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих чиглэлээр холбон зуучлах үйлчилгээнд 4500 орчим залуусыг хамруулсан ба үүнээс түр ажлын байранд 2684, байнгын ажлын байранд 843, сургалтад 919, хөнгөлттэй зээлд 6, төсөл хөтөлбөрт 25 залуучуудыг тус тус хамруулсан байна.

Дээрх бүртгэл мэдээлэлд тулгуурлан авч үзэхэд залуучуудад зөвлөгөө, дэмжлэг, сургалт, нөлөөлөл үзүүлэх чиг үүрэгтэй” **ЗХТ-ийн үйлчилгээний хэрэгцээ**” нэгэнт бий болсон нь харагдаж байна. Хуулинд үндсэн долоон төрлийн үйлчилгээг үзүүлэх чиг үүргийг тусгасан бөгөөд дурдсан үйлчилгээнээс чухам алиныг нь залуучуудын ямар бүлэгт, хэрхэн хүргэх вэ? гэдэг асуудал энд яригдах болно. Залуучуудын онцлог, үйлчлэлгээний нөхцөл байдлыг тодорхойлох ярилцлагын үр дүнгээс үзэхэд ЗХТ-өөс чиг үүргийн дагуу үзүүлж буй үйлчилгээний хувьд Амьдрах ухааны болон ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох сургалтыг өсвөр үеийнхэн болон амьдралд хөл тавьж буй орь залууст, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажилд холбон зуучлах үйлчилгээг 25-34 насны идэр болон төгс залуучуудад үзүүлэх нь илүү үр дүнтэй байна.

3.2 Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйлчилгээний чиг үүрэг ба нэр төрлийг тодорхойлох нь

Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйлчилгээний нэр төрлийг судлах, хууль болон дүрэм журам, үндэсний хөтөлбөрт тусгасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэхүйц үйлчилгээний хүрээг тогтоож зураглал гаргах

Залуучуудын асуудал эрхэлсэн анхны төрийн байгууллага/ГБХЗХГ/ Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны харъяанд байгуулагдсан бөгөөд залуучуудын хөгжилтэй холбоотой засгийн газрын тодорхой үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж, үйлчилгээ үзүүлэх үүрэгтэй бөгөөд залуучуудын талаар эрх зүй, бодлогын орчинг сайжруулж, залуучуудын хөгжлийг дэмжих сан байгуулж, салбар хоорондын зохицуулалтыг хангах үүрэг хүлээж байна. Энэхүү чиг үүрэг болон хуулийн хэрэгжилтийн хүрээнд Залуучуудын хөгжлийн төв дангаараа болон бусад төрийн байгууллагатай хамтарсан байдлаар дараах долоон төрлийн үйлчилгээг үзүүлэхээр холбогдох хуулинд тусгасан.

Хүснэгт 3.3 ЗХТ-ийн чиг үүрэг

1	Амьдрах ухааны чадвар эзэмшүүлэх	20.5.1.залуучуудад амьдрах ухааны чадвар эзэмшүүлэх сургалт явуулах;
2	Залуучуудын оролцоог хангах	20.5.2.залуучуудын эрх ашгийг хөндсөн аливаа асуудлаар шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд бүх түвшинд оролцож, саналаа холбогдох төрийн байгууллагад хүргүүлэх боломжийг бүрдүүлэх, мэдээллээр хангах;
3	Залуусын хүсэл сонирхолд нийцсэн клуб, зөвлөл, дэмжих бүлэг ажиллуулах	20.5.3.залуучуудын хүсэл, сонирхол, эрэлт, хэрэгцээнд тулгуурласан сонирхлын клуб, зөвлөл, бүлгийн үйл ажиллагааг дэмжих;

4	Эрүүл мэндийн болон хууль зүйн тусламж үйлчилгээнд холбон зуучлах	20.5.4.залуучуудыг хууль зүйн туслалцаа болон эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээнд холбон зуучлах;
5	Сэтгэлзүйн дэмжлэг үзүүлэх, уулзалт, чөлөөт ярилцлага зохион байгуулах	20.5.5.залуучуудад гэр бүлийн боловсрол олгох, залуу гэр бүл тулгамдсан бэрхшээлээ хамтран даван туулах, сэтгэл зүйн дэмжлэг үзүүлэх бүлгийн уулзалт, чөлөөт ярилцлага зохион байгуулах санал, санаачилгыг дэмжих;
6	Хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээ, мэдээллээр хангах	20.5.6.зорилтот бүлгийн залуучуудыг хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээ, мэдээллээр хангаж, ажилд зуучлах;
7	Гарааны бизнес эрхлэх, залуучуудад дэмжлэг үзүүлэх, холбон зуучлах	20.5.7.залуучуудын гарааны компани эрхлэхийг дэмжих чиглэлээр орон нутгийн хөдөлмөр эрхлэлтийн асуудал эрхэлсэн төрийн байгууллагатай хамтран ажиллах.

Эх сурвалж: Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль. 20.5.1-20.5.7

Хэдийгээр хуулинд дээрх долоон төрлийн чиг үүргийг гүйцэтгэхээр тусгасан болон баримт бичгийн судалгаа болон ганцаарчилсан ярилцлагын үр дүнд тулгуурлан авч үзэхэд 21 аймаг, 8 дүүргийн 32 Залуучуудын хөгжлийн төв 15-34 хүртэлх насны залуучуудад дараах үйлчилгээг үзүүлж байна. Үүнд:

ЗХТ-өөс үзүүлж буй үйлчилгээнүүд

- Амьдрах ухааны чадвар эзэмшүүлэх сургалт/12 модуль/
- Ажил мэргэжлийн зөвлөгөө
- Холбон зуучлах үйлчилгээ
- Сайн дурын ажлыг бүртгэх, баталгаажуулах, лавлагаа гаргах
- Зөвлөгөө өгөх, мэдээллээр хангах
- Номын сангийн үйлчилгээ
- Залуучуудын хөдөлмөрлөх, ур чадварыг үнэлэх, хувийн төлөвлөгөө боловсруулах дэмжих
- Ажил мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх
- Хөгжлийг дэмжих үйлчилгээ
- Хүмүүжлийн чанартай албадлагын арга хэмжээ авагдсан өсвөр үе залуучуудад амьдрах ухааны сургалт, урьдчилан сэргийлэх соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагаа зохион байгуулах
- Сэтгэлзүйн дэмжлэг, зөвлөгөө үзүүлэх
- Уулзалт, зөвлөгөөн зохион байгуулах
- Кейс багт ажиллах
- Нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх
- Зорилтот бүлгийн судалгаа хийх
- Эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийн судалгаа хийх
- Залуу гэр бүлийн асуудлыг тодорхойлох

Дээрх үйлчилгээнээс харахад хуулинд тусгагдсан үйлчилгээнээс гадна нөхцөл байдлын үнэлгээ хийх, кейс багт ажиллах, зорилтот бүлгийн судалгаа хийх олон эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхэд, залуу гэр бүлийн асуудлыг тодорхойлох зэрэг хуулинд тусгагдаагүй үйлчилгээг давхар эрхлэн хэрэгжүүлж байгааг ЗХТ-ийн мэргэжилтнүүд дурдсан байна.

Тулгамдаж буй асуудал, бэрхшээлүүд

- Хүний нөөц, орон тоо бага
- Төсөв, цалин ихээхэн бага/ТҮ-6-аар цалинждаг/

- Хүмүүст ЗХТ-ийн чиглэлээр ойлголт байхгүй, суманд хариуцсан хүн хэрэгтэй
- Байр, орчны асуудал шийдвэрлэгдээгүй
- Үйлчилгээний давхцал байна
- Ажлын давхцал гардаг.
- Эрх мэдэл сул
- Бүтэц, зохион байгуулалт тааруу
- Байгууллага хоорондын хамтран ажиллах, хамтын ажиллагаа тааруу
- Үйлчилгээний орчин нөхцөл хангагдаагүй
- Тоон мэдээлэл зөрүүтэй, яг таг гаргахад хэцүү. Цэргийн насны залуучуудын тоог гаргах боломжгүй/нууц гээд өгдөггүй/
- Өргөн цар хүрээтэй маш олон сургалт явуулдаг, үр дүн нь мэдэгддэггүй
- Гэрээт ажилтан хэлбэрээр явах нь ЗХТ-ийн мэргэжилтэн болон цаашдын үйл ажиллагаанд ач холбогдолгүй
- Стартап-инкубатор төвийг ажиллуулах хэрэгцээ бий боловч мэдлэг, ур чадвар хангалтгүй
- Хорихоос суллагдсан хүмүүс/эрсдэл гаргасан тохиолдолд асуудлыг хэн хариуцах вэ?/
- Шатахуун, томилолт гм төсвийн асуудлууд байнга тулгамддаг
- Төрийн үйлчилгээ үзүүлж буй 6,7 байгууллага санамж бичиг байгуулсан. Хөдөлмөр халамж ойлголцохгүй байна. Архинд хамааралтай, архинаас гаргах чин сэтгэлтэй хүмүүст тусламж, дэмжлэг үзүүлэх шаардлагатай боловч мэдлэг чадвар дутагдаж байна.
- Ажил үүрэг нь Төрийн үйлчилгээ байх уу, төрийн захиргаа байх уу? гэдэг асуудал байна. Хэрэв ЗХТ гэсэн нэртэй байвал Төрийн захиргаа байх боломжгүй
- Орон тооны эсвэл гэрээт байх уу? гэдэг асуудал тулгамдсан хэвээр байна.
- Төсөв хөрөнгө байхгүй учраас/сайн дурын даатгалд хэдэн залуус хамрагдаж байна, ажил эрхэлж буй залуусын тоо бүртгэл зэргийг гаргах боломжгүй/, эрх мэдэл байхгүй байна.

Аймаг, дүүргийн ГБХЗХГ-ын дарга, ЗХТ-ийн мэргэжилтнүүдтэй хийсэн ярилцлагаас үзэхэд Залуучуудын хөгжлийн ордон, хөдөлмөр эрхлэлт, стартап, АМЧБО, эрүмэндийн нөхцөн үржихүйн сургалт, боловсрол, шинжлэх ухаан, сайн дурын үйл ажиллагаа, сонирхлын клуб, хувь хүний хөгжил амьдрах ухааны ажлуудаа дагнаж хийдэг жишиг төвүүд байхад төрийн нэг байгууллагын хажууд дайвар маягтай оршиж, зөвхөн сургалт, нөлөөллийн ажил болон бусад хуулинд тусгагдаагүй ажлыг хийдэг мэргэжилтэн, төвүүд ч байна.

Залуучуудын хөгжлийн төвд ажиллаж буй аймаг, дүүргийн мэргэжилтнүүдтэй хийсэн ярилцлагын үеэр мэргэжилтнүүд ЗХТ-ийн ажил үйлчилгээнд дараах бэрхшээл, сорилтууд тулгамдаж буйг дурдаж байсан юм.

Завхан аймаг. Залуучуудыг хөгжүүлэх чиг үүрэгтэй боловч гэр бүл, хүүхдийн үйлчилгээ рүү илүү чиглэдэг. Манайд орон тоо байхгүй учраас өөр ажил руу орохоос өөр арга байхгүй. Ийм нэг дутагдалтай тал бий. Мөн салбар дундын уялдаа асуудалтай. Манайх халамж дээр очоод ажил хайж буй залуучуудын мэдээллийг авч сургалт өгөх, холбон зуучлах гэхлээр өгдөггүй. Нууцлалтай, өгөх боломжгүй гэдэг. Хамтарч ажиллах талаар хуулиндаа байгаад байдаг. Мэдээлэл өгдөггүй. Халамж дээр мөн л 12 модуль сургалтыг,

мөн CV, ажлын ярилцлагад хэрхэн бэлдэх талаар сургалтыг заагаад явж байна. Ийм давхцлуудыг шийдвэрлэх ёстой байх. Хүний нөөцийн асуудал. Тухайн ажлыг хийж чадавхижиж байгаад л гараад явчихдаг. Цалин мөнгөний хэмжээнээс их хамаардаг, тогтоод ажиллах хэмжээний цалин өгдөггүйтэй энэ нь холбоотой. Халамж дээр 12 модуль сургалтыг явуулдаг. ХХҮЕГ-ын үйлчилгээний хувьд үйлчилгээ сул байдаг тул бид тухайн үйлчилгээг хандах хүрээний хувьд нэмэгдүүлж явуулдаг. Холбон зуучлах үйлчилгээг голлон хүргэж байна. Амьдрах ухааны сургалтыг мөн залуучуудад хүргэж байна. Ихэвчлэн өсвөр насны хүүхэд залууст амьдрах ухааны сургалтыг үзүүлж байна. Хамрах хүрээний хувьд явцуу. ЗХТ-ийн хувьд залуучуудын хөгжлийн сургалтын зөвхөн 12 модуль сургалтаар хязгаарлах ёсгүй, өөр сургалтууд нэмж явуулах ёстой гэж боддог. CV танилцуулга, ажлын ярилцлагад хэрхэн бэлтгэх вэ, тэтгэлэгт хөтөлбөрт хэрхэн хамрагдах вэ? зэрэг подкаст маягийн зүйлсийг их хийж байна. Сургалтыг системтэйгээр явуулах шаардлагатай байна.

Өвөрхангай аймаг. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих үндсэн 7 чиг үүргийг хүргэж байна. Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээнд холбон зуучилж байна. Шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд залуучуудыг оролцуулах шаардлагатай. Ийм үед төсвийн асуудал ихээхэн тулгамддаг. Төрийн бус байгууллагаар төсвөө гаргуулж шийдвэрлэж явж байна.

Булган аймаг. Гарааны бизнесийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулахад ХХҮЕГ-аас та нар манай ажлыг булаах гээд байгаа юм уу гэдэг. Салбар дундын уялдаа холбоо байхгүй. Үйл ажиллагаанд оролцуулдаггүй. Хуулинд тусгасан боловч төсөв байхгүй.

Налайх дүүрэг. Залуучуудын хөгжлийн төв ямар нэгэн эрх мэдэлгүй байгаа нь санаа зовоож байна. Ямар нэгэн төлөвлөгөө хамтран гаргасан боловч орхичихдог. Бид нар хойноос нь ихэвчлэн хөөцөлддөг. Эрх мэдэлтэй байхын тулд төсвийн асуудлыг нэн тэргүүнд шийдвэрлэх шаардлагатай. Олон нийтийн ажлыг хийхэд ЗХТ-ийн гуравхан хүн хүрэлцдэггүй. Цэргийн насны залуучуудын эрүүл мэндийн асуудал бас бий. Эрүүл мэндээр тэнцэх хүн ховор.

Орхон аймаг. Хөдөлмөр эрхлэлт, гарааны бизнесийн үйлчилгээ бол ЗХТ-өөс үзүүлэх ёстой үйлчилгээний нэг. Өнгөрсөн онд гэхэд 200 гаруй залуус гарааны бизнесийн төсөлд хамрагдсан. Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сургалт, гарааны бизнесийг дэмжих сургалт явуулах нь илүү үр дүнтэй байсан.

Хэнтий аймаг. Үйлчилгээний давхцал гэвэл олон улсын байгууллагатай зарим талаар давхцдаг. Төрөөс гэр олгох, байшин төсөл дээр хөгжлийн бэрхшээлтэй, ядуу гэр бүлийг оруулдаг. Залуу гэр бүлийг ерөөсөө оруулдаггүй. Шалгаруулалтад хэдийгээр бидэнтэй хамтран ажилладаг боловч зөвхөн өөрсдөө шийддэг.

Дархан-Уул аймаг. Хэдийгээр хуулинд тусгасан долоон төрлийн үйлчилгээг үзүүлж байгаа боловч ГБХЗХГ-ын харъяа ЗХТ гэдэг утгаараа бүх аймаг дүүрэгт бичигдээгүй гурван төрлийн үйлчилгээ нэмэгдэж орж ирдэг. Зорилтот бүлгийн судалгаанд ЗХТ-ийн мэргэжилтнүүд явдаг. Эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдийн судалгаанд мөн явдаг. Залуу гэр бүлийн асуудал дээр бас л явна. 15-18 насны албадан хөдөлмөр эрхэлж буй хүүхдийн кейс дээр та нар явна гэдэг. Бүх асуудал дээр явуулах гэдэг. Ажлын гүйцэтгэл дээр ийм ажил хий гээгүй учраас тайлангийн үзүүлэлт дээр орж ирдэггүй. Мөн ажлын цагийн хувьд анхаарах зүйл бий. Залуучууд яг 8.30-аас ажил эхлэхэд үйлчилгээ авдаггүй. 12-оос эхлээд оройн 8.00 цаг хүртэл ирдэг. Тэгэхлээр яг ажлын цагаар үйлчилгээ авна гэсэн ойлголт байхгүй. Бид нар илүү цагаар ажиллаж байна.

Өмнөговь аймаг. Тайлан мэдээ гаргах гэсэн чинь мэдээллээ энд тэндээс авах шаардлагатай тулгарсан. Залуу гэр бүлийн, залууудын нарийвчилсан тоог хаанаас авах ёстой юм. Бид нар өөрсдөө гаргах ёстой юм уу?. Цэргийн насны залуучуудын тоог гарга гэдэг. Гэтэл энэ нь нууц тоо гээд холбогдох газар нь өгдөггүй. Төрийн үйлчилгээний салбар дундын давхцал хаа сайгүй байна. Үйлчилгээн дээр гэхэд бүгд л давхцаж байгаа.

Чингэлтэй дүүрэг. Үйлчилгээг явуулахад санхүүгийн асуудал ихээхэн тулгамддаг. Одоогийн үйлчилгээний хувьд сургалт явуулна, боломжтой бол холбон зуучилна. Эрүүл мэндийн байгууллагаас гэхэд ногоон картаараа эрүүл мэндийн үйлчилгээг дараалалгүй авчигддаг. Ажилд орох шаардлагатай байгаа ХБ-тэй хүний хувьд тусламж үйлчилгээ үзүүлэхэд хүндрэлтэй байна. Нөхцөл байдлын үнэлгээ хийхээс цааш хэтрэхгүй байгаа. Боломж нь тийм. Уг нь тэргэнцэр, ажилд нэн шаардлагатай тоног төхөөрөмжийн туслалцаа үзүүлэх хэрэгтэй.

Баян-Өлгий. Орон байрны асуудал байгаа. Манай газар түрээсийн байранд байдаг. Залуучуудад ээлтэй үйлчилгээ үзүүлэх орчин байхгүй. ЗХТ-ийн ажилтнууд дүйцүүлэхийн ТҮ-6 шатлалаар цалинждаг. Ялангуяа COVID-ийн үед бусад ажилтнуудыг орлож ажиллах үед гэрээт ажилтнууд нэмэлтээр болон хавсарч хийж байгаа ч ажлын цалин, урамшууллын нэмэгдэл гэж байдаггүй.

Сүхбаатар аймаг. Салбар хоорондын уялдаа холбоо, хамтын ажиллагаа ихээхэн тааруу. Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэх, мэдээлэл авах гэхлээр асуудалтай. Бусад асуудлууд давхцаж байна.

Дорноговь аймаг. ЗХТ-д ажиллаад гурван жил болж байна. ГБХЗХГ гээд нэршил болон үйлчилгээ маань шинэ байна. ЗХТ-ийн хувьд ч гэсэн төрийн үйлчилгээний бүтэц рүү орж ирж байгаа учраас мөн шинэ байна. Тэгэхлээр бид нар шинэ тутам байгаа үйлчилгээг хүн брт өөрсдөө очиж хүрч байж таниулах шаардлагатай юм. ХХҮЕГ, Нийгмийн даатгал зэрэг газрын хувьд хүмүүс өөрсдөө шууд ирж үйлчилгээ авдаг. Тэгэхлээр ЗХТ-ийн

үйлчилгээ яг ийм байх ёстой. Төсөв санхүүгийн хувьд гэхэд ихээхэн асуудалтай. Малчин залуучуудын төлөөлөл болгож 300 залуучуудыг цуглуулж уулзалт зохион байгуулахад 28 сая төгрөгийн зардал гарсан. Гэтэл манайд төсөвлөсөн мөнгө 8 сая төгрөг байх жишээтэй. Өсвөр үеийнхэнд 4 сая, 19-34 насныханд 4 сая төгрөг тус тус хуваарилж ажиллаж байна. Үндэсний хөтөлбөрт тусгасны дагуу нийт хүн амын 50 орчим хувьд нь хүрч ажилласан байх шаардлагатай.

Өмнө дурдсан кейс ярилцлагаас үзэхэд аймаг, дүүрэг бүрт тулгамдаж буй асуудал орон нутгийн онцлогоос үл хамаарч бүтэц тогтолцоо, төсөв мөнгө, албан тушаалын зэрэглэл, цалингийн хэмжээ, нийгмийн баталгаа, чиг үүрэгт тусгаагүй бусад ажлуудыг хийх зэрэг асуудал нийтлэг тулгамдаж байна. Нэг талаар ЗХТ-өөс үзүүлэх үйлчилгээний нэр төрөл хэт олон, нөгөө талаас ЗХТ-өөс үзүүлж буй зарим үйлчилгээ төрөөс үзүүлж буй хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээтэй давхцаж байгаа болно.

3.3 Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйлчилгээний зураглал

ЗХТ-ийн үйлчилгээний зураглал хийхийн тулд үйлчилгээний төрөл, хамрах хүрээ, оролцогч талуудыг судлан тогтоох нь чухал юм. Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйлчилгээний хамрах хүрээг авч үзэхэд 15-34 насны залуучууд багтах ба үүнд өсвөр үеийнхэн, оюутан, ажилгүй залуучууд, шинээр гэр бүл болж буй залуус, тусгай хэрэгцээт болон хорихоос суллагдсан залуучууд хамрагдана.

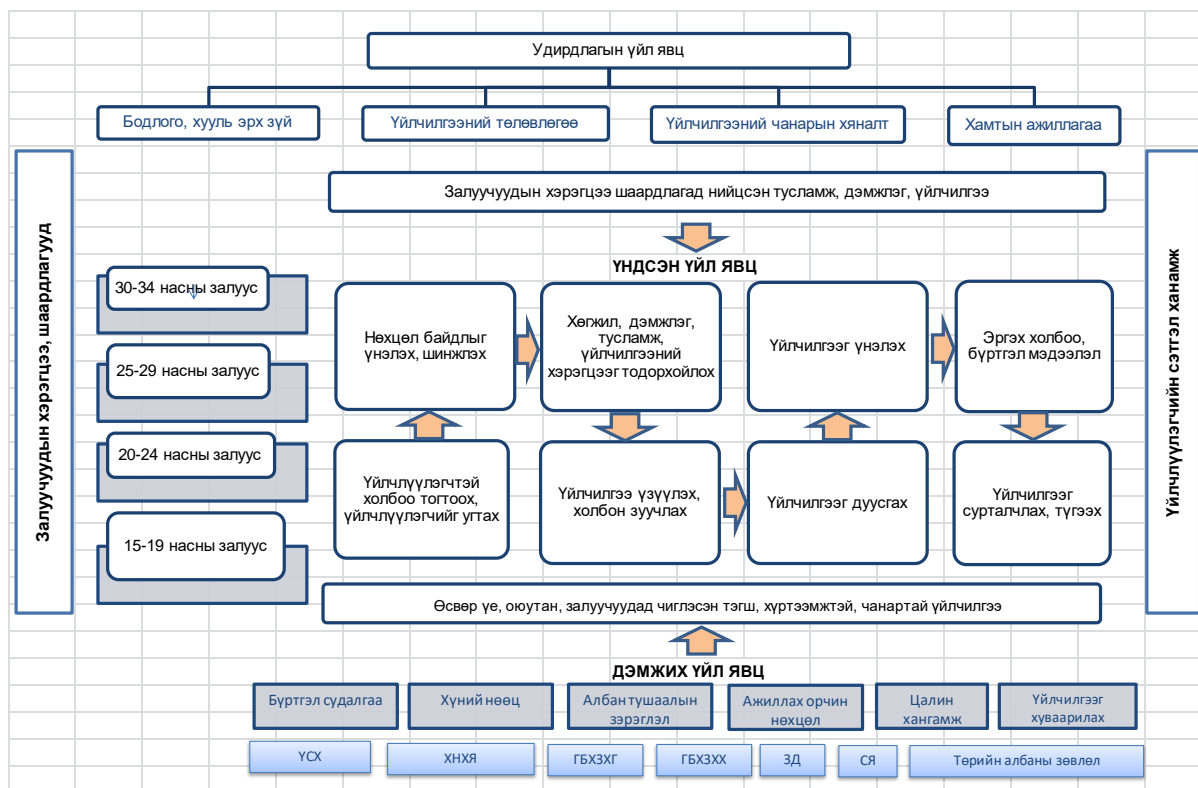
Хүснэгт 3.4 Үйлчилгээний хамрах хүрээ

Үйлчилгээний төрөл	Хамрах хүрээ	Залуучуудын бүлэг	Оролцогч талууд
Хөгжил Оролцоо Холбон зуучлал Зөвлөгөө Сургалт Дэмжлэг Нөлөөлөл	15-34 насны залуу хүмүүс	<ul style="list-style-type: none"> Өсвөр үеийнхэн Оюутан Ажилгүй залуучууд Өрх толгойлсон залуучууд Шинээр гэр бүл бологсод Тусгай хэрэгцээтэй залуучууд Гэмт хэрэгт өртсөн болон хорихоос суллагдсан залуучууд Донтох эмгэг, хамааралтай болсон залуучууд 	<ul style="list-style-type: none"> Өсвөр үе, залуучууд Яамд Агентлаг ГБХЗХХ ЗХТ Засаг дарга Төрийн холбогдох бусад байгууллагууд ИНБ ОУБ

ЗХТ-ийн одоогийн үйлчилгээний хүрээг авч үзэхэд ихэвчлэн нэг удаагийн сургалт, зөвлөгөөнд чиглэсэн, тогтвортой биш үйлчилгээний төрлүүд, эсвэл зөвхөн мэргэжлийн биш холбон зуучлах, дамжуулах үйлчилгээ зонхилж байна.

Хүснэгт 3.4-т дурдсан хамрах хүрээнд тулгуурлан Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйлчилгээний зураглалыг дараах байдлаар гаргаж болно.

Схем зураг 3.1 ЗХТ-ийн үйлчилгээний зураглал

Анх НҮБ-ын Хүн амын сангийн дэмжлэгтэйгээр байгуулагдсан Залуучуудын хөгжлийн 16 төв ГБХЗХГ-ын удирдлагад ажиллахдаа 15-34 насны залуучууд, ялангуяа эмзэг бүлгийн залуучуудад дэмжлэг үзүүлэх, амьдрах ухааны боловсрол, дэмжих бүлэг, сонирхлоор нэгдсэн клубын үйл ажиллагаагаар дамжуулан залуучуудын хөгжлийг дэмжиж, чөлөөт цагаа үр ашигтай өнгөрөөх боломжийг бүрдүүлж, залуучуудын манлайлал, санаачлагыг хэрэгжүүлж, шийдвэр гаргах үйл явцад туслалцаа үзүүлэх үйлчилгээг тус тус хүргэж байжээ.

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль батлагдан 2018 оноос мөрдөгдөж эхэлснээр, хуулинд тусгасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд ЗХТ-д үйлчилгээний шинэ арга хэлбэр, шинэ стандарт тавигдаж байна. Иймд ЗХТ-ийн үйлчилгээг тэгш, хүртээмжтэй, чанартай болгохын тулд насны бүлгээр залуучуудын хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлж, үйлчилгээ нэг бүрийг тодорхойлох нь зүйтэй юм. ЗХТ-ийн үйлчилгээ ХХҮЕГ-аас үзүүлж буй сургалт, хөдөлмөр зуучлалын үйлчилгээтэй олон талаар, халамжийн үйлчилгээтэй зарим талаар давхцаж байна.

Ихэнх залуучуудын хувьд Хөдөлмөр халамжийн үйлчилгээний хэлтсээс чухам ямар үйлчилгээ авах талаар сайн мэдэхгүй байна. Иймд ажил хөдөлмөр эрхлэхэд хүндрэлтэй,

идэвхитэй ажил хайж буй залуучуудыг хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний хэлтсээс ямар үйлчилгээ авах талаар урьдчилан мэдээлэх, хөдөлмөрт бэлтгэх сургалтад хамруулах, чадавхижуулах нь сум, орон нутгийн Залуучуудын хөгжлийн төвийн нэгэн чухал үйлчилгээ байж болохоор байна.

Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйлчилгээний өнөөгийн нөхцөл байдлыг тодорхойлоход баримт бичгийн судалгаа, ярилцлагын мэдээлэлд үндэслэн давуу болон сул тал, боломж ба эрсдэлд дүн шинжилгээ хийсэн юм. Гадаад дотоод орчны хүчин зүйлсийг шинжлэх нь SWOT шинжилгээний үндсэн үүрэг бөгөөд тухайн байгууллага эсвэл сүлжээ цаашдын үйл ажиллагаагаа амжилттай үргэлжлүүлэх нэгэн нөхцөл болдог. Тухайн байгууллагын хувьд өөрийн давуу болон сул тал, боломж, эрсдлээ судлан үзсэний үндсэн дээр сул талаа давуу тал болгох, тулгарч буй эрсдэл аюул заналыг боломж болгон хувиргах/TOWS/ аргачлал мөн бий.

Схем зураг 3.2 SWOT ба TOWS шинжилгээний үндсэн бүтэц, онцлог

Энд ЗХТ-ийн үйлчилгээний нэгэн сул тал болох төсвийн хомсдол ба тулгамдаж буй хэрэгцээнд тулгуурлан товч авч үзье.

Төсвийн хомсдол ба дэмжлэг

ЗХТ-ийн үйлчилгээний жишиг зардлыг боловсруулсан зөвлөх үйлчилгээний тайлангаас үзэхэд Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль батлагдснаар 2018 онд улсын төсвөөс Залуучуудын хөгжлийн хөтөлбөрт 1.2 тэрбум төгрөг хуваарилсан ба үүний 769 сая төгрөгийг ЗХТ-ийг улсын хэмжээнд байгуулах, эдгээрийн урсгал зардалд, 421 сая

төгрөгийг залуучуудын хөгжлийг дэмжих үйлчилгээнд хуваарилсан байдаг. Хэдийгээр энэхүү төсвийн хуваарилалт үйлчилгээг санхүүжүүлэх чухал шийдвэр боловч агентлагаас батлагдсан төсөвт тулгуурлан улиралд 2 сая, жилдээ 8 сая хүртэлх төгрөг төсөвлөж байгаа нь үйлчилгээ үзүүлэхэд хүрэлцэхгүй байдаг байна.

Кейс. Төсөв санхүүгийн хувьд гэхэд ихээхэн асуудалтай. Малчин залуучуудаас төлөөлөл болгож 300 залуучуудыг цуглуулж, тэдний амьдрал ахуй, тулгамдаж буй асуудлаар уулзалт зохион байгуулахад 28 сая төгрөгийн зардал гарсан. Гэтэл манайд төсөвлөсөн мөнгө 8 сая төгрөг байх жишээтэй. Өсвөр үеийнхэнд 4 сая, 19-34 насныханд 4 сая төгрөг тус тус хуваарилан ажиллаж байна. Шинээр батлагдсан үндэсний хөтөлбөрт тусгасны дагуу нийт хүн амын 50 орчим хувьд нь хүрч ажилласан байх шаардлагатай.

Дорноговь аймаг. ЗХТ-ийн мэргэжилтэнтэй хийсэн бүлгийн ярилцлагаас

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих төсөл, хөтөлбөрийн тайлангаас үзэхэд⁷ орон нутгийн эрх баригчдын дунд залуучуудын хөгжилд хувь нэмэр оруулж туштай дэмжих явдал нэмэгдсэн нь санхүүжилт бүхий залуучуудын бодлого, хөтөлбөрүүдийг боловсруулж баталсны үр нөлөө болохыг дурдсан байна. Тухайлбал, өнгөрсөн хугацаанд Завхан, Өмнөговь, Орхон аймаг, Улаанбаатар хотын зарим дүүрэгт/тухайлбал Хан-Уул дүүрэгт/ 115 сая төгрөгийн санхүүжилттэй залуучуудын дэд хөтөлбөрүүд батлагдсан байна. Мөн тайланд залуучуудын хөгжлийн талаар төрөөс баримтлах бодлого, үндэсний хөтөлбөрийг боловсруулж, залуучуудын хөгжлийг цогцоор нь авч үзсэнээр Монгол Улсад анх удаа залуучуудын хөгжлийг дэмжих орчин бүрдүүлэхэд ихээхэн ахиц гарсныг тэмдэглэжээ. ЗХТ-ийн үйлчилгээний төсөв зардал олон улсын төсөл хөтөлбөрөөс(LEAD, BEST гм) санхүүжих боломжтой хэдий ч орон нутгийн ГБХЗХХ-ийн төсвийг харъяалах сайдын багцаас шууд орон нутагт шилжүүлэх шинэ төсвийн зохицуулалтын улмаас багассан, үйлчилгээг үзүүлэхэд төсөв, санхүүгийн хомсдолтой нөхцөлд үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Нөхцөл байдалд тулгуурлан дүгнэж үзэхэд, залуучуудын хөгжлийн төвөөс үзүүлж буй өнөөгийн үйлчилгээний нэр төрөл хэт олон, үндсэн биш үйлчилгээ давамгайлсан, бусад төрийн үйлчилгээтэй давхцах явдал хааяагүй тохиолдож байна. Цаашид залуучуудын хөгжлийг дэмжих, төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх чиглэлээр орон нутагт хэрэгжиж буй томоохон төсөл хөтөлбөрүүдтэй уялдаатай ажиллах, санхүүжилт босгох боломжийг судлах, давуу талаа тодорхойлох шаардлагатай.

⁷ НҮБХАС. Монгол дахь НҮБ-ын Хүн амын сангийн 2016 оны тайлан

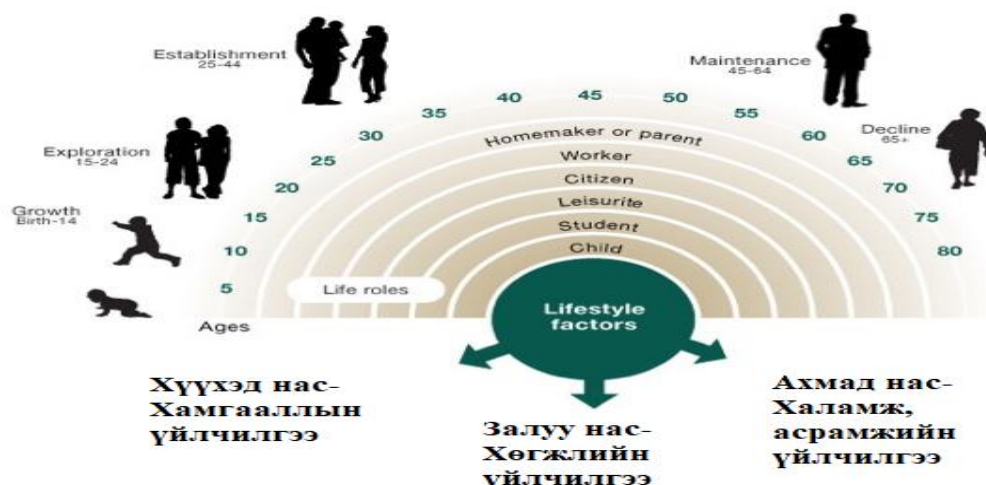
Мэргэжлийн үйлчилгээ ба дутагдаж буй хэрэгцээ

Өнөөгийн ЗХТ-ийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжид дүн шинжилгээ хийж үзэхэд залуучуудад олон тооны үйлчилгээ үзүүлэх гэхээсээ хагас нарийн мэргэжлийн үйлчилгээ дутагдаж байна. ЗХТ-ийн мэргэжилтнүүдээс үзүүлж буй үйлчилгээнд дүн шинжилгээ хийж үзэхэд хагас мэргэжлийн болон үндсэн биш салбарын үйлчилгээнүүд давамгайлж, сэтгэлзүйн болон нийгмийн ажлын хагас мэргэжлийн үйлчилгээ бараг үзүүлээгүй. Энэ нь ЗХТ-д ажиллаж буй боловсон хүчний мэргэжил, үйлчилгээний стандартад тавигдах шаардлагыг эргэн харахад хүрч байна. Тухайлбал, ЗХТ-д ажиллаж буй мэргэжилтнүүд нийгмийн үйлчилгээг хүргэх наад захын мэдлэг чадваргүй, мэргэжлийн биш хүмүүс зонхилж байгаа нь залуучуудад үзүүлэх үйлчилгээний чанар, хүртээмжид сөргөөр нөлөөлөх болно.

Өнөөгийн Монголын залуучуудын хувьд ажил хөдөлмөр эрхлэхэд ажлын байрны бодитой бус шаардлага, ялгаварлан гадуурхалаас үүдэлтэй зарим нэг бэрхшээлүүд тохиолдож байна. Ер нь аливаа улс орны хөдөлмөрийн зах зээл дээр нийгмийн бүлэг болон хувь хүнийг ялгаварлан гадуурхах явдал тулгарч байдаг. Хөдөлмөрийн зах зээлийн нэг онцлог бол ажил олгогч эрхэлж буй үйл ажиллагаанаас хамаарсан бодит шаардлагын улмаас ажилтан авах, ажлын байрны зар гаргахдаа зарим нэг тодорхой хязгаарлалтууд тавих тохиолдол бий. Жишээ нь, шинэ ажлын байрны зар гаргахдаа насны бүлгийг заасан байдаг. Энэ тохиолдолд ажил хайгч нь ажил олгогчийн зүгээс тавьсан “шаардлагад нийцэх” сул тал бүхий хүмүүс болж хувирдаг. Хөгжингүй орнуудад шашин шүтлэг, үндэс угсаа, арьс өнгө цаашилбал бэлгийн чиг баримжаагаар ялгаварлахгүй байхад анхаарч буй бол, хөгжиж буй орнуудад нас, хүйс, хөгжлийн бэрхшээлтэй эсэх зэрэг асуудлууд илүү тулгамдсан шинжтэй байгаа юм. Монгол Улсад гэхэд хөдөлмөрийн зах зээл дээр ажил олгогчийн зүгээс нас, бие бялдар, царай зүс гэх мэт зүйлсээр хязгаарлалт тавих тохиолдол нийтлэг байгаа нь институцийн сул хөгжил, түүний чиг үүргийн тодорхойгүй байдалтай холбоотой. Нөгөө талаас ажил олгогчийн зүгээс хязгаарлалт тавих нь ажил олгогчийн дур зоргын асуудал хараахан биш, “бодит шаардлага” гэдгийн доор чухам юуг хамааруулж ойлгохыг хуулиар зохицуулах ёстой. Иймд залуучуудын хөгжлийн бодлогын тогтолцоонд хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлого үндсэн хөтөлбөр байх бөгөөд зорилтот бүлгийн залуучууд болон их сургуулийн оюутнуудад түлхүү чиглэх учиртай. Хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлого нь зөвхөн харъяа яамны асуудал биш, холбогдох яамд, хөдөлмөрийн бирж, ИДС, Төгсөгчдийн холбоо, Ажил олгогчид, Хөгжлийн төвүүд зэрэг олон талын байгууллага, институцийг хамарч хэрэгжих ёстой юм.

3.4 Залуучуудын хөгжлийн төвийн “жишиг” үйлчилгээ

Залуучуудад чиглэсэн жишиг үйлчилгээ гэж чухам юуг хэлэх вэ? гэвэл, товчхондоо өсвөр үе, залуучуудад чиглэсэн “ээлтэй” үйлчилгээг ойлгож байна. Нэгэнтээ эрдэмтэн Пифагор залуу насыг 20-40 насны хүрээнд тодорхойлон “амьдралын зун” гэж нэрлэж байснаас үзэхэд залуу нас хүний амьдралын оргил бөгөөд нэн чухал цаг үе юм.

Схем зураг 3.3 Хүн амын насны бүлэг ба нийгмийн үйлчилгээ

Хүн амыг залуу үе(35 хүртэлх), дунд үе(36-59), ахмад үе(60-с дээш) гэсэн насны гурван бүлэгт хуваан авч үзвэл насны онцлог бүрт тохирсон нийгмийн үйлчилгээг үзүүлэх шаардлагатай.

ЗХТ-ийн жишиг үйлчилгээг тодорхойлохын тулд Азийн улс орнуудаас Солонгос Улсын Залуучуудын талаар баримталж буй бодлого, үйл ажиллагаа, хууль эрхийн онцлогийг, Европын холбооны улсуудаас Герман улсын насанд хүрэгчид залуучуудад үйлчилгээ үзүүлж буй ажил мэргэжлийн төвийн тусламж, үйлчилгээний онцлогийг тус тус авч үзлээ.

3.4.1 Гадаадын зарим улс орнуудын туршлага

Олон улсын ижил төстэй үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагуудын залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээнд харьцуулалт хийх, эрх зүйн орчныг судлах

БНСУ-ын Залуучуудын хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлэх томоохон байгууллага бол Сөүл хотын залуучуудын хөгжлийн бодлогын сүлжээ (Seoul Youth Policy Network) орон нутагт бие даасан байгууллагын бүтцээр дамжуулан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлдэг. Залуучуудад хамааралтай бодлогын асуудлыг хэлэлцэх, шийдвэр гаргах байгууллагуудын албан үүргийг хэрэгжүүлэх ялгаатай бүтэц байгаа боловч ерөнхийдөө удирдлага, хурал зөвлөгөөн, үйл ажиллагааг холбох, залуучуудын хөгжлийг дэмжих

бодлогын газар, ажлын байр бий болгох чиг үүрэг бүхий алба, хэлтсээс бүрдэж байна. Чиг үүргийн хувьд голлох байр суурьтай байгууллага бол Залуучуудын бодлогын хороо (Youth Policy Committee) юм. Энэ хороо “Залуучуудын хөгжлийн үндсэн төлөвлөгөө, арга хэмжээ”-г боловсруулахын сацуу түүний хэрэгжилтэд “үнэлгээ хяналт, шалгалт” хийх үүрэгтэй.

Хүснэгт 3.5 БНСУ-д залуучуудын хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлэх бүтэц

Хот, аймаг	Удирдлагын бүтэц	Захиргааны алба, баг
Сөүл	Залуучуудын хөгжлийн газар	Залуучуудын хөгжлийн төлөвлөлтийн хэлтэс, хамтын ажиллагааны хэлтэс, залуучуудын хөдөлгөөнийг дэмжих хэлтэс, залуучуудын хөгжлийн орчныг хариуцсан хэлтэс, орчныг засан сайжруулах хэлтэс, залуучуудын хөгжлийн бодлогын хэлтэс гэх мэт
Бусан	Ажлын байр, эдийн засгийг өсгөх стратеги	Залуучуудын хөгжлийн бодлогын хэлтэс
Гёнги	Залуучуудын халамжийн бодлогын газар	Залуучуудыг хөгжлийн дэмжих хэлтэс ажлын байр, бодлогын хэлтэс
Чонбуг	Ажлын байр эдийн засгийн бодлогын газар	Залуучуудын хөгжлийн бодлогын хэлтэс
Гуанжу	Залуучуудын бодлогын газар	Залуучуудыг дэмжих хэлтэс, ажлын байрны, халамжийн асуудал хариуцсан хэлтэс
Гояан (Goyang)	Ажлын байрны бодлогын газар	Залуучуудын хөгжлийн бодлогын хэлтэс, Халамжийн хэлтэс
Соннам (Seongnam)	Нийгмийн халамжийн байгууллага	Залуучуудын халамжийн асуудал хариуцсан хэлтэс
Чонгжу (Cheongju)	Санхүү эдийн засаг, ажлын байрны дэмжлэгийн газар	Ажлын байрыг бий болгох хэлтэс
Жонжу (Jeonju)	Залуучуудын ажлын байрны бодлогын газар	Эдийн засгийн бодлогын хэлтэс, гарааны бизнес, компани байгуулах ажлын байр бий болгох хэлтэс, залуучуудын хамтын ажиллагааны хэлтэс, зах зээлийн хөгжлийн хэлтэс

Залуучуудын бодлого тэр дундаа “залуучууд” гэсэн ойлголтыг олон янзаар тайлбарлах ба “Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай тусгай хууль”-нд ажил хийхийг хүсэж байгаа 15-29 нас⁸, Ассамблейн хурлаар баталсан “Залуучуудын суурь хууль”-нд

⁸ Ерөнхийлөгчийн зарлигаар 15-29 насны ажил эрхлэхийг хүссэн хүн хэмээн насны хязгаар тогтоосон боловч “Орон нутгийн аж ахуй нэгжийн тухай хууль”, “Төрийн байгууллагуудын удирдлагын тухай хууль”-нд заасны дагуу 15-34 насны хүмүүсийг залуучуудын бүлэгт багтааж байна.

19-39 настай хүмүүсийг тус тус багтааж байна. Дараах хүснэгтэд БНСУ-ын хууль тогтоомжинд заасан залуучуудыг насны бүлгээр ангилсан байдлыг харуулав.

Хүснэгт 3.6 Залуучуудыг насны бүлгээр ангилсан байдал

Ангилал	Залуучуудын насны ангилал
Залуучуудын хөгжлийн суурь хууль	19-39 нас
Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлийн дэмжих тусгай хууль	15-29 нас
Залуучуудын үйл ажиллагааг дэмжих тухай хууль	19 хүртэлх
Залуучуудын хамгааллын тухай хууль	19 хүртэлх
Төрийн байгууллагын удирдлагын тухай хууль	15-34 нас
Сөүл хотын залуучуудын үндсэн дүрэм	15-29 нас

Эх сурвалж: <http://www.law.go.kr/>

БНСУ-ын хувьд залуучуудын хөгжлийн бодлогод тэдний залуу насны бүлэг, онцлогт чиглэсэн улс төр, эдийн засаг, нийгэм, соёл зэрэг нийгмийн салбараас хэрэгжүүлэх бодлогын үйл ажиллагаа хэмээн үзэж суурь хууль, дүрмээ боловсруулсан байна. Тухайлбал Сөүл хотын залуучуудын хөгжлийн үндсэн дүрэм, бусад хууль тогтоомжод Залуучуудын хөгжлийн бодлогыг “залуучуудын улс төр, эдийн засаг, нийгэм, соёлын зэрэг бүх салбарт оролцоог нэмэгдүүлэх, эрхийг хамгаалах, хөгжүүлэх зорилгоор хэрэгжүүлдэг үйл ажиллагаа” хэмээн хуульчилжээ. Түүгээр зогсохгүй Засгийн газар жил бүр залуучуудын талаар томоохон бодлогыг чиглэлийг боловсруулж Ассемблейд өргөн мэдүүлэх үүрэг хүлээдэг байна.

Хүснэгт 3.7 Солонгос улсын залуучуудад чиглэсэн хуулийн зорилго, чиглэл

Хууль	Зорилго	Үндсэн чиглэл	Батлагдсан, хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэн хугацаа
Залуучуудын хөгжлийн суурь хууль	Залуучуудын эрх, үүрэг хариуцлага, төр, орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагаас залуучуудын өмнө хүлээх үүрэг хариуцлагыг хуульчилж, залуучуудын хөгжлийн бодлогыг цогцлоож, тэднийг дэмжихтэй холбоотой үндсэн асуудлыг шийдвэрлэх талаар тусгасан	Залуу хүн бүрийн өөрийгөө хүндэтгэх эрхэм чанарыг дэмжих, идэвхтэй хөдөлмөрийн амьдралыг баталгаажуулах; Улс төр, эдийн засаг, нийгэм, соёлын бүхий л салбарт залуучуудын оролцоог хангах Боловсрол, хөдөлмөр эрхлэлт, мэргэжлийн сургалтанд залуучуудыг ижил тэгш оролцох боломж олгох; Залуучуудын өсөж хөгжих таатай нийгэм, эдийн засгийн орчныг бүрдүүлэх;	Тус хуулийг 2020 оны 2 сарын 4-ний өдөр баталсан бөгөөд 2020 оны 8 сарын 5-ны өдрөөс хүчин төгөлдөр үйлчлэх юм.
Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих	Ажилгүй залуучуудын мэргэжлийн ур чадварыг дээшлүүлэх сургалтыг дэмжих, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, эдийн засгийн цаашдын хөгжил, нийгмийн тогтвортой	Залуучуудын үйл ажиллагааг дэмжих, оролцоог тэлэх Залуучуудын ур чадварыг хөгжүүлэх Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг тэлэх, ажлын байрны тоог нэмэгдүүлэх	Тус хууль 2009 оны 10.09-ны өдөр анх баталсан бөгөөд 2016.09.13-нд Ерөнхийлөгчийн зарлигаар нэмэлт өөрчлөлт орж, хүчин

тухай хууль	байдалд хувь нэмэр оруулах тухай	Залуучуудын амьдрах орчин нөхцлийн аюулгүй байдлыг хангах	төгөлдөр мөрдөгдөж байна. Ажил эрхлэлт, хөдөлмөрийн яам
Залуучуудын үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх тухай хууль	Залуучуудын үйл ажиллагааг дэмжих, холбогдох байгууллага, институцийн хамтын ажиллагаа, залуучуудын удирдах хорооны бүтэц, чиг үүргийг тус тус зааж өгсөн	Залуусын үйл ажиллагаанд бие даан, сайн дураар оролцох замаар хүсэл эрмэлзэл, итгэл найдвараа хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх	Тус хуулийг 2018 оны 03.13-нд баталж, 2018 оны 09.14-нөөс хүчин төгөлдөр мөрдөгдсөн. Хүйсийн тэгш байдал, гэр бүлийн яам

БНСУ-ын хувьд залуучуудын эрх ашгийн хамгаалах бодлого нь дараах чиглэлээр хэрэгжиж байна. Тухайлбал:

- Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрны тоог нэмэх чиглэл нь төрийн болон орон нутгийн засаг захиргаанаас хамгийн их анхаарах;
- Төрийн болон орон нутгийн засаг захиргаа нь залуучуудын компани байгуулах, гарааны бизнесийг дэмжих, орчныг сайжруулах бодлогыг хэрэгжүүлэх;
- Төр болон орон нутгийн засаг захиргаа нь залуучуудын орон байрны аюулгүй байдал, орон байрны нөхцлийг сайжруулах бодлогыг хэрэгжүүлэх;
- Залуучуудын бие махбодь-оюун санаа эрүүл мэндийг хамгаалах, амьдралын чанар, сайн сайхан байдлыг сайжруулах зэрэг халамж хамгааллын бодлогыг хэрэгжүүлэх;
- Залуучуудын эдийн засгийн бие даасан байдал, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах бодлогыг хэрэгжүүлэх;
- Залуучуудын соёлын олон талт, бүтээлч үйл ажиллагааг дэмжих бодлогыг хэрэгжүүлэх;
- Залуучуудын олон улсын энх тайвныг дэмжих хөдөлгөөн, олон улсын хамтын ажиллагааны үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг хангах бодлогыг хэрэгжүүлэхээр тус тус хуульчлан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж байна.

Мөн тус улсын хэмжээнд Залуучуудын үйл ажиллагааг дэмжих хуулийн хүрээнд Залуучуудын үйл ажиллагааг хариуцах ажлын албыг “Солонгосын залуучуудын ажлын агентлаг” байх тухай зааж, үүнтэй ижил нэр ашиглахыг хуулиар хориглосон байна. Тэрчлэн хувь хүн, корпорац, байгууллагын зүгээс Залуучуудын ажлын албыг дэмжих зорилгоор мөнгө эсвэл бусад эд хөрөнгийг хандив хэлбэрээр өгөх зохицуулалтыг хуульчилж өгсөн байна.

Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллага болон эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагын урьдчилсан тооцоогоор дэлхий нийтийн хэмжээгээр хямралын улмаас 2010 он гэхэд дор хаяж 20 сая хүн барилга, санхүү, үл хөдлөх хөрөнгийн болон автомашин үйлдвэрлэлийн салбарт ажилгүй болж, ажилгүйчүүдийн эгнээнд шилжиж байв. Гэхдээ энэ үзэгдэл бүс нутгуудын хувьд харилцан адилгүй байсан ба тухайлбал хямралын эхэн үед АНУ-д ажилгүйдлийн түвшин 9.4 хувь, Канадад 8.0 хувь, Францад

8.8 хувь, Германд 6.9 хувь, Японд 5.5 хувь, Хятадад 5.2 хувь, Өмнөд Солонгост 3.3 хувь байгаа бол, Ирландад 11.9 хувь, Латвид 18.4 хувь, Испанид 17.9 хувь, Туркт 13.4 хувь болж эрс өссөн байна.

Дэлхийн хөдөлмөрийн зах зээл дээр гарч байгаа гол өөрчлөлтүүд сургууль төгсөөд шинээр хөдөлмөрийн зах зээл дээр гарч байгаа залуучууд, орон тооны бус түр ажилчид, эмэгтэйчүүдэд илүү хүндээр тусч байжээ. Тухайн үеийн хямралын сөрөг нөлөө хөгжингүй орнуудад ажилгүйдэл эрс нэмэгдэх, харин хөгжиж буй орнуудад ядуурлын түвшин огцом өсөх хандлагаар тус тус илэрч байв.

Хөдөлмөрийн зах зээлийн өөрчлөлтөөс үүдэн эрсдэлт байдал үүсч, эмзэг байдал нэмэгдэж, болох ба үйлчилгээ үзүүлэх зорилтот бүлгүүдийг бий болгодог. Эмзэг байдлыг бий болгох эрсдлийн хүчин зүйлд тулгуурлан дараах байдлаар ангилжээ.

- Эдийн засгийн нөхцөл байдлын улмаас ажилгүй болох, зах зээлээс алслагдмал орчинд аж төрөх, худалдааны таатай бус нөхцлийн улмаас алдагдалд орох, үнийн тогтворгүй байдлаас хамаарч өр тавих, цалин тэтгэвэр, тэтгэмжийг хугацаанд нь төлөхгүй байгаагаас шалтгаалан бэлэн мөнгөний дутагдалд орж амьдралаа залгуулж чадахгүйд хүрэх, үндсэн хөрөнгөө алдах болон өрөнд орох зэрэг нь өмнө нь ядуу биш байсан ч ядуурах гэнэтийн нөхцөл болдог байна.
- Нийгмийн харилцаанаас тусгаарлагдах, ураг төрлийн холбоо сулрах, тасрах, итгэл алдрах, бусадтай хамтран ажиллаж чадахгүй байх, орчиндоо дасч өөрийн байр сууриа олж чадахгүй байх (шинэ ажилтан, малчдын туршлагагүй байдал гм) нь эмзэг байдалд нөлөөлдөг.
- Байгаль орчны зохисгүй нөлөөллийн улмаас үүсэх эмзэг байдалд дэлхийн цаг уурын дулаарах, зуд, ган, үер усны гамшиг, шороон болон элсэн, цасан шуурга, түймэр, хот суурин газрын агаарын бохирдол зэргийг оруулж тооцдог.
- Эрүүл мэндийн хувьд дэлхий нийтийг хамарсан цар тахал, халдварт өвчин, хувь хүн биеэ зохистой авч явж чадаагүйн улмаас үүсэх эрсдэл, чанар муутай ундны ус, хүнсний бараа, эм тариа, ариун цэвэр, эрүүл ахуй муудсанаас болон биеэ үнэлсэнээс эрүүл мэнд эрсдэлд орох зэргээс шалтгаалан эмзэг байдалд ордог.

Европын холбооны байгууллагуудаас үзүүлдэг боловсрол, сургалтын болон ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох зөвлөх үйлчилгээний зорилго, зарчим⁹ нь иргэдэд илүү хүртээмжтэй байхад (improving access for citizens) чиглэдэг бөгөөд зорилтот бүлэгт үзүүлэх үйлчилгээ, үйл ажиллагааг дараах байдлаар тодорхойлжээ.

⁹ Европын Мэргэжлийн Боловсрол Сургалтын Хөгжлийн Төв, 2005

Тухайлбал:

- Зорилтот бүлэгт чиглэсэн үйлчилгээг нээлттэй, ил тод болгох
- Хэрэглэгчдэд мэдрэмжтэй үйлчлэх
- Үзүүлж буй зөвлөх үйлчилгээ нь тасралтгүй, тогтвортой байх
- Шаардлагатай хүн бүрт үйлчилгээг хүртээмжтэй хүргэх
- Хэрэглэгчдэд найрсаг хандах
- Үйлчилгээг зорилтот бүлгийн онцлогт тохируулан үзүүлэх

Монголд явуулсан судалгаанаас харахад олон хүүхэдтэй ганц бие өрх толгойлсон эмэгтэйчүүд, 100-аас доош малтай өрх, ажилгүйчүүд, суурь боловсролгүй хүмүүс, өндөр настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, гудамжны болон өнчин хүүхдүүд ядууралд өртөх, улмаар үйлчилгээ авах зорилтот бүлэг болох нь түгээмэл байна.

Европын холбооноос (Council of Europe) залуучуудын хөгжлийн бодлогын хүрээнд хөдөлмөр эрхлэлт, орон байр, боловсрол, эрүүл мэнд, халамж хамгаалал, соёл, хүний эрх, оролцоо гэсэн чиглэлийг багтаан бодлогоо хэрэгжүүлэх хэрэгтэй¹⁰ гэж үздэг.

Хүн ам болон залуучуудад үзүүлж буй тусламж, дэмжлэгийн үйлчилгээг төрийн үйлчилгээний байгууллага, албадууд, төрийн болон хувийн зуучлалын байгууллагууд болон ажил мэргэжлийн төвүүд хэрэгжүүлдэг байна.

Хүснэгт 3.8 Асуудал ба мэргэжлийн тусламж үйлчилгээний төрөл

Асуудлууд	Санал болгох мэргэжлийн тусламж, үйлчилгээ
Орон сууц Хувь хүний болон гэр бүлийн асуудлууд	Хэрэгцээ, шаардлагатай үндсэн үйлчилгээнүүд Үндсэн биш салбарын үйлчилгээнүүд
Эрүүл мэндийн болон нийгэм, сэтгэлзүйн асуудлууд	Нарийн мэргэжлийн үйлчилгээ
Өр зээл ба хамааралт байдал, сайн дурын үйлчилгээ	Бусад үр нөлөө бүхий хагас мэргэжлийн үйлчилгээ(клуб, өөртөө туслах бүлгүүд)

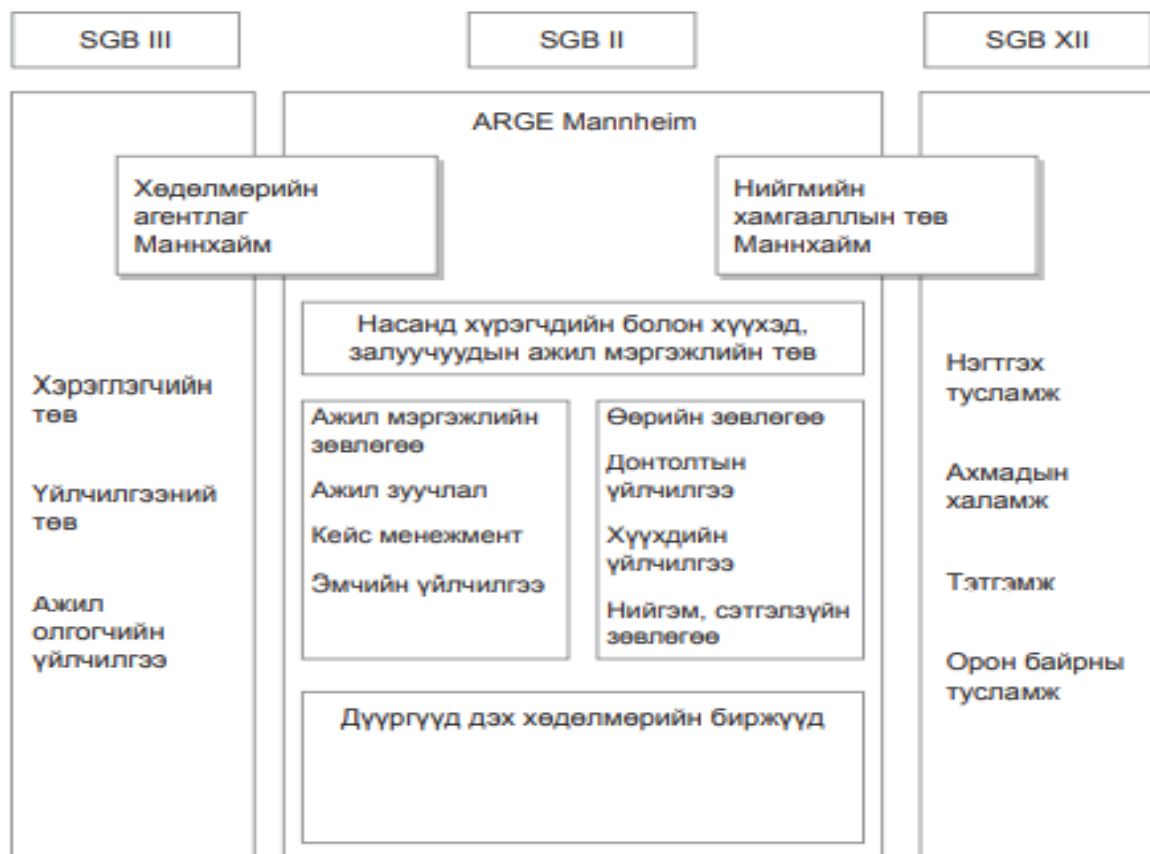
Эдгээр үйлчилгээг нийгмийн үйлчилгээний бусад байгууллагууд болон мэргэжилтнүүдийн хамтын ажиллагааны хүрээнд, эсвэл хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээний зарим байгууллагууд нэг цэгийн үйлчилгээ хэлбэрээр бусад үйлчилгээтэй хамт хүргэх нь бий. Ерөнхийдөө мэргэжлийн зөвлөх болон зуучлалын үйлчилгээ үзүүлж буй мэргэжилтнүүд чухам ямар байгууллагад ажиллаж байгаагаас хамааран нийгмийн үйлчилгээг хэрхэн зохицуулж, уялдуулах нь харилцан адилгүй байдаг.

Энд жишээ болгож ажил мэргэжлийн төвүүд нийгмийн үйлчилгээний сүлжээг хэрхэн удирдаж, зохион байгуулдаг талаар Европын зарим орнуудын туршлагыг энд авч үзье.

¹⁰ <https://www.coe.int/en/web/youth/youth-policy>

Тухайлбал, ХБНГУ-ын ажил мэргэжлийн төвүүд нь холбооны нийгмийн үйлчилгээний хүрээнд үйлчлүүлэгчдэд төрөл бүрийн үйлчилгээг санал болгодог бөгөөд төвүүдийн ажил мэргэжлийн зөвлөхүүд өөрсдөө үйлчилгээг удирдан зохион байгуулдаг.

Схем зураг 3. ХБНГУ-ын Маннхайм хотын хөдөлмөр эрхлэлтийн нийгэмлэгийн бүтэц

Эх сурвалж: ARGE Mannheim, Маннхайм хотын ажил мэргэжлийн төв, SGB III-Нийгмийн хамгааллын багц хуулийн 3-р дэвтэр, SGB II-Нийгмийн хамгааллын багц хуулийн 2-р дэвтэр, SGB XII-Нийгмийн хамгааллын багц хуулийн 12-р дэвтэр

Зургаас үзэхэд нийгэм сэтгэл зүйн, эрүүл мэндийн, халамжийн, гэр бүлийн, санхүүгийн, орон сууцны суурь үйлчилгээнүүдээс гадна донтолтын эсрэг зэрэг нарийн мэргэжлийн үйлчилгээнүүдийг хуулийн дагуу үйлчлүүлэгчид хүргэх ажлыг Залуучуудын ажил мэргэжлийн төв үзүүлдэг байна. Мөн залуучуудын ажил мэргэжлийн төвүүд өөрсдийн зүгээс ажил мэргэжлийн зөвлөгөө, зуучлал, кейс менежментийн үйлчилгээг тус тус хүргэдэг ажээ. Нийгмийн халамж, хамгааллын бодлого *халамжаас-хөдөлмөрт* чиглэж байгаа өнөө үед залуучуудад чиглэн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих зөвлөгөө, сургалт мэдээлэл, зуучлалын үйлчилгээг хэрэгжүүлэх, олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн

стратеги, нотолгоонд суурилсан үйлчилгээнд тулгуурлан явуулах¹¹ нь ЗХТ-ийн үндсэн бөгөөд чухал үйлчилгээний нэг байх болно.

3.4.2 Үндэсний туршлага

Зөвлөх багийн гишүүд Налайх дүүргийн ЗХТ-ийн жишиг үйлчилгээ болгож, БЗД болон Төв аймгийн ЗХТ-ийн үйлчилгээтэй харьцуулан өнөөгийн нөхцөл байдлыг судалсан болно. Төрийн байгууллага, орон нутгийн удирдлагын дэмжлэг, харъяа газрын дарга, мэргэжилтнүүдийн идэвхи санаачлагын үр дүнд зарим орон нутагт жишиг үйлчилгээ бүхий ЗХТ бий болж, хөгжих эхлэл тавигдаж байна. Нийслэл, аймгийн хэмжээнд Залуучуудын хөгжлийн төвөөс хэрэгжүүлж ирсэн үйлчилгээний чиглэлийг авч үзэхэд хувь хүний хөгжлийг дэмжих сургалтууд, биеийн тамир спортын арга хэмжээ, нөлөөллийн аян, арга хэмжээг голлон хэрэгжүүлсэн байна. Үүнийг ЗХТ-ийн ажилтнуудаас авсан¹² санал асуулгын үр дүнд тулгуурлан авч үзэхэд үйл ажиллагааны чиглэлийн хувьд хувь хүний хөгжлийг дэмжих үйлчилгээ 30%, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, холбон зуучлах үйлчилгээ 23.3%, аюулгүй амьдрах, хөгжих орчныг дэмжих үйлчилгээ 15%, эрүүл мэндийг дэмжих, холбон зуучлах үйлчилгээ 3.3%, үлдсэн 2.2% нь бусад төрлийн үйлчилгээ үзүүлсэн байна. Эндээс үзэхэд нэг удаагийн буюу мэдээлэл өгөх, аян зохион байгуулах, нөлөөллийн ажлууд голлож, үр нөлөө бүхий мэргэжлийн үйлчилгээ зарим талаар орхигдох байдал харагдаж байна.

Налайх дүүргийн ЗХТ-ийн хувьд гэхэд бүтэц, орон тоо, төсөв, ажил үүргийн хуваарь, үйлчилгээг хүргэх ажлын байр зэрэг үйлчилгээнд тавигдах шаардлагыг бүрэн хангасан байна. Тус дүүргийн ГБХЗХХ-ийн дарга, мэргэжилтнүүд ЗХТ-ийн үйлчилгээг шинэ шатанд гаргахын тулд дүүргийн хэмжээнд Дүүргийн залуучуудад тулгамдаж буй суурь асуудлыг судалж, орон нутгийн онцлогт тулгуурласан үйлчилгээг төлөвлөх ажлыг эхлүүлэхээр төлөвлөжээ. Төв аймгийн ЗХТ-ийн хувьд ажлын болон үйлчилгээ үзүүлэх байр, бүтэц, орон тоог шийдвэрлэсэн болон төсөв санхүүжилт тааруу, зогсонги байдалтай, үзүүлж буй үйлчилгээ “мухардмал” байдалд орсон байна. Харин БЗД-ийн ЗХТ-ийн хувьд түрээсийн байранд, үйлчилгээ үзүүлэх тогтсон байргүй, ажилтнуудын чиг үүрэг тодорхой бус, үндсэн чиг үүргээс гадуур туслах, хавсарга маягаар ажиллаж байгаа нь төвийг “эрх мэдэлгүй, хүчгүй” харагдуулж, үйлчилгээг сул болгож байна. Багануур дүүргийн хувьд ЗХТ-ийн ажилтнуудыг гэрээт бус хэлбэрээр ажиллуулахыг зогсоож, байнгын ажлын байр буюу орон тооны ажилтны цалингийн зардлыг дүүргийн төсөвт суулгаж, тогтвортой ажиллуулах орчин нөхцлийг хангажээ. Аймаг, дүүргийн ЗХТ-ийн дээрх гурван хэв маяг, туршлагаас харахад залуучуудад чиглэсэн үйлчилгээнд үндсэн

¹¹ ДЭМБ. INSPIRE. Хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийг бууруулах 7 стратеги. Женев, 2016

¹² ЗХТ-ийн үйлчилгээ үзүүлж буй ажилтнуудаас авсан санал асуулга. 2020

биш салбарын үйлчилгээ давамгайлах, салбар зөвлөлийг удирдаж буй эрх мэдэлтний хүсэл сонирхол, идэвх оролцоо сул байх, хэлтсийг удирдаж буй хүмүүсийн санаачилга, үйл ажиллагаа зэргээс үйлчилгээ хүртээмжтэй, чанартай, нийцтэй байх нь шууд хамаарч байна.

Өнгөрсөн 3 жилд ЗХТ-өөс үзүүлсэн үйлчилгээний нэр төрлийг авч үзэхэд сургалт сурталчилгаа, мэдээлэл зөвлөгөө зэрэг үндсэн биш салбарын үйлчилгээ голлон хийгдсэн байна. Хүснэгт 3.9-д одоогийн ЗХТ-ийн үзүүлж буй үндсэн үйлчилгээний нэр төрөл, тавигдаж буй шаардлагуудыг авч үзсэн.

Хүснэгт 3.9 ЗХТ-өөс үзүүлж буй үндсэн үйлчилгээ ба тавигдах шаардлага

Үзүүлж буй үндсэн үйлчилгээний нэр төрөл	Үйлчилгээнд тавигдах шаардлага
Холбон зуучлах үйлчилгээ	Үр нөлөө бүхий хагас мэргэжлийн үйлчилгээ
Зорилтот бүлгийг чадавхижуулах	Хэрэгцээ, шаардлагатай үндсэн үйлчилгээ
Зөвлөгөө, дэмжлэг	Үр нөлөө бүхий хагас мэргэжлийн үйлчилгээ
Сайн дурын ажлыг бүртгэж, баталгаажуулах, лавлах	Хэрэгцээ, шаардлагатай үндсэн үйлчилгээ
Номын сангийн үйлчилгээ	Үндсэн биш салбарын үйлчилгээ
Хөгжлийг дэмжих үйлчилгээ	Хэрэгцээ, шаардлагатай үндсэн үйлчилгээ
Сургалт, мэдээлэл	Үндсэн биш салбарын үйлчилгээ

Дээрх мэдээлэлд тулгуурлан үзэхэд жишиг үйлчилгээний зураглалын хувьд Налайх дүүрэг үндсэн голдрилдоо орж, стандарт үйлчилгээ үзүүлэхэд нэг шат ахисан гэж үзэж болохоор байна. Тус дүүргийн хувьд үйлчилгээ үзүүлэх орчин бүрдсэн бөгөөд одоогийн байдлаар орон нутгийн залуучуудын бүлэгт тулгамдаж буй асуудлыг тодорхойлох суурь судалгааг хэрэгжүүлж эхлээд байгаа юм. Харин бусад аймаг, дүүргийн хувьд хэрэгцээтэй гэж үзсэн, эсвэл чиг үүрэгт тусгагдсан үйлчилгээг үзүүлэхээр хязгаарлагдаж байна. Эдгээр үндсэн биш салбарын үйлчилгээ нь ихэвчлэн нэг удаагийн сургалт, сурталчилгаа, мэдээлэл байгаа нь урт хугацааны тогтвортой үйлчилгээг бий болгох шаардлагатай гэдгийг харуулж байна. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулинд тусгагдсан долоон төрлийн үйлчилгээг хүргэхэд нэг хүнд үзүүлэх жишиг зардлыг тооцох нь нэн чухал. Ингэхдээ хөтөлбөр хэлбэрээр үзүүлэх болон хуулинд заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой зардлын жишиг хэмжээ¹³-г тооцон гаргаж болно. Залуучуудад чиглэсэн нөлөөллийн болон урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа болон зөвлөгөө өгөх, мэдээллээр хангах үйлчилгээний мэдээлэл бэлтгэх зардлын төрөлд сургалт, сурталчилгааны материал бэлтгэх, хэвлүүлэх, тараах болон зөвлөх, сургагч нарыг бэлтгэх зардал багтана. Залуучуудын оролцоог дэмжих үйлчилгээний нэгжийн зардлыг

¹³ Б.Батхүү. Залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээний зардлын жишиг хэмжээ. Нэгдсэн тайлан. Улаанбаатар, 2018

тухайн оролцоог дэмжсэн арга хэмжээний төлөвлөгөө, зардлын тооцоогоор тооцох боломжтой. Мөн өмнөх жилийн оролцоог дэмжсэн үйлчилгээний дундаж зардлаар төлөвлөлтийг хийж болно.

Хүснэгт 3.10 Залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээний зардлын жишиг хэмжээ

Д/Д	Үйлчилгээний	Жишиг зардлын хэмжээ /төгрөгөөр/	Зардлын төрөл
1	Амьдрах ухааны чадвар эзэмшүүлэх, сургалт явуулах	30000 ¹⁴	Сургалтын хэрэглэгдэхүүн бичиг хэргийн зардал, сургагч багшийн хөлс гм
2	Залуучуудын оролцоог дэмжих үйлчилгээ /сараар 30 хүртэл хүнтэй байх/	30000 – 50000	Сургалт, сурталчилгааны материал бэлтгэх, хэвлүүлэх, тараах
3	Сонирхолын клуб, зөвлөл, бүлгийн үйл ажиллагааг дэмжих үйлчилгээ (сараар нэг бүлэг 30 хүртэл хүнтэй байхаар тооцох)	30000 - 50000	Утас, харилцаа холбоо, зохион байгуулалтын зардал гм
4	Холбон зуучлах(эрүүл мэнд, хууль зүй, боловсрол, хөдөлмөр эрхлэлт, гэр бүлийн зөвлөгөө, сэтгэлзүй, ажлын байр)	7000 ¹⁵	Утас, харилцаа холбоо, зуучлалын зардал гм
5	Сэтгэл зүйн дэмжлэг үзүүлэх ганцаарчилсан болон бүлгийн үйлчилгээ (нэг хүний 3-5 удаагийн үйлчилгээ)	30000 - 50000 ¹⁶	Техник хэрэгсэл, бичиг хэрэг, цай кофе гм.
6	Гарааны бизнесийг дэмжих үйл ажиллагаа (нэг хүний)	100000	Сургалт, санхүүгийн дэмжлэг
7	Зөвлөгөө өгөх үйлчилгээ (бүлгээр болон ганцаарчилсан)	6000 -12000 ¹⁷	Техник хэрэгсэл, бичиг хэрэг, цай кофены зардал, зөвлөхийн ажлын хөлс гм.
8	Залуу гэр бүлийг дэмжих хөгжлийн үйлчилгээ (нэг гэр бүлд нэг сард 100000 хүртэлх төгрөг)	100000	Санхүүгийн дэмжлэг туслалцаа
9	Залуучуудыг хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээ мэдээллээр хангах, ажилд зуучлах(нэг хүний)	7000	Утас, харилцаа холбоо
10	Шаардлагатай нөхцөлд өмгөөлөгчийн үйлчилгээний төлбөрийг хариуцах(нэг хүний)	30000–50000 ¹⁸	Өмгөөлөлтэй холбоотой зардлууд

¹⁴ХНХ-ын сайдын 2019 оны 3 дугаар сарын 05 ны өдрийн А/83 тушаалын хавсралт, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйлчилгээ, арга хэмжээний зардлын жишиг хэмжээ, хоёрдугаар зүйл

¹⁵ХНХ-ын сайдын 2019 оны 3 дугаар сарын 05 ны өдрийн А/83 тушаалын хавсралт, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйлчилгээ, арга хэмжээний зардлын жишиг хэмжээ, зургаадугаар зүйл

¹⁶ Сангийн сайд болон Эрүүл мэндийн сайдын хамтарсан 2017 оны 7 дугаар сарын 27 өдрийн 264/А/293 тоот тушаалын хавсралт 1

¹⁷ХНХ-ын сайдын 2019 оны 3 дугаар сарын 05 ны өдрийн А/83 тушаалын хавсралт, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйлчилгээ, арга хэмжээний зардлын жишиг хэмжээ, тавдугаар зүйл

¹⁸ Өмгөөллийн үйлчилгээний жишиг тарифаар тооцсон.

--	--	--	--

Өнөөгийн байдлаар ЗХТ улиралд 1-2 сая төгрөгийн санхүүжилт авч байна. Гэхдээ энэ хөрөнгийн зарцуулалт залуучууд хөгжлийн төв бүрийн хувьд ялгаатай байна. Ихэнхдээ хөрөнгийг залуучуудад чиглэсэн нөлөөллийн үйл ажиллагаанд зарцуулж байна. Өмнө дурдсан үйлчилгээний нэгжийн хамгийн их зардал, сард үйлчлүүлэх үйлчлүүлэгчийн тоог тооцоолох замаар ЗХТ-ийн үйлчилгээнд шаардлагатай нийт зардлыг гаргаж болно. Тухайн жишгээр сард 400 хүнд үйлчилгээ үзүүлнэ гэж тооцоход нэг сард ЗХТ-д 3.5 сая, улиралд 10.5 сая, жилд 41.5 сая төгрөгийн төсөв шаардлагатай байна. Гэхдээ энэхүү жишиг зардлыг жил бүрийн гүйцэтгэлд үндэслэн санхүүжүүлэх ба хөтөлбөрт тулгуурлан хэрэгжүүлдэг байвал зохино. Энэ талаар Хавсралт хэсгээс үзнэ үү?

Ерөнхийдөө залуучуудтай холбоотой төрөл бүрийн асуудлаар судалгаа шинжилгээ, ялангуяа насны бүлэгт тулгуурласан нийгмийн нарийвчилсан судалгаа ихээхэн дутмаг байгаа нь харагдаж байна. Тухайлбал шилжих хөдөлгөөн, хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотойгоор гэр бүлийн бүтэц, харилцаанд гарч байгаа өөрчлөлт, нийгмийн мэдээллийн цахим сүлжээ өргөн дэлгэрч байгаатай холбоотой залуучуудын дунд үүсч буй шинэ харилцаа холбоо, хамтлаг бүлгүүд, өсвөр үе, залуучуудын үнэлэмж хандлага, гэр хорооллын амьдралын нөхцлөөс үүдсэн залуучуудад тулгарч буй бэрхшээл, эмзэг, эрсдэлт болон ядуурлын нөхцөл байдал зэрэг олон асуудлын мөн чанарыг тодорхойлоход бодитой мэдээлэл, үндэслэлтэй судалгаа чухал хэрэгцээтэй байна. Аймаг, дүүрэгт үзүүлж буй ЗХТ-ийн үйлчилгээний туршлагад тулгуурлан авч үзэхэд үйлчилгээг орон нутгийн нөөц, онцлогт тулгуурлан дараах байдлаар явуулах боломжтой.

Хүснэгт 3.11 Орон нутгийн онцлогт тохирсон үйлчилгээ

Орон нутаг	Тохирох үйлчилгээ
Нийслэл, аймгийн төвүүдэд	Орон сууц, хөдөлмөр эрхлэлт, хөгжил, эрүүл мэнд
Шилжих хөдөлгөөн өндөртэй, уул уурхайн бүс нутаг	Эрүүл мэнд, хөдөлмөр эрхлэлт, гэр бүл, хөгжилд чиглэсэн үйлчилгээ/дэмжих болон дагалдах үйлчилгээ/
Аялал жуулчлалын бүс нутаг/Хөвсгөл, Хэнтий/	Амьжиргааг дэмжих сургалт, зөвлөгөө, хөгжилд чиглэсэн үйлчилгээ
Газар тариалангийн бүс нутаг/Булган, Сэлэнгэ/	Амьжиргааг дэмжих сургалт, хөгжилд чиглэсэн үйлчилгээ
Мал аж ахуйн бүс нутаг/Сум, хөдөө/	Амьжиргааг дэмжих сургалт, зөвлөгөө, хөгжилд чиглэсэн үйлчилгээ
Сумын төв/333 сум/	Сургалт зөвлөгөө, хөгжилд чиглэсэн үйлчилгээ

ЗХТ-ийн үйлчилгээг стандарт болгох нь “нэг далайлтаар” шийдвэрлэх асуудал хараахан биш юм. Тухайн үйлчилгээг төрийн үйлчилгээний салшгүй хэсэг болгоход урт хугацааны төлөвлөлт, стратеги, шат дараалсан арга хэмжээ, туршилт чухал байна.

Ингэхийн тулд юуны өмнө бүс нутгийн онцлог, орон нутгийн нөөцийг тодорхойлох, үйлчилгээний онцлогийг “залуучуудын цонхоор шагайх”, өөрөөр хэлбэл залуучуудын хэрэгцээ шаардлагад тулгуурласан үйлчилгээг бий болгох шаардлагатай.

Өнгөрсөн хугацаанд залуучуудад үзүүлэх тусламж, үйлчилгээний хувьд гарааны нөхцөл баттай тавигдсан ба эдүгээ асуудлыг тодорхойлохоос шийдвэрлэх хөгжлийн хөтөлбөрт, аян арга хэмжээ зохиох үйл ажиллагаанаас нөлөөлөл интервэнц рүү, сургалтаас зөвлөгөөнд, мэдээлэл өгөхөөс мэргэжлийн үйлчилгээ рүү тус тус шилжүүлэх нь нэн чухал байна.

ДӨРӨВ. ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖЛИЙН ТӨВИЙН НИЙТЛЭГ ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ СТАНДАРТ

4.1 Залуучуудын хэрэгцээ, шаардлагад тулгуурласан үйлчилгээг бий болгох тухайд

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль 2018 оны 1 дүгээр 01-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр хэрэгжиж эхэлсэн. Залуучууд хөгжлийн төв (ЗХТ)-өөр дамжуулан төрийн үйлчилгээг залуучуудад хүргэх тогтолцоог бий болгосноор өмнө олон нийт, төрийн бус байгууллагаар хүргэдэг байсан ажил үйлчилгээг төр хариуцах болсон юм.

Хууль хэрэгжиж эхэлсэн эхний жилд ЗХТ нь олон нийт, залуучуудад үйл ажиллагааны талаар таниулан ойлгуулах, танилцуулах үйл ажиллагааг голчлон явуулсан бол 2019 онд нийгмийн тодорхой бүлгийн гишүүдийг амьдрах ухааны сургалт, хөдөлмөр эрхлэлтийн сургалтанд хамруулах, хөдөлмөр эрхлэлт, эрүүл мэнд, нийгмийн халамжийн үйлчилгээнд холбон зуучлах болон өдөрлөг аяныг зохион байгуулсан байна.

Өнгөрсөн хоёр жилийн ажлын үр дүнгээс үзэхэд ЗХТ-ийн үйлчилгээний арга зүй, аргачлалыг боловсронгуй болгох, түүнд үндэслэн үйлчилгээний нэгж зардлыг нарийвчлах, төрийн үйлчилгээг залуучуудад хүргэхдээ ТББ, олон нийтийн оролцоог хөгжүүлэх шаардлагатай болох нь харагдаж байна.

Одоогийн үйлчилгээний нөхцөл байдалд үндэслэн дараах саналыг дэвшүүлж болох юм. Үүнд:

- Залуучуудын хэрэгцээ, шаардлагад тулгуурлан үйлчилгээг насны онцлогт үндэслэн, хөтөлбөрт тулгуурлаж явуулах
- Үйлчилгээний тодорхойлолт, арга зүй, дарааллыг шинэчлэх
- ЗХТ-ийн үйлчилгээг анхан шатны нэгжид зохион байгуулах, сайн туршлагыг хэрэгжүүлэх

Залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээ нь өөр өөр үүрэг бүхий төрийн байгууллагуудын хамтын ажиллагаа, ажлын уялдаа хамаарлаас шалтгаалж байдаг. Иймд эдгээр төрийн байгууллагуудын хувьд чиг үүргийн хүрээ, зааг, хязгаарыг нарийн тогтоох, давхардал, хийдэл үүсэхгүй байх нөхцөлийг бүрдүүлэх нь чухал юм. Учир нь залуучуудын асуудал нь салбар дундын асуудал¹⁹ бөгөөд бодлогын хэрэгжилт, ололт, амжилт нь салбар хоорондын үр дүнтэй зохицуулалтаас ихээхэн хамаарна. Тухайлбал, залуучуудын дунд архидалт буурах нь тэдний эрүүл мэндийг сайжруулаад зогсохгүй гэмт хэрэг, хүчирхийлэл, замын хөдөлгөөний осол буурахад мөн нөлөөлнө. Түүнчлэн залуучууд

¹⁹ НҮБХХ. Хүний хөгжлийн илтгэл. УБ, 2016

ажил олох, тогтвортой ажиллах боломжийг бий болгохын зэрэгцээ улмаар орлогоо нэмэгдүүлж, гэр бүлийн харилцаанд эерэг өөрчлөлт авчирна.

Нөгөө талаар залуучуудын талаарх бодлогод хүн амын энэхүү суурь бүлгийн бүх асуудлыг цогцоор нь шийдвэрлэх боломжгүй. Иймд Засгийн газар, холбогдох яам, агентлагууд залуучуудад үзүүлэх бодлого, үйлчилгээг хэд хэдэн стратегид хувааж, залуучууд гэсэн томоохон суурь бүлэгт хамаарах олон талын хэрэгцээ бүхий дэд бүлгийн асуудлыг илүү үр дүнтэй шийдвэрлэх хувилбарыг дэвшүүлэх нь чухал билээ.

4.2 Залуучуудын насны бүлэгт тохирсон үйлчилгээг бий болгох нь

ЗХТ нь 15-34 насны бүх залуучуудад залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээг хүргэх үүрэгтэй. Монгол Улсын 2018 оны статистикийн мэдээгээр²⁰ 14-35 насны нийт 1.054 сая хүн ам, хүйсийн харьцаа нь ойролцоогоор 50:50 гэсэн харьцаатай байна. Байршлаар авч үзвэл аймагт 15-40 мянга, суманд 1-3 мянга, нийслэлд 435 мянга, төвийн дүүрэгт 70-80 мянга залуу хүн ам амьдарч байна. Өнгөрсөн хугацаанд ЗХТ-өөр хагас жилд 60 орчим мянга²¹, жилдээ 100 гаруй мянган залуучууд үйлчлүүлж байна.

ЗХТ-ийн үйлчлүүлэгчийг нийтлэг үйлчилгээний болон зорилтот бүлгийн үйлчилгээ гэсэн хоёр бүлэгт хуваах нь зүйтэй. Нийтлэг үйлчилгээний хувьд насны бүлгээр дэд бүлэгт хувааж, насны онцлогийг харгалзан хэрэгцээ, шаардлагад тулгуурлан ангилах боломжтой.

4.2.1 Залуучуудын насны бүлэгт тохирсон нийтлэг үйлчилгээ

Өсвөр залуу үе буюу 14-19 насны бүлэг – Энэ дэд бүлгийн үйлчлүүлэгчийн зонхилох хувь ерөнхий боловсролын сургуулийн дунд болон ахлах ангид суралцагчид байна. Иймд тэдний хөгжлийн онцлог, хэрэгцээнд нийцсэн нийтлэг үйлчилгээг хөгжүүлэх шаардлагатай. Тухайн нийтлэг үйлчилгээнд өөрийгөө таних, харилцаа холбоо тогтоох, бэлгийн амьдрал, мэргэжил сонголт, нийгэмшүүлэх зэргийг агуулгын хувьд багтаасан Амьдрах ухааны боловсрол сургалтын багц-1, сайн дурын ажил, хүмүүнлэгийн ажилд оролцох оролцоог дэмжих, эрүүл мэндийн сургалт, зөвлөгөөнд хамруулах нь зүйтэй.

Орь залуучууд буюу 20-24 насны бүлэг – Энэ дэд бүлгийн үйлчлүүлэгчийн зонхилох хувь нь мэргэжлийн боловсрол болон дээд боловсролын байгууллагад суралцагчид, хугацаат цэргийн албан хаагчид байна. Иймд тэдний хөгжлийн онцлог, хэрэгцээнд нийцсэн нийтлэг үйлчилгээг хөгжүүлэх шаардлагатай. Тухайн нийтлэг үйлчилгээнд гэр бүл төлөвлөлт, бие даасан шийдвэр гаргах, CV танилцуулга бэлтгэх, ажлын ярилцлагад

²⁰ ҮСХ. Статистикийн эмхтгэл. 2018, 2019

²¹ ЗХТ-ийн мэдээ. 2018 оны эхний хагас жилийн тайлан

орох, санхүүгээ зохицуулах зэрэг Амьдрах ухааны сургалтын багц-2, сайн дурын болон бие даан амьдрах сургалт, зөвлөгөөнд хамруулах хэрэгтэй.

Идэр болон төгс залуучууд болох 25-35 насны бүлэг – тухайн бүлгийн зонхилох хувь нь тодорхой ажил хөдөлмөр эрхэлж буй, гэр бүл зохиох болон шинээр гэр бүлтэй болж буй залуучууд юм. Иймд тэдний хөгжлийн онцлог, хэрэгцээнд нийцсэн гэр бүлийн үүрэг хариуцлага, харилцаа, санхүүгийн боловсрол олгох, бизнес эрхлэх, шийдвэр гаргах, нөлөөлөл үзүүлэх зэрэг нийтлэг үйлчилгээг хөгжүүлэх шаардлагатай.

4.2.2 Зорилтот бүлэгт үзүүлэх үйлчилгээ

ЗХТ-ийн үйлчилгээ зорилтот бүлэгт илүү хүртээмжтэй, чанартай, тэдний хэрэгцээнд тулгуурласан үйлчилгээг хүргэнэ. Зорилтот бүлэг нь өөр өөр хэрэгцээтэй, ялгаатай үйлчилгээг авах шаардлагатай бүлэг, хэсэг, хувь хүн байх болно. Эдгээр дэд бүлэг аймаг, нийслэл, сум, дүүрэгт өөр хоорондоо ялгаатай байна. Дараах дэд бүлгүүд анхан шатны нэгжид нийтлэг байна. Үүнд:

- Хөгжлийн бэрхшээлтэй залуучуудын дэд бүлэг–Тухайн харьяалах газар нутагт амьдарч 14-35 насны хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн амыг хамруулна.
- Гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдсон, гэмт хэргийн хохирогч болон хүчирхийлэлд өртсөн, хар тамхи, мансуурах бодист автсан залуучуудын дэд бүлэг –Тухайн харьяалах газар нутгийн 14-35 насны гэмт хэрэгт холбогдож ял эдэлж буй, суллагдсан, зөрчилд холбогдсон, болзошгүй этгээдийг хамруулна.
- Ажилгүй, сургууль завсардсан, амьжиргааны баталгаажих түвшнээс доогуур амьжиргаатай залуучуудын дэд бүлэг - Тухайн харьяалах газар нутгийн 14-35 насны Ажилгүй, сургууль завсардсан, амьжиргааны баталгаажих түвшинээс доогуур амьжиргаатай залуучуудыг хамруулж ойлгоно.
- Халамж, асрамжийн үйлчилгээнээс ердийн амьдралд шилжиж буй болон бие даан өрх толгойлох болсон залуучуудын дэд бүлэг - Тухайн харьяалах газар нутгийн 14-35 насны амьжиргаатай залуучуудыг хамруулж ойлгоно.
- Халамж, асрамжийн үйлчилгээнд ердийн амьдралд шилжиж буй болон бие даан өрх толгойлох болсон залуучуудыг хамруулна.

4.3 Үйлчилгээний тодорхойлолт, арга зүй, үйлчилгээний дараалал

4.3.1 ЗХТ-ийн үйлчилгээний тодорхойлолт

ЗХТ нь дараах долоон үндсэн чиглэлийн хүрээнд 21 төрлийн үйлчилгээг залуучуудад хүргэхээр тодорхойлсон байна. Үүнд:

1. Холбон зуучлах үйлчилгээ
 - ✓ Хууль зүйн тусламж үйлчилгээнд холбон зуучлах
 - ✓ Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээнд холбон зуучлах
 - ✓ Боловсролын үйлчилгээнд холбон зуучлах
 - ✓ Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйлчилгээнд холбон зуучлах
 - ✓ Гэр бүлийн зөвлөлгөө өгөх, дэмжлэг үзүүлэх үйлчилгээнд холбон зуучлах
 - ✓ Сэтгэл зүйн болон сэтгэл заслын зөвлөгөө үйлчилгээнд холбон зуучлах
 - ✓ Ажлын байранд холбон зуучлах
 - ✓ Сайн дурын ажилд холбон зуучлах
2. Зорилтот бүлгийг чадавхижуулах үйлчилгээ
 - ✓ Амьдрах ухааны сургалт зохион байгуулах
 - ✓ Ажлын байрны чиг баримжаа олгох сургалт
 - ✓ Урьдчилан сэргийлэх, нөлөөллийн үйл ажиллагаа
3. Зөвлөгөө өгөх, мэдээллээр хангах үйлчилгээ
 - ✓ Нийгмийн үйлчилгээний талаар мэдээлэл, зөвлөлгөөгөөр хангах
 - ✓ Залуучуудын ур чадварыг үнэлэх, хөгжлийн төлөвлөгөө боловсруулах, хөгжүүлэхэд туслах, хөдөлмөрийн зах зээлтэй уялдуулах
 - ✓ Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих чиглэлээр зөвлөгөө өгөх
 - ✓ Гарааны бизнес, компани эрхлэхийг дэмжих чиглэлээр зөвлөгөө өгөх, мэдээллээр хангах
4. Сайн дурын ажлыг бүртгэж, баталгаажуулах, лавлагаа гаргах үйлчилгээ
5. Номын сангийн үйлчилгээ
6. Хөгжлийг дэмжих үйлчилгээ
 - ✓ Сонирхолын клуб, зөвлөл, бүлгийн үйл ажиллагааг дэмжих
 - ✓ Хувь хүн, бүлгийн хөгжлийн үйл ажиллагааг дэмжих
 - ✓ Залуучуудын оролцоог бүх хэлбэрээр дэмжих
 - ✓ Залуучуудын чөлөөт уулзалт, ярилцлага зохион байгуулах
 - ✓ Гэр бүлийн боловсрол олгох
 - ✓ Залуучуудад чиглэсэн нөлөөллийн болон урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг зохион байгуулах

7. Хүмүүжлийн чанартай албадлагын арга хэмжээ авагдсан өсвөр үе залуучуудад амьдрах ухааны сургалт, урьдчилан сэргийлэх соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагаа зохион байгуулах

Холбон зуучлах үйлчилгээ²² нь үйлчлүүлэгч зайлшгүй шаардлагатай бусад мэргэжлийн байгууллагын үйлчилгээнд хамрагдах боломжоор хангагдах, тухайн үйлчилгээнд хамрагдснаар тулгарч буй бэрхшээл, асуудал шийдвэрлэгдэх нөхцөлөөр хангах үүргийг ЗХТ хүлээнэ. Энэ үйлчилгээ нь тухайн үйлчилгээг үзүүлэх мэргэжлийн байгууллагын үйл ажиллагаатай давхцахгүй бөгөөд харилцан уялдаатай явагдах учиртай. Холбон зуучлах үйлчилгээг зорилтот бүлгийн гишүүдэд заавал хүргэнэ.

Нөгөө талаас Залуучуудын хөгжлийн төв нь төрийн байгууллагын хамтын ажиллагаа, ажлын уялдаа хамаарлаас шалтгаалж чиг үүргийн хүрээ зааг хязгаарыг тогтоож ажлын давхардал, хийдэл гаргахгүй байх нөхцлийг бүрдүүлэх зорилгоор холбон зуучлах үйлчилгээний хүрээг нарийн тодорхойлох шаардлагатай.

Залуучуудын хөгжлийн төвүүд залуучуудын өмнө тулгамдаж байгаа асуудлыг салбар дундын хамтын ажиллагаа, залуучуудын өөрсдийн оролцоотой шийдвэрлэх зорилгоор дараах мэргэжлийн байгууллагад холбон зуучилж үйлчилгээнд хамруулж байна. Тухайлбал, дараах үйлчилгээнд холбон зуучилж болно.

- ✓ Ажлын байранд
- ✓ Сайн дурын ажилд
- ✓ Хууль зүйн туслалцаа
- ✓ Эрүүл мэндийн үйлчилгээ
- ✓ Боловсролын үйлчилгээ
- ✓ Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйлчилгээнд
- ✓ Гэр бүлийн зөвлөгөө өгөх, дэмжлэг үзүүлэх
- ✓ Сэтгэл зүйн зөвлөгөө, сэтгэл засал

Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөлийн 2019 оны 01-р сарын 14-ний тогтоолоор батлагдсан “Хөдөлмөрт бэлтгэх, хөдөлмөр эрхлэлтийн ур чадвар олгох хөтөлбөрийн дагуу Хөдөлмөрт бэлтгэх, мэргэжлийн болон давтан сургалтыг ажилгүй иргэн, ажилгүйдэлд өртөж болзошгүй иргэн, сургууль завсардсан хөдөлмөрийн насанд хүрсэн хүүхэд болон ажил олоход хүндрэлтэй иргэнд богино хугацаанд мэргэжлийн ур чадвар эзэмшүүлдэг. Мэргэжлийн болон давтан сургалтыг нийслэлийн төвийн 6 дүүрэгт Нийслэлийн хөдөлмөр эрхлэлтийн газар эрхийн бичгийн сургалтын хөтөлбөрийн дагуу үйлчилгээ үзүүлж, 21 аймаг, алслагдсан 3 дүүрэгт Хөдөлмөр халамж үйлчилгээний газар хэлтсүүд зохион байгуулдаг.

²² ХНХ-ын сайдын 2019 оны 3 дугаар сарын 05 ны өдрийн А/83 тушаалын хавсралт, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээг зохион байгуулах нэгдсэн удирдамж, хуудас 22 агуулгад нийцсэн байх

Үйлдвэрлэл дээрх сургалтыг Аймаг дүүргийн хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газар, хэлтэс сургалтын мэдээллийг ажил олгогч иргэдэд нээлттэй зарлан мэдээлэх ба сургалтанд хамрагдах иргэдийг бүртгэн авдаг. Мөн Ажлын байрыг дэмжих хөтөлбөр, Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийн гарааны бизнесийг дэмжих хөтөлбөр, Малчдын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөр, Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний ажлын байрыг дэмжих хөтөлбөрүүдэд холбон зуучлах боломжтой.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй 15-35 насны иргэдийн асуудлыг Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн газрын харьяа салбар нэгжүүд, төрийн бус байгууллагын үйлчилгээ, хөдөлмөр халамжийн газар хэлтэст холбон зуучилна.

Мөн орон нутгийн худалдаа аж үйлдвэрийн танхимтай хамтран ажиллаж зорилтот бүлгийн залуусын эдийн засгийн нөхцлийг сайжруулахаар бизнес эрхлэх санаа олгох сургалт, зээл, орлогын эх үүсвэрийн талаарх мэдээлэл олгоход хамран дэмжлэг үзүүлнэ.

Эрүүл мэнд, Хууль зүйн үйлчилгээ, Боловсролын үйлчилгээнд холбон зуучлахдаа Хүүхдийн эрхийн хууль зүйн хороо, Хамтарсан багт холбон зуучилж 15-18 насны өсвөр үеийнхнийг эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх үйлчилгээ үзүүлнэ.

Өсвөр үе залуучуудыг Нөхөн үржихүйн боловсрол, эрүүл мэндийн үзлэг шинжилгээнд холбон зуучлахдаа эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний тухай хуулийн дагуу орон нутгийн анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагад дараах дэмжлэгийг хуулийн дагуу үзүүлэх боломжтой. Үүнд.

Залуусын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг дэмжих чиглэлээр Хөдөлмөр, халамж үйлчилгээний газар хэлтэст холбон зуучилна.

Өрх, сум, тосгоны эрүүл мэндийн төвийн чиг үүргийн дагуу

6.1.3.харьяа нутаг дэвсгэрийн хүн амын дунд нийгмийн эрүүл мэндийг дэмжих, хамгаалах хөтөлбөр, арга хэмжээг зохион байгуулж, хэрэгжүүлэх;

6.1.4.энэ хуулийн 6.2-т заасан жагсаалтын сэргээн засах, гэрээр үзүүлэх тусламж, үйлчилгээ, өдрийн

эмчилгээ, оношилгоо, шинжилгээ хийх;

6.1.5.сум, тосгоны эрүүл мэндийн төв түргэн тусламжийн үйлчилгээ үзүүлэх. боломжтой.

Иргэн өрх, сум, тосгоны эрүүл мэндийн төвийн эмчийг сонгон бүртгүүлэх, лавлагаа, шатлалын тусламж, үйлчилгээ авах

7.1.Монгол Улсын иргэн өөрийн оршин суугаа засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжид үйл ажиллагаа явуулж байгаа тусгай зөвшөөрөл бүхий өрх, сум, тосгоны эрүүл мэндийн төвийн эмчийг сонгон үйлчлүүлнэ.

7.2.Орон нутгийн иргэн ойр байгаа нутаг дэвсгэрийн сум, тосгоны эрүүл мэндийн төвийн эмчийг сонгон үйлчлүүлж болно.

Зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалтаар ганцаарчилсан ба бүлгийн, хосолсон сургалт явуулдаг.

7.4.Иргэн өөрийн болон гэр бүлийн гишүүний эрүүл мэндтэй холбоотой асуудлаар өрх, сум, тосгоны эрүүл мэндийн төвийн эмчид хандах бөгөөд

эмчийн заавар, чиглэлээр эрүүл мэндийн холбогдох бусад байгууллагад хандана.

7.5.Иргэн дараахь тохиолдолд эмнэлгийн лавлагаа, шатлалын тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх эмнэлэг болон хөнгөвчлөх, асаргаа сувилгааны төвд шууд хандаж болно:

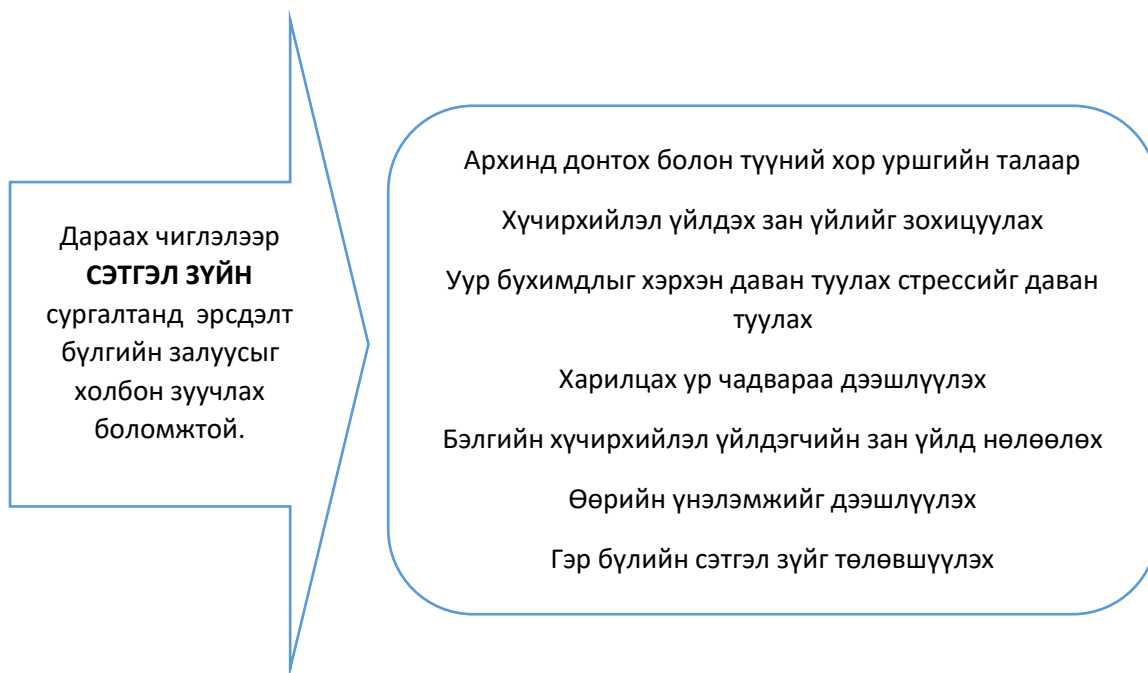
Энэ хуулийн дагуу үйлчилгээ авах боломжгүй өсвөр үе, эрсдэлт бүлгийн залуусын хуулийн дагуу үйлчилгээнд хамрагдах боломжоор ханган хамтарсан багт мэдээлэл өгч мэргэжлийн үйлчилгээнд холбон зуучилж болно.

Хууль зүйн тусламж үйлчилгээ. Хууль зүйн туслалцаа хүсэгч нь өмгөөлөгчид шууд хандаж хэлцэл хийх, эсхүл Хуульчдын холбоонд хүсэлт гарган тус холбоон дахь өмгөөлөгчдийн болон өмгөөллийн хуулийн этгээдийн нэр, хаягийн лавлагаанаас сонголт хийх замаар өмгөөллийн үйлчилгээ туслалцаа авах боломжтой.

Хууль зүйн туслалцаа хүсэгч нь эрүүл мэнд, төлбөрийн чадвар болон хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаанаар өмгөөлөгчөө сонгон авч чадаагүй тохиолдолд хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүгч нь энэ тухай Хуульчдын холбоонд мэдэгдэн өмгөөлөгч томилуулах арга хэмжээ авна. Өмгөөлөгч үйлчлүүлэгчийнхээ эд хөрөнгийн болон бусад байдлыг нь харгалзан түүнийг өмгөөллийн үйлчилгээний хөлснөөс чөлөөлж болно.

Зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалт: Хорих ял болон захиргааны журмаар баривчлах шийтгэл хүлээсэн 15-35 насны залуусын зан үйл, сэтгэл зүйн чиг хандлагад нөлөөлөх, дахин хүчирхийлэл үйлдэхээс урьдчилан сэргийлж нийгмийн хариуцлагатай ухамсарт иргэн болж төлөвшүүлэхэд чиглэсэн хөтөлбөрийг Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар, Цагдаагийн ерөнхий газрын харьяа нэгжүүд хариуцан захион байгуулах үүргийг Хууль зүйн дотоод хэргийн сайдын 2017 оны 04 дүгээр сарын 04-ний өдрийн А/73 дугаар тушаалаар багтлагдсан Зан үйлд нөлөөлөх албадан сургалтын хөтөлбөр батлагдсан. Үүнд дараах чиглэлийн сургалтанд хорихоос өөр төрлийн ял авсан өсвөр үе,

залуусыг холбон зуучлах боломжтой тул энэ төрлийн сургалтыг давхцуулах шаардлагагүй.

Гэр бүлийн зөвлөгөө өгөх, дэмжлэг үзүүлэх үйлчилгээнд холбон зуучлах. Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн дагуу **“Аймаг нийслэл, сум дүүргийн иргэдийн хурал”** харьяалагдах нутаг дэвсгэртээ гэр бүлийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлж, хохирогчийг хамгаалах талаар хөтөлбөр баталж, хэрэгжүүлэх үүрэгтэй тул Салбар зөвлөлийн хурлаар хэлэлцэж, хэрэгжүүлэх асуудлын хүрээнд залууст чиглэсэн соён гэгээрүүлэх, эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх ажлын төлөвлөгөөг энэ хөтөлбөртэй холбон санхүүжилт авах боломжтой.

Хүний эрх, эрх чөлөө, эрх тэгш байдлыг хүндэтгэсэн, гэр бүлийн тэнцвэрт харилцааг дэмжсэн эерэг зан үйл, хандлагыг нийгэмд төлөвшүүлэхэд чиглэсэн бодлогыг тодорхойлж, хэрэгжилтэнд хяналт тавих сурталчлах ажлыг зохион байгуулах үүрэг ГБХТТ хуулийн 16.1.1, хүчирхийллийг илэрхийлж, сурталчилсан агуулга бүхий соёл урлагийн арга хэмжээ, аливаа бүтээл, утга зохиолыг нийтэд түгээхээс урьдчилан сэргийлж хяналт тавих хязгаарлалт тогтоох үүргийн тус хуулийн 16.1.2-ийн дагуу Соёл урлагийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага хариуцдаг тул утга зохиол уран сайхны нэврүүлгийг дэмжин гэр бүлд зөвлөн туслах ажлыг соёл урлагийн газартай хамтран зохион байгуулж тэдний хөтөлбөрт хамруулах, үйлчилгээнд гэр бүлийг холбон зуучлах боломжтой.

Нийгмийн сайн сайхны төлөө залуучуудын гэр бүл төлөвлөлт, залуу гэр бүлийн тогтвортой байдал, гэр бүлийн гишүүдийн эерэг харилцаа, уламжлал зан заншлын тухай утга зохиол уран сайхны шилдэг бүлээл шалгаруулах журмын дагуу зөвлөлийг байгуулж дэмжлэг үзүүлэх ажлыг хамтран шийдвэрлэнэ.

Зөвлөгөө, мэдээллээр хангах үйлчилгээ²³ нь мэргэжлийн байгууллага, хувь хүнтэй хамтран мэдээллийн сан үүсгэх, гэрээгээр болон мэргэжсэн ажилтан нар залуучуудын эрэлт хэрэгцээнд нийцсэн мэдээлэл, арга зүй, зөвлөгөөгөөр хангах үйлчилгээ юм. Залуучуудад хувь хүний хөгжил, боловсрол, соёл урлаг, эрүүл мэнд, хөдөлмөр эрхлэлт, аюулгүй амьдрах орчин, оролцоо, хууль зүйн чиглэлээр үзүүлэх төрийн үйлчилгээ, эдгээрт хамрагдах нөхцөл, боломжийн талаар зөвлөгөө, мэдээллээр хангах зорилготой.

Хөгжлийг дэмжих үйлчилгээ нь залуучуудад тулгарч болзошгүй эрсдэл, бэрхшээлээс урьдчилан сэргийлэх, тэднийг чадавхижуулах, бие бялдар, оюун санаа, сэтгэлгээг хөгжүүлэх, бүлгийн сэтгэлгээг дэмжих замаар нийгэмжсэн, төлөвшсөн хувь хүнийг бий болгоход чиглэсэн нөлөөллийн үйл ажиллагаа юм. Хөгжлийг дэмжих үйлчилгээг залуучуудын санаачилга, оролцоонд тулгуурлан хүргэнэ. Хөгжлийг дэмжих үйлчилгээ нь сонирхолын клуб, зөвлөл, бүлгийн үйл ажиллагааг дэмжих, хувь хүний хөгжлийг дэмжих, чөлөөт уулзалт, ярилцлага, гэр бүлийн боловсрол олгох зэрэг үйлчилгээний төрлөөр хэрэгжинэ.

Зорилтот бүлгийг чадваржуулах үйлчилгээ нь сургалт, нөлөөлөл, нийгэм сэтгэлзүйн дэмжлэг, сэтгэлзүйн тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх төрөл хэлбэртэй байна. Үүнд:

Сургалтын хувьд:

1. Амьдрах ухааны сургалт / Сургалтын модуль гарын авлагын дагуу хийнэ/
2. Залуу гэр бүлд чиглэсэн сургалт / Гэр бүл төлөвлөлт, харилцаа/
3. Өсвөр үе залууст соёл, боловсрол иргэний үүрэг хариуцлагыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр/
4. Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр

Өмгөөллийн үйлчилгээ шаардлагатай иргэдэд Хуульчдын эрх зүйн байдлын тухай хуулийн дагуу үйлчилгээнд холбоно.

5. Хорт зуршлаас урьдчилан сэргийлэх
6. Сайн дурын ажилтнуудыг чадваржуулах
7. Эх оронч үзэл, түүх соёл, зан заншлын сургалт
8. Мэргэжил сонголт
9. Залуучуудын хөгжлийн төвийн ажилтнуудад зориулсан цахим сургалт /Moodle.edu.mn хаягаар орж 20 төрлийн сургалтын бэлэн арга зүйг ашиглана.

10. Залуу малчдыг дэмжих сургалт

²³ХНХ-ын сайдын 2019 оны 3 дугаар сарын 05 ны өдрийн А/83 тушаалын хавсралт, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээг зохион байгуулах нэгдсэн удирдамж

Нөлөөллийн үйл ажиллагааны хувьд:

1. Залуучуудыг бие даан амьдрах, нийгэм, эдийн засгийн эрсдэлээс хамгаалахад чиглэсэн мэдээлэл, сурталчилгаа, нөлөөллийн арга хэмжээг тэдний оролцоо, дэмжлэгтэйгээр зохион байгуулах
2. Залуучуудын соёл, боловсрол, иргэний үүрэг, хариуцлагыг дээшлүүлэх ажлыг зохион байгуулах
3. Зорилтот бүлгийн залуучуудыг нийгэмшүүлэх, хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх чиглэлээр олон нийтэд түшиглэсэн үйл ажиллагааг сайн дурынхны оролцоотойгоор зохион байгуулах
4. Олон нийтийн дэмжлэг, оролцоонд түшиглэн зохион байгуулсан ажил
5. Цахим номын сан
6. Залуучуудад чиглэсэн нөлөөллийн ажил /аян, өдөрлөг, тэмдэглэлт өдөр/

Нийгэм, сэтгэлзүйн дэмжлэгийн хувьд:

1. Эрх нь зөрчигдсөн залуусын эрх, нийгэмшил хөгжлийгдэмжих чиглэлээр зохион байгуулсан үйл ажиллагаа /Хорихоос суллагдсан, халамжийн төвөөс гэр бүлдээ эргэн нэгдсэн/
2. Хувь хүний болон нийгмийн ёс зүйн зөвлөгөө
3. Нийгмийн эрүүл мэндийн мэдээлэл зөвлөгөө /Хүсээгүй жирэмслэлт, халдварт өвчин, архи, мансуурлаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр/

Сэтгэлзүйн тусламж, үйлчилгээний хувьд:

Залуучуудын хөгжлийн төвөөр үйлчлүүлэгч өсвөр үе, залуусын асуудлыг тодорхойлж зөвлөн туслах, дасан зохицоход дэмжлэг үзүүлэх, зан үйлийг засах бүлгийн болон ганцаарчилсан зөвлөгөөний арга техникийг ашиглан үйлчилгээ үзүүлэх боломжтой. Мэргэшсэн сэтгэл зүйч хүүхэдтэй бүлгийн зөвлөгөөн хийснээр хүүхдийн зан үйл, нийгмийн харилцааны чадварыг үнэлэх, хүүхдэд өөрийн амьдралд болж байгаа үйл явдлыг ойлгоход туслах, зан байдал болон сэтгэл хөдлөлийн шинжтэй асуудлаа шийдвэрлэх, ухамсартай сонголт хийх, асуудлаа шийдвэрлэх чадварыг нэмэгдүүлэх боломжтой.

4.3.2 Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйлчилгээний арга зүй, дараалал

Залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээг үйлчлүүлэгчийн ялгаатай хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн залуучуудын хөгжлийн нийтлэг үйлчилгээ болон зорилтот бүлгийн залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээ гэсэн ангиллаар өөр өөр арга зүй, зорилгын хүрээнд явуулж байна.

➤ Залуучуудын хөгжлийн нийтлэг үйлчилгээ

Залуучуудын хөгжлийн нийтлэг үйлчилгээний зорилго нь аль болох оновчтой зардлаар олон үйлчлүүлэгчид хүртээмжтэй, оролцоонд тулгуурласан залуучуудын хөгжлийн үйл ажиллагаа, нөлөөллийн арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд оршино. Залуучуудын хөгжлийн нийтлэг үйлчилгээ нь зөвлөгөө, мэдээллээр хангах үйлчилгээ, хөгжлийг дэмжих үйлчилгээ болон сайн дурын ажил үйлчилгээгээр дамжин хэрэгжинэ.

Залуучуудын хөгжлийн нийтлэг үйлчилгээний дараалал

- Залуучуудын нийтлэг үйлчилгээний төлөвлөлтийг өмнөх оны дөрөвдүгээр улиралд залуучуудын оролцоо, санаачилгад тулгуурлан ЗХТ боловсруулна.
- Төлөвлөгөөнд тусгасан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх, зохион байгуулах үүрэг бүхий нэгж, албан хаагч, гэрээний байгууллага ажлын төлөвлөгөө боловсруулж, батлуулж хэрэгжүүлнэ.
- Залуучуудын санаачилгын үйл ажиллагаа, арга хэмжээг (сонирхолын клуб, зөвлөл, бүлэг, старт-ап үйл ажиллагаа, чөлөөт уулзалт, ярилцлага) зохион байгуулах арга, төлөвлөлтийг сонирхогч, оролцогч талууд хамтран боловсруулж, холбогдох албан тушаалтнаар батлуулж, хэрэгжилтийг хангахад дэмжлэг үзүүлж зохион байгуулна.
- Тухайн ажил, үйлчилгээний үр дүнгийн тайланг боловсруулж, олон нийтэд нээлттэй танилцуулна.

Залуучуудын хөгжлийн нийтлэг үйлчилгээний зорилго нь аль болох оновчтой зардлаар олон үйлчлүүлэгчид хүртээмжтэй, оролцоонд тулгуурласан залуучуудын хөгжлийн үйл ажиллагаа, нөлөөллийн арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд оршино. Залуучуудын хөгжлийн нийтлэг үйлчилгээ нь зөвлөгөө, мэдээллээр хангах үйлчилгээ, хөгжлийг дэмжих үйлчилгээ болон сайн дурын ажил үйлчилгээгээр дамжин хэрэгжинэ.

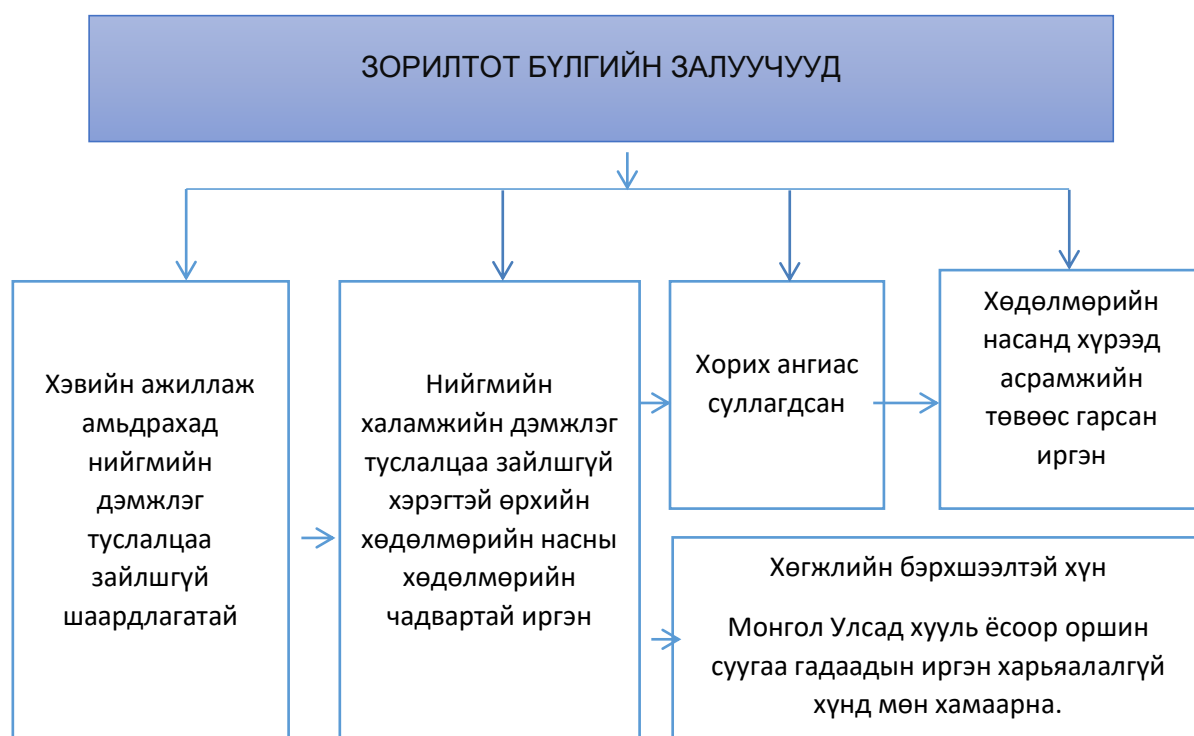
➤ Зорилтот бүлгийн залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээ

Зорилтот бүлгийн залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээний зорилго нь зорилтот бүлгийн үйлчлүүлэгчийн залуучуудын хөгжлийн тэгш бус, хөгжлийн хоцрогдолтой байдлыг арилгах оролцоо, хөгжлийн ижил орчин нөхцөл бүрдүүлэхэд оршино. Зорилтот бүлгийн

залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээ нь холбон зуучлах болон зорилтот бүлгийг чадавхижуулах үйлчилгээгээр дамжин хэрэгжинэ.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй залууст үзүүлэх үйлчилгээг хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийн дагуу чиг үүрэг бүхий байгууллага, иргэний нийгмийн байгууллагад холбон зуучилж, мэргэжил арга зүйн дэмжлэг авах хэрэгтэй.

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль дараах нэр томъёоны хүрээнд тодорхойлолт гаргаж ойлголтыг нэгтгэсэн зорилтот бүлгийг тодорхойлж өгсөн.

Зорилтот бүлгийн залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээний ерөнхий төлөвлөлтийг хийхдээ тухайн харьяалах газар нутагт оршин суугаа зорилтот бүлгийн статистик тоог гаргаж, тэдний нэн тэргүүний тулгамдсан асуудлыг тодорхойлох замаар хийнэ.

Зорилтот бүлгийн залуучуудад үйлчилгээ үзүүлэх дараалал

- Зорилтот бүлгийн үйлчлүүлэгчид тавигдах аль нэг нөхцөл, шалгуур үзүүлэлтийг хангасан нөхцөлд ярилцлага хийх замаар нөхцөл байдлын үнэлгээг холбогдох албан хаагч хийнэ.
- Залуучуудын хөгжлийн үйлчилгээний баг хамтран тухайн үйлчлүүлэгчид кейсийн үзүүлэх төлөвлөгөө, үйлчилгээний хэлбэр, үргэлжлэх хугацаа, зардал зэргийг тодорхойлно.
- Үйлчлүүлэгчид кейсийн үйлчилгээний төлөвлөгөө, үйлчилгээ авах нөхцөлийг танилцуулж, хоёр тал хүлээн зөвшөөрч гарын үсэг зурсан тохиолдолд үйлчилгээг томилогдсон кейс менежер үзүүлнэ.

- Кейсийн үйлчилгээний явц, үр дүнгийн талаар танилцуулга кейс менежер хийх бөгөөд кейсийн үйлчилгээ бүрэн дууссан нөхцөлд оролцогч талууд хүлээн зөвшөөрсөн гарын үсэг зурж, кейсийг хаана.

Кейсийн үйлчилгээг үзүүлэхдээ гэр бүл, хүүхэд, нийгмийн халамж, хөдөлмөр эрхлэлтийн асуудал нэгж, байгууллага, харьяа хороо, сумын ЗДТГ-ын хамтран хамтарсан баг байгуулах замаар ажиллаж болно. Эдгээр байгууллагуудад албан бичгээр хандаж, хамтарсан тушаал гаргах замаар шийдвэрлэх боломжтой.

➤ **Холбон зуучлах үйлчилгээний хүрээнд хүргэх нэмэлт үйлчилгээ**

- Шаардлагатай нөхцөлд өмгөөлөгчийн болон хууль зүйн зөвлөгөөний төлбөрийг хариуцах
- Хөдөлмөр эрхлэлт болон боловсролын үйлчилгээнд хамруулах боломжгүй чадавхижуулах болон мэдлэг, ур чадвар олгох сургалтанд хамруулах
- Шаардлагатай эм, эмнэлгийн үйлчилгээний зардлыг төрөөс хариуцах
- Нийгмийн халамжийн үйлчилгээнд хамрагдах боломжгүй залуучуудад амьжиргааны дэмжлэг үзүүлэх

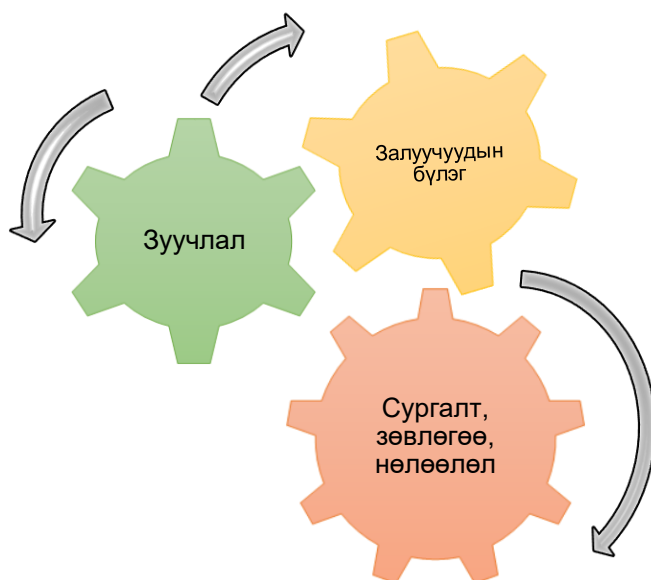
Дээрх нэмэлт үйлчилгээг зорилтот бүлгийн залуучуудад хөгжлийн цогц үйлчилгээг үр дүнтэй үзүүлэхэд шаардлагатай нөхцөлд үзүүлнэ. Нэг удаагийн үйлчилгээний зардлын хэмжээ, олгох нөхцөлийг нийгмийн халамжийн болон хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээний зардлыг тоо хэмжээг судлах замаар холбогдох хууль болон дүрмэнд өөрчлөлт оруулах замаар шийдвэрлэх боломжтой.

Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих ментор буюу зөвлөгч нарыг гэрээгээр ажиллуулах орчин үед чухал боловч хөдөлмөр эрхлэлтийн байгууллагатай хамтран шийдвэрлэх нь оновчтой.

ГБХЗХГ-аас Ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох зөвлөгөө мэдээллээр хангах үйлчилгээг үзүүлэх хүн “Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай дүрэм журамд заасны дагуу мэргэшсэн зөвлөхийн эрхтэй хүн байх ёстой” гэж заасны дагуу 2020 оны 5-р сард ЗХТ-ийн мэргэжилтнүүдээс мэргэшсэн зөвлөхийн сургалтад хамруулж, сертификаттай болгосон байна. Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйлчилгээг Швейцарын хөгжлийн агентлагын гаргасан залуучуудын хөдөлмөрлөх ур чадварыг үнэлэх, хувийн төлөвлөгөө боловсруулах аргачлалыг ашиглаж хуулийн хүрээнд энэ төрлийн үйлчилгээг хөдөлмөрийн асуудал хариуцсан байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлэх гэдэг заалтын хүрээнд дээрх аргачлалыг ашиглаж хүмүүсээ сургасан ажээ.

Ажил мэргэжлийн зөвлөгөөг зорилтот бүлгүүдийн онцлог, нөхцөл байдлыг харгалзан дараах байдлаар үзүүлж болно. Тухайлбал, ажил мэргэжлийн нийгмийн сүлжээ,

маркетинг, хөдөлмөр эрхлэлтийн кейс менежмент, зуучлал, ганцаарчилсан болон бүлгийн зөвлөгөөнд хамрагдах үйлчилгээнд өрөнд орсон хүмүүс, донтох эмгэг болон хамааралтай залуус, өрх толгойлсон залуус, хүчирхийлэлд өртсөн болон ажилгүй удаан хугацаанд байсан залуучуудын бүлэг тус тус хамаарна.

Зураг 4.1 Залуучуудтай холбоо тогтоох, зуучлагчаар дамжуулан үйлчилгээ үзүүлэх нь

Залуучуудын хөгжил, оролцоог хангахын тулд юуны өмнө асуудалтай нөхцөл байдал хийгээд санал болгох үйлчилгээг нарийн төлөвлөх шаардлагатай.

Хүснэгт 4.1 Европ дахь залуучуудын асуудал ба үйлчилгээ

Асуудалтай нөхцөл байдал	Санал болгох жишиг үйлчилгээ
Ажил хайгч залуус, тэдгээрийн хөдөлмөрийн чадварын байдал	Ажил зуучлах болон ажил мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх агентууд Орон нутгийн хөдөлмөр эрхлэлтийн нийгэмлэг Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих байгууллага, албад Цагаар ажил олгогч байгууллага Ажил олгогч
Орон байрны асуудал	Орон байр барих нийгэмлэг, компани Орон нутгийн орон сууцны асуудал хариуцсан алба Эмэгтэйчүүд/охидын байр Түрээсийн орон сууц-хөтөлбөр Орон сууцны бусад хөтөлбөр
Эрүүл мэндийн асуудал	Эрүүл мэндийн алба Мэргэжлийн эмч нар Хөдөлмөрийн эмнэлэг, магадлагааны алба Өөртөө туслах бүлэг
Өр зээлийн асуудал	Өрийн талаар зөвлөгөө Зээл олгох байгууллага Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага Асрамжийн газар Санхүүгийн бусад дэмжлэгүүд

Тусламж, дэмжлэгийн асуудал	Нийгмийн сүлжээг тодорхойлох Насанд хүрээд асрамжийн төвөөс гарч буй залуус үзүүлэх үйлчилгээ Филантропи ба сайн дурын үйлчилгээ
Интеграцчилах	Шилжих хөдөлгөөн, бүртгэлийн алба Хотын дүүргийн төслүүд Чадавхийг дэмжих төвүүд Нийгэмлэгүүд
Нийгэм, сэтгэлзүйн асуудлууд	Эрүүл мэндийн газар Сэтгэлзүйн төвүүд Сэтгэцийн эрүүл мэндийн байгууллага Эрүүл мэндийн даатгалын газар Ажил мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ Ажил мэргэжлийн уулзалтууд, бүлгүүд Орон нутгийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих байгууллага
Гэр бүлийн зөрчил	Залуучуудын тусламж Хотын залуучуудын, нийгмийн, гэр бүлийн үйлчилгээний төвүүд Орон нутгийн эцэг эхчүүдэд зориулсан хүмүүжлийн зөвлөгөө
Хүүхдийн асуудал	Хүүхдийн цэцэрлэг, сургууль Хүүхдийг асрах, өдөр өнжүүлэх төвүүд Эцэг эх, хүүхдийн өөртөө туслах бүлгүүд
Хамаарлын асуудал	Донтолтын үеийн зөвлөгөө Өөртөө туслах бүлгүүд
Ял шийтгэл	Шүүх эрх мэдлийн салбар дахь нийгмийн үйлчилгээ Хорих байгууллага болон түүнд ял эдэлж байсан хүмүүст үйлчилгээ үзүүлэх
Хөгжлийн бэрхшээл	Хөдөлмөрийн агентлаг Интеграцчилах болон мэргэжлийн үйлчилгээ Нийгэм, сэтгэлзүйн мэргэжлийн үйлчилгээ Мэргэжлийн байгууллага, холбоодын үйлчилгээ

Эх сурвалж: Goeckler, R (2004) Fallmanagement und Netzwerkarbeit in der Beschäftigungsfoerderung. Mannheim; Bundesagentur fier Arbeit

Хүснэгтэд дурдсан үйлчилгээний төлөвлөлт нь нөхцөл байдлын үнэлгээн дээр суурилан хийгддэг. Нөхцөл байдлын үнэлгээ нь бүхэлдээ үйлчлүүлэгчийн тулгамдсан асуудал болон хэрэгцээг тодорхойлоод зогсохгүй, үйлчлүүлэгчийн нөөц, боломжийг тодорхойлоход чиглэдэг.

Хөдөлмөрийн насанд хүрээд асрамжийн төвөөс гарсан залууст үзүүлэх үйлчилгээ. Асрамжийн газраас 18 нас хүрч гарч байгаа иргэнд нийгмийн халамжийн үйлчилгээ болон орон сууцаар хангах үйлчилгээг тэдний хүсэлтэнд суурилан үзүүлэх хэлбэр хөгжсөн улс орнуудад нийтлэг байна.

Америкийн Нэгдсэн Улс жил бүр Жон Х Чапеегийн асрамжийн бие даасан хөтөлбөрөөр дамжуулан насанд хүрч асрамжаас гарч байгаа залуучуудад бие даасан амьдралд шилжүүлэхэд дэмжих үйлчилгээг үзүүлж байна. Энэ үйл ажиллагаанд жилд 140 сая ам долларын санхүүжилт олгодог байна. Тухайн санхүүжилтийн 30–аас дээш хувийг залуучуудад өрөө болон орон байраар түр хангахад зарцуулагдаж байна. Холбооны улсууд нь хөтөлбөрийн санхүүжилтийг зарцуулж байгаа бөгөөд холбооны улс залуучуудад жилд дундажаар 452 ам долларыг орон байрны тэтгэлэг үзүүлэхэд зарцуулж байна. Чапеегийн сангийн хөрөнгийг холбооны улсууд ялгаатай ашиглаж

байна. АНУ-д жилд ойролцоогоор 28000 залуу хүн асрамжийн газраас нийгмийн амьдралд шилжиж байна²⁴.

Австри улсын хувьд хүүхэд, залуучуудын үйлчилгээ нь 18 насанд хүрсэн бол дуусахаар хуульчилсан байна. Гэхдээ зарим холбооны улсын хувьд 21 нас хүртэл үргэлжлэх боломжийг заасан байдаг. Гэхдээ 18 нас хүрсэн үйлчлүүлэгч төрөөс тавигдах шаардлагыг хангасан нөхцөлд 21 нас хүртэл үргэлжүүлэхээр байна. Тус улсад жилд дундажаар 200 хүүхэд асрамжийн газраас 18 насанд хүрч гарч байна²⁵.

ХБНГУ –д асрамжийн газраас насанд хүрч гарч байгаа иргэдийн халамжийн талаар хуулийн зүйн ямар тодорхойлолт байхгүй ч хэрэглээ нь нэмэгдэж байна. Залуу хүн 18-27 нас хүртэл залуучуудын халамжийн үйлчилгээнд үргэлжүүлэн хамрагдах боломжтой байдаг. Энэ заалт нь мөн асрамжийн газраас насанд хүрч гарч байгаа иргэд үйлчилнэ. Нийгмийн халамжийн хуулийн үйлчлэлийн хүрээ 18 нас хүртэлх өсвөр үеийнхэнд, өргөтгөсөн хөтөлбөр нь 21 нас хүртэл заасан байдаг. Онцгой тохиолдолд 27 нас хүртэл байхаар тусгажээ. Хуулийн хэрэгжилтийг орон нутгийн залуучуудын байгууллага болон бие даасан байгууллагууд хангаж байдаг. ХБНГУ-ын хувьд 18 насанд асрамжийн газраас гарсан иргэдийн орон байраар түр хангах үйлчилгээнд 18-20 насны 13247 иргэн, 21-26 насны 981 иргэн тус тус хамрагдсан байна.

Унгар улс нь 1997 онд баталсан Хүүхэд хамгааллын хуулиар асрамжийн дараах үйлчилгээ, арга, насны хязгаар, байршил, мэргэжлийн шаардлага зэргийг тодорхойлсон байдаг. Залуу хүн асрамжийн дараах үйлчилгээнд сайн дурын үндсэн дээр хамрагдах ба үүний тулд үйлчлүүлэгч болон үйлчилгээний байгууллага гэрээ байгуулна. Асрамжийн дараах үйлчилгээ нь 18-24 насныханд зөвлөгөө болон тусламж дэмжлэгийн хэлбэртэй нэг жил хүртэл хугацаатай үргэлжлэхээр байхаар хуульчилсан. Орон байрны дэмжлэг нь хүсэлт гаргасан нөхцөлд 30 нас хүртэл байж болно. Үйлчилгээнд хамрагдагч нь бие даан тогтвортой амьдрах боломжгүй залуу хүн, ажилгүй эсвэл орон сууцны байгууллагын зөвшөөрлийг хүлээж байгаа ажилтай болон суралцаж байгаа хүн байж болно. Унгар улсын хувьд 1600 залуу хүн асрамжийн дараах үйлчилгээнд жилд хамрагдаж байна. Эх сурвалжаас үзэхэд²⁶ Будапешт дахь Залуучуудын хөгжлийн төв нь 140 хүн хүлээн авах хүчин чадалтай, энгийн болон тэргэнцэртэй хүмүүст зориулсан 65 хос өрөө, дөрвөн давхар цогцолбор бөгөөд 100-200 хүнд зургаан хэл дээр нэгэн зэрэг

²⁴Housing Assistance for Youth Who Have Aged Out of Foster Care: The Role of the Chafee Foster Care Independence Program, Michael R. Pergamit, Marla McDaniel, Amelia Hawkins, 2012

²⁵Leaving care and employment in five european countries:an undocumented problem? Clare Cameron, TCRU

²⁶ <https://www.coe.int/en/web/youth/eyc-budapest>

орчуулах зориулалт бүхий дөрвөн уулзалтын өрөө, хурлын шаардлагад нийцүүлэн өрөөний зохион байгуулалтыг хийх боломжтойгоос гадна, жижиг бүлэг, интерактив боловсролын үйл ажиллагаанд зориулсан аудио, видео тоног төхөөрөмжөөр хангагдсан байдаг ажээ.

Монгол Улсын хувьд хүүхдийг асран хүмүүжүүлэх байгууллагад шилжүүлэх асуудлыг Гэр бүлийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлд, төрөлжсөн асрамжийн үйлчилгээний талаар Нийгмийн халамжийн тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлд тус тус хуульчилсан байдаг. Түүнчлэн мөн хуульд төрөлжсөн асрамжийн үйлчилгээний байгууллагад асруулагчийг хүлээн авах, шилжүүлэх, гаргах журмыг нийгмийн халамжийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батлахаар заасан. 18 насанд хүрсэн асруулагчийг түүний харьяалах үндсэн захиргааны орон нутгийн байгууллагад шилжүүлэхээр зохицуулж байна.

Цаашид Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн зорилтот бүлгийн залуучууд тодорхойлолтыг өөрчлөх, мөн хуулийн 20.5.6 дугаар заалтанд зорилтот бүлгийн залуучуудад түр амьдрах орон байраар хангах, бие даан амьдрахад шаардлагатай зөвөлгөө, дэмжлэг хоёр талын байгуулсан гэрээний үндсэн дээр үзүүлэх гэж нэмж өөрчлөн тусгах шаардлагатай байна. Ингэснээр 18 нас хүрч асрамжийн газар, хорихоос суллагдаж гарч байгаа залуучууд нийгмийн халамжийн үйлчилгээнд хамрагдах эрх зүйн орчин бүрдэнэ.

2020 оны 07 сард ХНХЯ-наас Асрамжийн төвөөс гарсан залуучуудыг бие даан амьдрахад шаардлагатай тусламж, дэмжлэгийг үзүүлэх талаар хэрэгжүүлж буй ажлын нэг бол орон сууцыг зээл хэлбэрээр олгосон явдал юм. Залуучуудыг орон байраар түр хангах асуудал нь байнгын амьдрах орон сууцаар хангахаас ялгаатай бөгөөд 34 нас хүртэл гэрээний үндсэн дээр түр амьдрах орон байраар хангах үүргийг залуучуудын байгууллага хүлээхээр хуульчлах нь оновчтой.

4.4 ЗХТ-ийн үйлчилгээг анхан шатны нэгжид зохион байгуулах нь

Сумдад залуучуудын хөгжлийн төв байгуулахад тавигдах шаардлагыг судлан, сумын хэмжээнд ажиллах боловсон хүчин хүний нөөцийн чадамж, бусад төрийн албан хаагч хавсран гүйцэтгэх, тухайн албан хаагчийн цалин, нэмэгдэл олгох боломж, хийж хэрэгжүүлэх ажлын онцлогийг судлах

ЗХТ нь аймгийн төв болон дүүрэгт байрлаж байгаа бөгөөд үйлчлүүлэгчид засаг захиргааны анхан шатны нэгж болох сум, хороонд оршин сууж байна. Улаанбаатар хотын дүүргийн ЗХТ нь 50-60 мянган залуучууд үйлчилгээ үзүүлж байгаа бол аймгийн ЗХТ нь 50-300 км алслагдсан зайд тархсан 15-30 мянган залуучуудад үйлчилгээ үзүүлэх

бодит байдалтай тулгарч байна. Үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, үйлчилгээний чанарыг сайжруулах зорилгоор сум, хороонд байгуулагдах залуучууд хөгжлийн төв нь залуучуудын хөгжлийн тодорхой үйлчилгээг хөтөлбөрт үндэслэн гэрээгээр хүргэх эрх зүйн зохицуулалт, санхүүжилтийг холбогдох хууль, дүрмэнд нэмж тусгах шаардлагатай юм. Ингэснээр салбар зөвлөл, ЗХТ нь хүүхэд хамгааллын хамтарсан багийн загвараар залуучуудад зорилтот бүлгийн үйлчилгээг хүргэх боломж бүрдэнэ.

Юуны өмнө үйлчилгээг залуучуудад ойртуулах зорилгоор залуучууд төвлөрсөн(их дээд сургууль, цэргийн анги, уул уурхай дагасан гм) томоохон суурьшлын бүсэд ЗХТ-ийг байгуулах нь үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх чухал алхам юм. Одоогийн байдлаар уул уурхай бүхий хүн ам ихээр төвлөрсөн Өмнөговь аймгийн Цогтцэций, Ханбогд сум, нийслэлийн Багануур дүүрэг дэх ЗХТ-үүд төсөв, зардлаа шийдвэрлэсэн, үйл ажиллагаа, үйлчилгээ тогтмолжсон, Өвөрхангай, Увс аймгуудад Хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн нийгмийн ажилтны орон тоог батлан ажиллуулж байгаа сайн туршлага байна.

Үүний дараагаар үйлчилгээ үзүүлэх ЗХТ-ийг сумын төвд байгуулах ажлыг аймаг, дүүргийн жишиг загварт тулгуурлан хэрэгжүүлэх нь чухал юм. Одоогийн төсөв санхүүгийн нөөц, боломжоос хамаарч эхний ээлжинд аймгийн ЗХТ-ийг бэхжүүлэх, орон нутгийн нөөц боломжид тулгуурлан сумдад үйлчилгээг хавсран хэрэгжүүлэх чиг үүрэг бүхий мэргэжилтнийг бэлтгэж болох юм. Сум, хороонд үйлчилгээ үзүүлэх мэргэжилтнийг өмнөх бүтцэд тулгуурлан бий болгох, шинээр бий болгох аль ч тохиолдолд нийгмийн ажилтан, сэтгэлзүйч, хуульчид чухал үүрэг гүйцэтгэх болно.

Солонгос Улсын залуучуудын хөгжлийн төвийн загвараас үзэхэд ихэвчлэн хотын захиргаа, аймгийн засаг захиргааны бүтцэд тулгуурлан, чиглэл хөтөлбөр боловсруулж үйл ажиллагааг төлөвлөдөг байна. Тухайлбал, Сөүл болон Дэгү хотын залуучуудын хөгжлийн төвийн хөтөлбөрөөс харахад хөгжлийн бодлогыг сайжруулах, нөхөрлөл, бүлгийг бэхжүүлэх, залуучуудын өсөлт хөгжлийг дэмжих, мэдээллийн дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх үндсэн чиглэлээр хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлж байна. Эдгээр нь үндсэндээ хөгжилд чиглэсэн үйлчилгээний загвар ажээ.

Энэхүү загварыг жишээ болгон суманд бий болгох Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйлчилгээг сумын онцлогт тулгуурлан хөтөлбөр хэлбэрээр явуулах нь зүйтэй байна.

Юуны өмнө сум, орон нутгийн захиргаа нь үйлчилгээний төсөл хөтөлбөрийг залуучуудын оролцоотойгоор төлөвлөж, олон талт хэрэгцээг тусгах хэрэгтэй бөгөөд ингэснээр өргөн цар хүрээтэй, янз бүрийн үйл ажиллагаа явуулах боломжийг олгох болно. Ингэснээр ЗХТ-ийн жишиг загвар нь “асуудал төвт” бус “хөгжилд чиглэсэн” загвар байна.

Хүснэгт 4.2 Сум, орон нутгийн ЗХТ-ийн жишиг үйлчилгээ

Чиглэл	Хөтөлбөр
Залуучуудын хөгжлийн бодлогыг сайжруулах	Орон нутгийн нөөц, боломж бололцоог эрж хайх, амьдрах орон зайг дэмжих, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажлын байрыг өргөжүүлэх, залуучуудын амьдралд бодлогын хүртээмжийг нэмэгдүүлэх Тухайлбал, одоогийн нөхцөл байдлыг үнэлэх, судалгаа хийх, мэдээлэл солилцох, туршлага хуримтлуулах, хөтөлбөрийн жагсаалт гаргах гм.
Залуучуудын сайн дурын үйлчилгээг дэмжих	Залуучуудыг идэвхижүүлэх, нийгмийн оролцоог хангах, чөлөөт цаг өнгөрөөх, тогтвортой байдлыг хангах хөтөлбөрүүд Нийгэм, сэтгэлзүйн дэмжлэг үзүүлэх хөтөлбөрүүд/ олон төрлийн бүлэгт чиглэсэн/ Байгаль орчны бохирдлыг бууруулах, гамшгаас хамгаалах хөтөлбөрүүд Журамд заасан бусад сайн дурын үйлчилгээ
Залуучуудын бүлэг, нөхөрлөлийн сүлжээг дэмжих	Залуучуудын үйл ажиллагааг дэмжих, төрөл бүрийн үйл ажиллагаанд оролцуулж, туршлага хуримтлуулахад туслах, албан ба албан бус сүлжээ үүсгэх Залуучуудыг идэвхижүүлэх төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх гм.
Залуучуудын амьдрах ур чадварыг нэмэгдүүлэх	Залуу эцэг эхэд зориулсан хүүхэд хүмүүжүүлэх сургалт Мэргэжил сонголт, ажил мэргэжлийн зөвлөх үйлчилгээ Сум орон нутагт ажлын байр танилцуулах, ажлын байрны аян зохион байгуулах Гэр бүлийн зөвлөгөө, сургалт(гарааны бизнесийг дэмжих гм)
Залуучуудын өсөлт, хөгжлийг дэмжих, мэдээллээр хангах	Залуу гэр бүлийн тогтвортой байдлыг хангах, хууль эрх зүйн зөвлөгөө мэдээлэл Залуусын нийгмийн оролцоо, үйл ажиллагааг дэмжих тэтгэлэг олгох Залууст чиглэсэн мэдээлэл, зар сурталчилгаа, олон нийтийн сүлжээний портал үүсгэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх, санал бодлыг хүлээн авах

Эх сурвалж: Зохиогч боловсруулав

Дээрх хүснэгтэд дурдсан ЗХТ нь асуудлыг цогц хэлбэрээр шийдвэрлэх, залуучуудын хөгжил, оролцоог дэмжихийн тулд орон нутгийн нөөц, хөгжлийн онцлогт тулгуурлан залуучуудыг илүү өргөн хүрээнд татан оролцуулах болно. Мөн орон нутгийн засаг

захиргаа, ИНБ, хувийн хэвшил, залуучуудын байгууллагуудын хамтын түншлэлийн сүлжээ бий болгосноор, залуучуудыг дэмжих, оролцоог хангах чиглэлд ахиц дэвшил авчрах болно.

① Сум орон нутагт залуучуудын амьдрах орон зайг дэмжих, хөдөлмөр эрхлэлтийг урамшуулах, ажлын байрыг өргөжүүлэх, залуучуудын амьдралд бодлогын хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор одоогийн нөхцөл байдлыг үнэлэх, судалгаа хийх, мэдээлэл солилцох, туршлага хуримтлуулах замаар цаашид хэрэгжүүлэх хөтөлбөрийн жагсаалт гаргах зайлшгүй шаардлагатай. Үүнд тулгуурлан сум орон нутагт ЗХТ-ийн үйл ажиллагааны ерөнхий чиг, хөтөлбөр, төлөвлөгөө гарах болно. 2018 онд ГБХЗХГ-аас хариуцаж, “Залуучуудын мэдээллийн санг бүрдүүлж, хөтлөх журам”-ыг УБЕГ, ҮСХ-той хамтран баталж, хэрэгжүүлж байгаа юм²⁷. Тухайн журамд тулгуурлан ГБХЗХГ-аас залуучуудын боловсрол, эрүүл мэнд, хөдөлмөр эрхлэлт зэрэг 8 бүлгийн 129 үзүүлэлтийн арга зүйг тусгаж, 2018 оны тоон мэдээллийг 16 маягтаар бүх аймаг, дүүргээс авч нэгтгэх эхлэл тавигдсан боловч хэрэглээ хязгаарлагдмал, сум хорооны онцлог, нөхцлийг үнэлэхэд хангалттай мэдээллийн сан болж чадахгүй байна.

② Залуучуудын сайн дурын ажлыг бүртгэх баталгаажуулах журам²⁸ батлагдсанаар ЗХТ-ийн үйлчилгээний жишиг загварыг хэрэгжүүлэхэд чухал алхам болж байна. Тус журмын 5.5-д зааснаар, Залуучуудыг сайн дурын ажилд уриалах, сургалт нөлөөллийн ажил зохион байгуулах, сайн дурын ажилтнуудын чадавхийг бэхжүүлэх зэрэг арга хэмжээг орон нутгийн ЗХТ хариуцан гүйцэтгэхээр заасан юм. Цаашид төрийн зүгээс зайлшгүй дэмжих сайн дурын үйл ажиллагаа, түүнийг хэн зохион байгуулах, оролцоог хэрхэн хангах, урамшуулал, зардлыг тооцох зохицуулалтыг журмаар тусгаж өгөх хэрэгтэй. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн 11.1.10 болон тухайн журмыг хэрэгжүүлэхтэй уялдуулан нийтэд тустай ажилд манлайлан оролцсон болон гамшгаас хамгаалах үйл ажиллагаанд хамрагдсан залуучуудын хувьд төрийн албан тусгай шалгалтын удирдан зохион байгуулах, манлайлах, багаар ажиллах чадварын шалгалтын үнэлгээнд давуу байдалд тооцох зохицуулалтыг Төрийн албан зөвлөлийн “Төрийн албаны тусгай шалгалт өгөх болзол, журам”-д тусгасан²⁹ юм.

③ Өмнө дурдсан хоёр чиглэлд тулгуурлан сум, орон нутгийн өсвөр үе, залуучуудыг хүсэл сонирхол, үйл ажиллагаа, сайн дурын оролцоогоор нэгдэх, хамтрах, бүлэг, нөхөрлөлийн зохион байгуулалтад оруулах, төр хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны сүлжээг бэхжүүлэхэд ЗХТ чухал үүрэг гүйцэтгэх болно. Мөн орон нутгийн залуучуудын

²⁷ ҮСХ, ГБХЗХГ, УБЕГ. Залуучуудын мэдээллийн санг бүрдүүлж, хөтлөх журам. 2019 оны 06 сарын 18-ны өдрийн ҮСХ А/95, ГБХЗХГ А/171, УБЕГ А/681 тоот хамтарсан тушаал.

²⁸ ХНХЯ. Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын 2019 оны А/130-р тушаал

²⁹ ТАЗ. Төрийн албаны тусгай шалгалт өгөх болзол, журам. 2019 оны 14 дүгээр тогтоол, 1-р хавсралт

бүлэг сүлжээг www.mergejl.mn, www.ajil.mn, JOBNET.mn зэрэг мэдээллийн болон нийгмийн сүлжээнд холбон зуучлах, залуучуудын идэвхи оролцоог нэмэгдүүлэх чиглэлээр онлайн, ганцаарчилсан болон бүлгийн зөвлөгөө өгөх хөтөлбөрүүдийг хийж хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

④ Анхан шатны нэгжид ЗХТ-өөс үзүүлэх жишиг үйлчилгээний чухал бөгөөд салшгүй хэсэг бол Залуучуудын амьдрах ур чадварыг нэмэгдүүлэх чиглэл болно. Өнөөгийн байдлаар энэ чиглэлд эрхлэн явуулж буй амьдрах ухааны сургалтыг одоогийн агуулгаас нэмэгдүүлж хүмүүжил төлөвшил, харилцаа хандлага олгохоос илүү өргөн хүрээнд, насны онцлогт тулгуурлан явуулах шаардлагатай. Амьдрах ур чадвар олгох нь ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, мэргэжлийн дадлага хийх, хөдөлмөрт бэлтгэх сургалтад хамруулах, ажил хайх бүлэг, хөдөлмөр эрхлэлтийн зөвлөгөө, зуучлал зэрэг олон талын сургалт, зөвлөгөө, нөлөөллийн цогц үйл ажиллагааг хамрах болно. Өнөөгийн ажилгүйдэлд өртөж болзошгүй, ажил олоход хүндрэлтэй зорилтот бүлгийн залуучуудыг хөдөлмөрт бэлтгэх сургалтад хамруулах, түр ажлын байраар хангах, залуучуудын гарааны бизнесийг дэмжих, мэдээлээр хангах, сонгон шалгаруулах чиглэлээр орон нутгийн хөдөлмөр халамжийн үйлчилгээний хэлтэстэй хамтарч ажиллах хэрэгтэй.

⑤ Залуучуудын өсөлт хөгжлийг дэмжих, мэдээллээр хангах хүрээнд залууст чиглэсэн мэдээлэл, зар сурталчилгаа, олон нийтийн сүлжээний портал үүсгэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх, санал бодлоо солилцох зэрэг мэдээллийн урсгалыг хангах болно. Гэр бүлийн тогтвортой байдлыг хангах хүрээнд гэрлэх ёслол, гэр бүлийг эвлэрүүлэн зуучлахтай холбоотой мэдээлэл сургалт хийх, хууль зүйн зөвлөгөө мэдээлэл өгөх хөтөлбөр, үйл ажиллагааг хэрэгжүүлвэл зохино.

Энд дурдсан хөтөлбөр, арга хэмжээг Залуучуудын хөгжлийн үндэсний хөтөлбөртэй нийцүүлэхийн зэрэгцээ Төсвийн тухай хуульд тусгасан Төсвийн тухай хуулийн зүйл заалттай/6.6.5/ уялдуулах ёстой юм.

Сум, орон нутагт үйлчилгээ үзүүлж буй ЗХТ-ийн жишиг загварт тулгуурлан авч үзвэл анхан шатны нэгжид төрийн үйлчилгээг хүртээмжтэй, чанартай хүргэхэд залуучуудын салбар зөвлөлийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлж, салбар дундын үйлчилгээг уялдуулж, зохицуулах замаар үйлчилгээг тогтвортой болгох нь ихээхэн чухал байна.

ЗХТ-ийн одоогийн үйлчилгээний нэр төрөл хэт олон, төрийн бусад үйлчилгээтэй давхцсан нөхцөл байдлыг халахын тулд үйлчилгээг нөхцөл байдалд тулгуурласан, тодорхой хөтөлбөр хэлбэрээр хүргэх нь чухал юм. Сум, орон нутагт ЗХТ-д ажиллах боловсон хүчин, мэргэшсэн хүний нөөцийн чадамж сул, дутагдалтай байна. Энэ талаар зөвлөх үйлчилгээний ажлын байрны чиг үүргийн шинжилгээнд тусгагдсан болно.

Залуучуудын хөгжлийн бодлогын тогтолцоонд хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлого үндсэн хөтөлбөр байх бөгөөд зорилтот бүлгийн залуучууд болон их сургуулийн оюутнуудад түлхүү чиглэх учиртай.

Дээр дурдсан хөтөлбөрийн хүрээнд үзүүлэх үйлчилгээний зэрэгцээ хөтөлбөр бус байдлаар зайлшгүй үзүүлэх үр нөлөө бүхий хагас мэргэжлийн үйлчилгээ болон хэрэгцээ шаардлагатай үндсэн үйлчилгээг тус бүр тодорхойлох шаардлагатай.

4.3 Хөтөлбөрийн бус хэлбэрээр үзүүлэх үйлчилгээнүүд

Сургалт	12 модул сургалтын агуулга тодорхой утгаараа шинэчлэгдэж байна, гэхдээ агуулгыг цаашид өргөжүүлэх хэрэгцээ шаардлага байна. Тухайлбал, Ажилд орох ярилцлага, CV бичих гм сэдвүүдийг нэмж оруулах, агуулгыг баяжуулах шаардлагатай.
Зөвлөгөө	Бүлгийн болон ганцаарчилсан зөвлөгөө үзүүлэх, бизнес хийх, асуудлыг шийдвэрлэх арга зүйн зөвлөгөө
Холбон зуучлал	Ажил эрхлэлт, хорихоос суллагдсан, гэмт хэрэгт холбогдсон, хамааралтай болсон залуучуудад чиглэсэн үйлчилгээ Асрамж халамжийн төвөөс би даан амьдарч буй залуучуудад зориулсан үйлчилгээ
Нөлөөллийн ажил	Залуучуудыг соён гэгээрүүлэх Зорилтот бүлгийн залуучуудыг нийгэмшүүлэх
Сайн дурын үйлчилгээ	Сайн дурын ажилтан бэлтгэх, бүртгэх, баталгаажуулах
Номын үйлчилгээ	сангийн Ном, цахим номын сангийн үйлчилгээ

Хөтөлбөрийн бус хэлбэрээр үзүүлэх үйлчилгээний хувьд үндсэн биш мэргэжлийн үйлчилгээг аль болох бага, харин үр нөлөө бүхий хагас мэргэжлийн үйлчилгээг түлхүү үзүүлвэл зохино. Хүснэгтэд дурдсан үйлчилгээ тус бүрт зарцуулах зардал, санхүүжилтийг зардлын тооцоо, жишиг зардалд тулгуурлан тооцох болно.

ТАВ. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ

Залуучуудын хөгжлийг дэмжих нийтлэг үйлчилгээний стандарт боловсруулах зөвлөх үйлчилгээний хүрээнд дараах үндсэн дүгнэлтийг хийж болох юм.

- Монгол Улсын Засгийн Газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт залуучуудын хөгжлийн талаар залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хуулийг баталж, хэрэгжилтийг хангах, Өсвөр үе, залуучуудын хөгжлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөрийг баталж хэрэгжүүлэх, залуу гэр бүлийг орон сууцжуулах, орон сууцны түрээсээ урьдчилгаанд тооцуулах журам гаргах, “Түрээсийн орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх зэрэг олон арга хэмжээг төлөвлөн эхлүүлсэн байна. Мөн хуулийг хэрэгжүүлэх хүрээнд залуу аавд цалинтай чөлөө олгох, үлгэр яриулах, “гэдэстэй” аав, асрамжийн газраас бие даан амьдрахад дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор залуучуудад түрээсийн орон сууцны туслалцаа үзүүлэх зэрэг залууст ээлтэй олон үйлчилгээг эхлүүлж, эдгээр үйлчилгээ нь залуусын амьдралд бодит үр дүнгээ өгч байна.
- Нийслэл, аймгийн хэмжээнд Залуучуудын хөгжлийн төвөөс хэрэгжүүлж ирсэн үйлчилгээний чиглэлийг авч үзэхэд хувь хүний хөгжлийг дэмжих сургалтууд, биеийн тамир спортын арга хэмжээ, нөлөөллийн аян, арга хэмжээг голлон хэрэгжүүлсэн байна.
- ЗХТ-ийн үйл ажиллагаа тогтвортой биш, төсөв санхүүгийн хувьд хомсдолтой, ажиллагсадын цалин хангамж тааруу, төрөөс үзүүлж буй зарим үйлчилгээ давхардалтай, институт хоорондын уялдаагүй байдал үйлчилгээний чанарт таагүй нөлөө үзүүлж байгаа бол, нөгөө талаас төвийн байршил, үйлчлүүлэгчийн тоо, шилжих хөдөлгөөн зэрэг хүчин зүйлс үйлчилгээг хүртээмжтэй хүргэхэд сөрөг нөлөөтэй байна.
- Өнгөрсөн хугацаанд ЗХТ-ийн хийж, хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааг бүхэлд нь дүгнэж үзэхэд бүгдийг нь биш ч заримыг нь шийдвэрлэх, шийдэх чиглэлээр ажиллаж тодорхой үр дүнд хүрсэн байна.
- Гарааны бизнесийг дэмжих үйлчилгээг ЗХТ-өөс хэрэгжүүлэх боломжтой ч мэргэжилтнүүдийн мэдлэг, ур чадвар дутмаг, нөгөө талаар хөдөлмөрийн хэлтэс энэхүү чиг үүргийг хэрэгжүүлж байгаа юм.
- Аймгийн ЗХТ тус бүрт 2019 оны үйлчилгээний зардалд 4 сая төгрөг, улиралд 1 сая төгрөг, дүүргийн ЗХТ-д улиралд 2 сая төгрөг тус тус хуваарилсан байна. Энэ зардлаас зарим ЗХТ-ийн бичиг хэргийн зардлыг гаргаж байгаагийн зэрэгцээ хуулинд заасан үйлчилгээг үзүүлэхэд тухайн зардал огтхон ч хүрэлцэхгүй байна.
- ЗХТ-өөс долоон чиглэлийн 20 гаруй үйлчилгээг үзүүлэхээр хуулинд заасан боловч бодит байдал дээр үндсэн ба нэмэлт хэлбэрээр, хуулинд тусгагдаагүй 50 гаруй үйлчилгээг гэрээт хэлбэрээр үзүүлж байгаа нь үйлчилгээг чанаргүй, тогтвортой биш

хүргэхэд нөлөөлөхийн зэрэгцээ ажиллаж буй мэргэжилтнийг албан тушаалын хувьд “эрх мэдэлгүй” байдалд хөтөлж байна.

- Аймаг, дүүргийн ГБХЗХГ-ын дарга, ЗХТ-ийн мэргэжилтнүүдтэй хийсэн ярилцлагаас үзэхэд Залуучуудын хөгжлийн ордон, хөдөлмөр эрхлэлт, старт-ап, АМЧБО, эрүмэндийн нөхцөн үржихүйн сургалт, боловсрол, шинжлэх ухаан, сайн дурын үйл ажиллагаа, сонирхлын клуб, хувь хүний хөгжил амьдрах ухааны ажлуудаа дагнаж хийдэг жишиг төвүүд байхад төрийн нэг байгууллагын хажууд дайвар маягтай оршиж, зөвхөн сургалт, нөлөөллийн ажил болон бусад хуулинд тусгагдаагүй ажлыг хийдэг мэргэжилтэн, төвүүд ч байна.
- Аймаг, дүүргийн ЗХТ-ийн үйлчилгээний туршлагаас харахад залуучуудад чиглэсэн үйлчилгээнд үндсэн биш салбарын үйлчилгээ давамгайлах, салбар зөвлөлийг удирдаж буй эрх мэдэлтний хүсэл сонирхол, идэвх оролцоо сул байх, хэлтсийг удирдаж буй хүмүүсийн санаачилга, үйл ажиллагаа зэргээс тухайн салбарын үйлчилгээ хүртээмжтэй, чанартай, нийцтэй байх нь шууд хамаарч байна.
- Одоогийн үйлчилгээний нөхцөл байдлыг авч үзэхэд сайн дурын үйлчилгээ нь ЗХТ-ийн үйлчилгээний салшгүй хэсэг болжээ. Тухайлбал, өнгөрсөн хугацаанд гамшиг онцгой нөхцөл байдлын сайн дурын үйлчилгээ бол төрийн бусад үйлчилгээтэй давхцалгүй, олон нийтэд түшиглэсэн өвөрмөц үйлчилгээ болж чадсан байна.

Зөвлөх үйлчилгээний хүрээнд хийсэн судалгааны үр дүн, дүгнэлтэд тулгуурлан дараах зөвлөмжийг санал болгож байна.

- Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйлчилгээний стандарт боловсруулахдаа судалгаанд тулгуурлаж, орон нутагт турших замаар үр дүнд суурилсан үйлчилгээ ба жишиг зардлын тооцооллыг тогтоох нь өнөөгийн нөхцөлд зайлшгүй чухал юм.
- Шинэ, залуу гэр бүлд сургалт, зөвлөгөө үзүүлдэг байх нь ЗХТ-ийн үндсэн үйлчилгээний нэг хэсэг байх болно. Гэр бүлд бэлтгэх, хуримын өмнөх гэр бүлийн боловсрол олгох, гэр бүлийн хүрээнд тулгамдаж буй асуудлыг шийдвэрлэх сургалтууд тухайн үйлчилгээний нэгээхэн хэсэг байх учиртай.
- ЗХТ-ийн үйлчилгээ ХХҮЕГ-аас үзүүлж буй сургалт, мэргэжил сонголт, хөдөлмөр зуучлалын үйлчилгээтэй олон талаар, халамжийн үйлчилгээтэй зарим талаар давхцаж байна. Иймд ЗХТ-өөс үзүүлж буй одоогийн үйлчилгээний нэр төрлийг багасгах, төрийн байгууллагын бусад үйлчилгээтэй уялдуулах шаардлагатай.
- Залуучуудын хөгжлийн бодлогын тогтолцоонд хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлого үндсэн хөтөлбөр байх бөгөөд зорилтот бүлгийн залуучууд болон их сургуулийн оюутнуудад түлхүү чиглэх учиртай.

- Зорилтот бүлгийн залуучуудын хувьд сэжигтэн яллагдагчаар татагдсан үед хүмүүжлийн сургалт, зөвлөгөө үзүүлэх, мөн асрамжийн төвөөс гарсан залуучуудыг амьдрах орон сууц, гэрээр хангах нь ЗХТ-ийн нэгэн үндсэн үйлчилгээ байх болно.
- Ихэнх залуучуудын хувьд Хөдөлмөр халамжийн газраас ямар үйлчилгээ авах талаар сайн мэдэхгүй байна. Иймд тухайн залуучуудыг хөдөлмөр, халамжийн газраас ямар үйлчилгээ авах талаар урьдчилан мэдээлэх, сургалтад хамруулах, чадавхижуулах нь залуучуудын хөгжлийн төвөөс үзүүлэх нэгэн чухал үйлчилгээ байж болохоор байна.
- Мөн нөхцөл байдалд нийцсэн сумдын залуучуудад үзүүлэх үйлчилгээний нэр төрлийг нэмж оруулах шаардлагатай. Гэхдээ энэхүү үйлчилгээг Солонгосын Залуучуудын хөгжлийг дэмжих загвартай адил хэлбэрээр ерөнхий чиглэлийн хүрээнд хөтөлбөр байдлаар хэрэгжүүлэх нь илүү үр дүнтэй.
- Залуучуудын хөгжлийн төвийн үйлчилгээ хууль хэрэгжиж эхлэх үетэй харьцуулахад олон талаар хөгжиж байгаа боловч залуучуудын оролцоо, сайн дурын үйл ажиллагаанд суурилсан байх, төрийн үйлчилгээний хүртээмжийг зорилтот бүлэгт илүү нэмэгдүүлэх шаардлагатайн дээр залуучуудын хөгжлийг дэмжих төрийн үйлчилгээний зааг хязгаар, тодорхойлолт, шаардагдах жишиг зардлыг нарийвчлах, үйлчилгээ хүргэж буй мэргэжилтнүүдийг чадавхижуулах, тогтвортой ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх зайлшгүй хэрэгцээ, шаардлага байна.
- ЗХТ-ийн үйлчилгээг тэгш, хүртээмжтэй, чанартай болгохын тулд насны бүлгээр залуучуудын хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлж, үйлчилгээ нэг бүрийг нарийвчилж, стандарт болгож, хэвшүүлэх нь нэн чухал юм.
- Цаашид залуучуудын хөгжлийг дэмжих, төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх чиглэлээр орон нутагт хэрэгжиж буй томоохон төсөл хөтөлбөрүүдтэй уялдаатай ажиллах, санхүүжилт босгох боломжийг судлах, давуу талаа тодорхойлох шаардлагатай.
- ЗХТ-ийн мэргэжилтнүүдийн ур чадварыг нэмэгдүүлж, нийгэм сэтгэлзүй, хууль зүйн зөвлөгөө, дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх чиглэлээр мэргэжлийн сургалтад хамруулах, мэргэшүүлэх шаардлагатай.
- ЗХТ-ийн үйлчилгээг анхан шатны нэгжид зохион байгуулахдаа хөгжилд чиглэсэн загвар хэлбэрээр, сумын төвийн онцлогт нийцүүлж, хөтөлбөрт тулгуурлан явуулах нь илүү үр дүнтэй.
- Өнгөрсөн хугацаанд залуучуудад үзүүлэх тусламж, үйлчилгээний хувьд гарааны нөхцөл баттай тавигдсан ба эдүгээ асуудлыг тодорхойлохоос шийдвэрлэх хөгжлийн хөтөлбөрт, аян арга хэмжээ зохиох үйл ажиллагаанаас нөлөөлөл интервэнц рүү, сургалтаас зөвлөгөөнд, мэдээлэл өгөхөөс мэргэжлийн үйлчилгээ рүү тус тус шилжүүлэх нь нэн чухал байна.
- Сум орон нутагт залуучуудын амьдрах орон зайг дэмжих, хөдөлмөр эрхлэлтийг урамшуулах, ажлын байрыг өргөжүүлэх, залуучуудын амьдралд бодлогын

хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор одоогийн нөхцөл байдлыг үнэлэх, судалгаа хийх, мэдээлэл солилцох, туршлага хуримтлуулах замаар цаашид хэрэгжүүлэх ажлын төлөвлөгөө, хөтөлбөрийн жагсаалт гаргаж хэвших шаардлагатай.

ЗУРГАА. АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

А. Хууль, тогтоомж

1. УИХ. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль. УБ, 2017
2. УИХ. Гэр бүлийн тухай хууль. УБ, 2005
3. УИХ. Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль. УБ, 2016
4. УИХ. Нийгмийн халамжийн тухай хууль. УБ. 2012
5. УИХ. Төсвийн тухай хууль. УБ. 2011, 2019
6. УИХ. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хууль. УБ. 2011
7. ХНХЯ, ГБХЗХГ. Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль тогтоомжийн эмхтгэл. УБ, 2019
8. ХНХЯ. ХНХ-ын сайдын 2019 оны 03 сарын 05-ны өдрийн А/83 тоот тушаалын хавсралт. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээг зохион байгуулах нэгдсэн удирдамж
9. МУЗГ. Монгол Улсын Засгийн газрын 2018 оны 01 дүгээр сарын 03-ны 4 дүгээр тогтоол. Хавсралт.1 “Залуучуудын хөгжлийн үндэсний зөвлөлийн дүрэм” УБ, 2018
10. МУЗГ. Монгол Улсын Засгийн газрын 2018 оны 01 дүгээр сарын 03-ны 4 дүгээр тогтоол. Хавсралт.2 “Орон нутгийн салбар зөвлөлийн дүрэм” УБ, 2018
11. ХНХ-ын сайдын 2019 оны 3 дугаар сарын 05 ны өдрийн А/83 тушаалын хавсралт, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээг зохион байгуулах нэгдсэн удирдамж
12. ХНХЯ. Залуучуудын сайн дурын ажлыг бүртгэх, баталгаажуулах журам. ХНХ-ын сайдын 2019 оны А/130 дугаар тушаал.
13. ҮСХ, ГБХЗХГ, УБЕГ. Залуучуудын мэдээллийн санг бүрдүүлж, хөтлөх журам. 2019 оны 06 сарын 18-ны өдрийн ҮСХ А/95, ГБХЗХГ А/171, УБЕГ А/681 тоот хамтарсан тушаал.

Б. Бодлого, хөтөлбөрүүд

14. МУЗГ. Залуучуудын хөгжлийн үндэсний хөтөлбөр. УБ, 2019
15. МУЗГ. Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал 2030. УБ, 2018
16. МУЗГ. Алсын хараа 2020-2050. УБ, 2019
17. МУЗГ. Эдийн засгийн өсөлтийг дэмжиж, ядуурлыг бууруулах стратегийн баримт бичиг. УБ, 2003
18. МУЗГ. Өсвөр үе, залуучуудын хөгжлийн үндэсний хөтөлбөр. УБ, 2006
19. МУЗГ. Хүн амыг орон сууцаар хангах үндэсний хөтөлбөр УБ, 2005
20. МУЗГ. Төрөөс залуучуудын талаар баримтлах бодлого УБ, 1997
21. МУЗГ. Төрөөс хүүхэд, залуучуудын талаар баримтлах чиглэл. УБ, 2015.
22. МУЗГ. Монголын залуучуудын үндэсний хөтөлбөр. УБ, 2015
23. УИХ. Төрөөс хүн амын хөгжлийн талаар баримтлах бодлого. УБ, 2006

В. Судалгааны тайлан, бүтээл

Монгол хэл дээр

24. ДЭМБ. INSPIRE: Хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийг эцэслэх долоон стратеги. Женев хот. 2016
25. МУЗГ. UNDP. Монгол Улсын хүний хөгжлийн илтгэл. Нийгмийн сайн сайхны төлөө Монгол Улсын хөгжилд Залуучуудын оролцоо 2016. УБ, 2016
26. НҮБХАС. Монгол дахь НҮБ-ын Хүн амын сангийн 2016 оны тайлан
27. НҮБХХ. Хүний хөгжлийн илтгэл. Монгол Улсын хөгжилд залуучуудын оролцоо. УБ, 2016
28. ХНХЯ, ШХА, Залуучуудад зориулсан хөдөлмөр эрхлэлтийн шинэлэг үйлчилгээ. Гарын авлага. УБ. 2019
29. М.Батбаатар. Ажил мэргэжлийн нийгмийн сүлжээ, маркетинг. УБ, 2019
30. Х.Гүндсамбуу. Малчин залуучуудын нийгмийн дүр төрх. УБ, 1984
31. Х.Гүндсамбуу, Ш.Дашдаваа. Ажилчин залуучуудын нийгмийн дүр төрх. УБ, 1990
32. И.Эртэльт, М.Шарпф, Р.Висман Ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох зөвлөх үйлчилгээ. УБ, 2018
33. ҮСХ. Статистикийн эмхтгэл. УБ, 2018

Гадаад хэл дээр

34. OECD, Organization for Economic Cooperation and Development; Activating job seekers: Lessons from seven OECD countries, in OECD Employment outlook, OECD publishing. 2013
35. Goeckler, R Fallmanagement und Netzwerkarbeit in der Beschaeftigungsfoerderung. Mannheim; Bundesagentur fier Arbeit. 2004
36. Herbert Schubert. Netzwerkmanagement in Kommune und Socialwirtschaft. Springer VS. 2018
37. Housing Assistance for Youth Who Have Aged Out of Foster Care: The Role of the Chafee Foster Care Independence Program, Michael R. Pergamit, Marla McDaniel, Amelia Hawkins, 2012
38. Leaving care and employment in five european countries:an undocumented problem? Clare Cameron, TCRU, 2012

Г. Цахим материал

39. www.nso.mn
40. www.1212.mn
41. www.law.go.kr
42. www.legalinfo.mn
43. <https://www.coe.int/en/web/youth/youth-policy>
44. <https://www.coe.int/en/web/youth/eyc-strasbourg>
45. <https://www.csc.gov.mn/s/30/30>

Хавсралт

Хавсралт 1. ЗХТ-ийн нийт зардлын тооцоо

№	Үйлчилгээний төрөл, үйл ажиллагаа	Нэгжийн өртөг /төгрөг/	ЗХТ-д үйлчлэх үйлчлүүлэгчийн дундаж тоо /сар, улиралаар/	Арга хэмжэ эний тоо	Нийт зардал /сараар/
1	Холбон зуучлах үйлчилгээ	7000	20		140000
	Хууль зүйн тусламж үйлчилгээнд холбон зуучлах				
	Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээнд холбон зуучлах				
	Боловсролын үйлчилгээнд холбон зуучлах				
	Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйлчилгээнд холбон зуучлах				
	Гэр бүлийн зөвлөлгөө өгөх, дэмжлэг үзүүлэх үйлчилгээнд холбон зуучлах				
	Сэтгэл зүйн болон сэтгэл заслын зөвлөгөө үйлчилгээнд холбон зуучлах				
	Ажлын байранд холбон зуучлах				
	Сайн дурын ажилд холбон зуучлах				
2	Зорилтот бүлгийг чадавхижуулах үйлчилгээ				
	Амьдрах ухааны сургалт болон ур чадварын сургалтанд хамруулах	150000	4		600000
	Залуу гэр бүлийг дэмжих, гэр бүлийн сургалт, чадавхижуулах үйл ажиллагаа				
	Зорилтот бүлэгт дэмжлэг үзүүлэх	100000	6		600000
3	Зөвлөгөө өгөх, мэдээллээр хангах үйлчилгээ				
	Нийгмийн үйлчилгээний талаар мэдээлэл, зөвлөлгөөгөөр хангах				
	Залуучуудын ур чадварыг үнэлэх, хөгжлийн төлөвлөгөө боловсруулах, хөгжүүлэхэд туслах, хөдөлмөрийн зах зээлтэй уялдуулах				
	Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих чиглэлээр зөвлөгөө өгөх				

	Гарааны бизнес, компани эрхлэхийг дэмжих	100000	10		1000000
4	Сайн дурын ажлыг бүртгэж, баталгаажуулах, лавлагаа гаргах үйлчилгээ	10000			10000
5	Номын сангийн үйлчилгээ /улиралд/	100000			
6	Хөгжлийг дэмжих үйлчилгээ				
	Сонирхолын клуб, зөвлөл, бүлгийн үйл ажиллагааг дэмжих (клуб, бүлэг 30 хүртэл хүнтэй байх)	50000	150	5	250000
	Хувь хүн, бүлгийн хөгжлийн үйл ажиллагааг дэмжих	50000	10		500000
	Залуучуудын оролцоог бүх хэлбэрээр дэмжих (оролцооны арга хэмжээ 30 хүртэл хүнтэй байх)	50000	120	4	200000
	Залуучуудын чөлөөт уулзалт, ярилцлага зохион байгуулах (50 хүртэл хүнтэй байх)	50000	80	4	200000
	Залуучуудад чиглэсэн нөлөөллийн болон урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг зохион байгуулах				
	Нийт		400		3500000